

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma KOYUNCU
	Numarası	128103011017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji / Sosyoloji
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Faruk KARAARSLAN
	Tezin Adı	Çocuk Sosyolojisi Kapsamında Farklı Çocukluk Deneyimleri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Çocuk Sosyolojisi Kapsamında Farklı Çocukluk Deneyimleri" başlıklı bu çalışma 14/05/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üyesi	Faruk KARAARSLAN	
2	Doç. Dr.	Mehmet BİREKUL	
3	Dr. Öğr. Üyesi	İbrahim NACAĞ	

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	---

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma KOYUNCU		
	Numarası	128103011017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Çocuk Sosyolojisi Kapsamında Farklı Çocukluk Deneyimleri			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Fatma KOYUNCU

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**ÇOCUK SOSYOLOJİSİ KAPSAMINDA FARKLI
ÇOCUKLUK DENEYİMLERİ**

FATMA KOYUNCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ FARUK KARAARSLAN**

KONYA-2019

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma KOYUNCU		
	Numarası	128103011017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Faruk KARAARSLAN		
Tezin Adı	Çocuk Sosyolojisi Kapsamında Farklı Çocukluk Deneyimleri			

Bu çalışmada sosyolojinin bir alt dalı olan çocukluk sosyolojisine ilişkin olarak yeni yeni ele alınan çocuk ile çocukluk kavramı ve çocukluk sosyolojisinde çocukların farklı çocukluk deneyimleri üzerinde durulacaktır. Çocukluk kavramı çerçevesinde sosyolojinin çocuğu ele alışı ve çocuğun diğer sosyolojik kurumlarla özellikle de aile ve hukuk ile olan ilişkisi ve çocuğa ilişkin sorunlarda devletin hangi boyutta var olduğu ele alınacaktır. Her çocuğun farklı olması ve farklı kültür ve yaşantılar çerçevesinde yetişmesi her çocuğun farklı deneyimlerle hayatı öğrenmesi elbette ki aile, toplum ve devlet ile ilişkilidir.

Çocuk ve çocukluk kavramları sosyolojinin alanında daima var olan ve modernleşmeyle birlikte daha çok yer edinecek olan bir olgudur. Yoksulluk, savaş, göçmenlik, ihmal ve istismar, suça sürüklenen çocuklar, korunmaya muhtaç çocuklar, kuşak çatışması ve daha birçok çocuğa ilişkin sorun devleti ve toplumu da ilgilendirmekte olup sosyolojide yer bulmalıdır. Devlet çocuk için ne yapmaktadır ya da sorunlara ilişkin ne gibi çözümler üretmektedir bu konuda çalışmamız literatüre dahil olacaktır. Her çocuğun farklı olması, içine doğduğu ailenin maddi durumu, kültürel yapısı, gelenekleri ve inançları doğrultusunda çocuğu yetiştirmesi her çocuğun birbirinden farklı çocukluk deneyimleri yaşamasının etkenlerinden biridir.

Araştırmada, diğer çocuklara göre daha farklı çocukluk deneyimleri yaşamış ya da yaşamak zorunda kalmış, ihmal ya da istismar mağduru olmuş çocuklara yönelik olarak devletin bu mağduriyet durumuna ilişkin tedbir kararı verdiği çocukların ebeveynleri ve bu tedbir kararını uygulayanlar ile yapılan görüşmeler ele alınacaktır. Danışmanlık tedbir kararı ile danışmanlık verilen çocukların çocukluk deneyimleri ve çocuklar ile ilgili devletin yaptıkları ya da yapabilecekleri araştırmamıza konu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Sosyolojisi, Farklı Çocukluk Deneyimleri, İhmal ve İstismar, Çocuk ve Hukuk.

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	---	---

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Fatma KOYUNCU		
	Student Number	128103011017		
	Department	Sociology		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	x	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Faculty Member Faruk KARAARSLAN		
Title of the Thesis/Dissertation	Different Childhood Experience In The Scope Of Children's Sociology			

In this study, the concept of childhood and the childhood experiences of children at early ages sociology will be emphasized. Within the framework of the concept of childhood, the approach of sociology to the child and the relationship of the child with other sociological institutions, especially with the family and the law and the extent of the state in the problems related to the child will be discussed. Every child should be different and grow within the framework of different cultures and experiences, and each child learns life with different experiences, of course, is related to family, society and state.

The concepts of child and childhood are always present in the field of sociology and will gain more place with modernization. The problem of poverty, war, immigration, neglect and abuse, children dragged into crime, children in need of protection, conflict of generations, and many more children are also related to the state and society and should be included in sociology. What the state is doing for the child or what kind of solutions it has about the problems will be included in the literature. The fact that each child is different, that the child is born in the direction of the financial situation, cultural structure, traditions and beliefs of the family is one of the factors that lead each child to have different childhood experiences.

In the present study, the parents of the children whose parents have decided to take measures for this state of victimization and the interviews with those who applied this measure will be discussed. The childhood experience of the children who are consulted with the counseling measure and the activities of the state about the children can be the subject of our research.

Keywords: Childhood Sociology, Different Childhood Experiences, Neglect and Abuse, Child and Law.

İÇİNDEKİLER

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	i
Bilimsel Etik Sayfası	ii
Özet	iii
Abstract	iv
İçindekiler	v
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM ÇOCUK SOSYOLOJİSİ

1.1. Çocuk Kavramı ve Çocukluk	6
1.2. Sosyolojik Bir Olgu Olarak Çocukluk	9
1.3. Çocukluk Deneyimi	12
1.4. Çocukluk ve Sosyalleşme Süreci	15
1.5. Çocuğun Diğer Kurumlarla İlişkisi	24
1.5.1 Çocuk ve Aile	24
1.5.2 Çocuk ve Eğitim	30
1.5.3 Çocuk ve Siyaset	31
1.5.4 Çocuk ve Hukuk	34
1.5.5 Çocuk ve Din	36

İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE'DE DANIŞMANLIK TEDBİR KARARI VE BU KAPSAMDA İHMAL İLE İSTİSMAR

2.1. 5395 Sayılı Kanun Nedir?	39
2.2. Danışmanlık Tedbir Kararı Neden Uygulanmaktadır?	40
2.3. Farklı Çocukluk Deneyimleri Neyi İfade Etmektedir?	44
2.4. İhmal ve İstismar Nedir?	47
2.5. İhmal ve İstismar Mağduru Çocuğa İlişkin Sorunlar ve Çözüm Yolları Nedir?	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ÇOCUK SOSYOLOJİSİ KAPSAMINDA FARKLI ÇOCUKLUK DENEYİMLERİ; ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE BULGULARI

3.1. Araştırmanın Yöntemi	56
3.2. Araştırmanın Deseni	59
3.3. Sahaya İlişkin Gözlemler	61
3.4. Araştırmanın Bulguları	64
3.5. Genel Değerlendirme İle Yorumlamalar	65
3.5.1. İhmal ve İstismar	67

3.5.1.1. İhmal ve İstismara Maruz Kalan Çocuğun Kendine veya Başkasına Zarar Verme Davranışı.....	67
3.5.1.2. Ebeveynin Gelir Durumunun Çocuk İhmal ve İstismarıyla İlişkisi.....	69
3.5.1.3. Çocuk İhmali ve İstismarı Konusunda Ebeveyn Görüşleri....	71
3.5.1.4. Danışmanlık Verilirken İhmal ve İstismar Hakkında Koruyucu ve Önleyici Olarak Yapılması Gerekenlerin Tespiti.....	74
3.5.2. Çocukluk Dönemi ve Çocuk Yetiştirme.....	76
3.5.2.1. Koruma Altında Olan Çocuklarla Koruma Altında Olmayan Çocukların Çocukluklarını Geçirme Biçimleri Üzerindeki Etkisi	77
3.5.2.2.Ebeveynlere Göre Bir Çocuğu İdeal Bir Şekilde Yetiştirmenin Yolları	79
3.5.2.3.Danışmanlıkta Çocukların Çocukluklarını Geçirme Biçimlerinin Tespiti	80
3.5.2.4.Ebeveynlere Göre Çocuğu İle Yaşadığı Problemlerin Tespiti	82
3.5.2.5.Danışmanlara Göre Koruma Altındaki Çocuklar ile Koruma Altında Olmayan Çocukların Çocukluklarını Geçirme Biçimleri Arasında Ne Tür Farklılıklar Ve Benzerlikler Olduğu.....	84
3.5.3. Ebeveyn Rolü ve Etkileri	86
3.5.3.1. Ebeveynin Sabıka Durumunun Çocuğun Üzerine Etkisi	86
3.5.3.2. Danışmanlık Kararına İlişkin Ebeveyn Görüşleri.....	87
3.5.3.3.Danışmanlık Yapılan Çocukların Ailelerinin Çocuklarının İhtiyaçlarını Karşılama Durumlarının Tespiti	89
3.5.4.Danışman Rolü ve Etkileri	91
3.5.4.1.Çocuklara Hangi Sebepden Dolayı Danışmanlık Yapıldığının Tespiti	92
3.5.4.2.Danışman ile Aile Arasındaki Problemlerin Tespiti.....	93
3.5.4.3.Danışmanların Danışmanlık Hakkındaki Düşünceleri ve Çocuklar İçin Faydasının Tespiti	95
Sonuç ve Öneriler.....	97
5. KAYNAKÇA	105
6. EKLER	113

GİRİŞ

Çocuklar yaşları itibariyle yapıları ve sahip oldukları özelliklerden dolayı korunmaya en fazla gereksinim duyan grup olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda bu alanda yasal ve uluslararası olarak birçok düzenleme gerçekleştirilerek çocukların korunması adına fazlaca çalışılmaktadır. Tüm çalışmalara rağmen dünya genelinde çok fazla ihmal ve istismar vakası yaşanmaya devam etmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı çok eski bir olgu olmasına rağmen bu konunun gündemde yer almaya başlaması çok yeni bir durumdur. Bu tür konularda en fazla zarara uğrayan ve yine en fazla görmezden gelinen kesim çocuklar olmuştur. Bu durumun en önemli sebebi, çocukların kendilerini savunabilecek yeterli fiziksel güce sahip olmamalarıdır. Çocuklar toplumun en savunmasız kesimi iken, onların en fazla desteklenmesi ve korunması gerekmektedir.

Çalışmamıza çocuk kavramını ele alarak başlamak gerekirse çocuk kavramı daha çok psikolojinin özellikle de gelişim psikolojisinin konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk kavramının tam bir tanımını yapmak sosyal bilimlerde birçok kavramın net bir tanımının yapılamaması gibi mümkün değildir. İnsanın üremesi ve çoğalmasında etkin rol oynayan varlıktır çocuk. Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik alanların her birinde farklı farklı tanımlamalar yapılabilir çocuk hakkında. Yetişkinlerden ayrılan özelliğiyle henüz akli yeterliliğe tam olarak ulaşmamış insan yavrusudur çocuk. Devlet açısından düşünüldüğünde kendi kararlarını verebilme yeterliliğine ulaşmamış yani 18 yaşına kadar olan süreci baz alan bir dönemdir çocukluk. 18 yaş evlenebilmek için, oy kullanabilmek için, ehliyet alabilmek için yani reşit sayılma ve bu yaşa kadar korunmaya muhtaç statüsünde değerlendirilme açısından bize çocukluğun bittiği konusunda referans olur. Gelişim psikolojisinde insanın çocukluk dönemi farklı görüşlere göre farklı biçimlerde dönemlere ayrılmış olup bizi ilgilendiren dönem 0-18 yaş arası çocukların farklı çocukluk deneyimleri ve çocuğun sosyolojide hangi boyutta ele alındığı konusudur. Çocuk kavramının pedagoji ve gelişim psikolojisi alanlarında daha fazla yer bulması sosyolojide ise yakın zamanda ele alınması çocukla ilgili değer yargılarının ve toplumun değişmesiyle ilişkilendirilebilir.

Modernleşmeyle birlikte çocuk önem kazanmış ve çocukluk sosyolojisi genel sosyolojinin bir alt disiplini olarak 1970'lerden itibaren gelişmeye başlamıştır (Akın 2011;52). Çocuk kavramının tanımı çocukların korunması konusunda önemli bir dayanak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi bize çocuk kavramı konusunda ilk maddesinden itibaren on sekiz yaşına kadar her insanın çocuk sayılacağına bilgisini verir. Bu sözleşme gereğince çocuğa uygulanacak kanunlar bu tanıma göre belirlenmektedir. Bu noktadan hareketle çocuğun psiko-sosyal durumunu ve gereksinimlerini belirlemede ve bu gereksinimlerin giderilmesi gereken süreci hesap etmede çok önemli bir dayanak sağlamaktadır. Kısacası 0-18 yaş arasındaki her insanın çocuk olarak kabul edilmesi ve temel yaşam haklarının korunması gerekliliği belirtilmektedir. Bildiri çocukların birey olarak temel yaşam haklarının ne kadar önemli olduğuna ve onların korunmasının tüm toplumlar için öncelikli görevlerden biri olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu bildiriye imzalayan toplumlar birincil olarak çocukların yaşam alanlarını koruyacaklarını ikincil olarak da onların psiko-sosyal iyilik hallerinin gelişimleri ile ilgili gerekli düzenlemeleri insan hakları doğrultusunda yerine getireceklerini taahhüt etmektedirler.

Bir toplumun başarı içinde ilerleyip kalkınabilmesi kendi bünyesinde yetişen, geleceğine yön verecek çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden sağlıklı gelişmesiyle mümkündür. Nitekim toplumların çoğunda çocuk yetiştirmede fiziksel cezalar halen bir metod olarak kullanılmaktadır. Bu cezalar karşısında çocukta ne yazık ki birçok fiziksel ve duygusal hasar ortaya çıkmaktadır. Aileler farkında olarak ya da olmayarak alışılmış uygulamalarla çocuklara ihmal ve istismar içeren davranışlarda bulunabilmektedirler. Bu durumda kalan çocuklar olumsuz etkilenmekte ve ciddi hasarlar almaktadırlar. Dolayısıyla toplumun ihmal ve istismar konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Çocuk hayata gözlerini açtığı andan itibaren büyüme sürecinde ailesiyle, kurduğu etkileşim sayesinde kişilik ve ruhsal yapısının temellerini atmaktadır. Anne ve baba çocuğun yalnızca bakım ve beslenmesinden sorumlu değildir. Çocuk, ekmek, su kadar ilgiye ve sevgiye de muhtaçtır. Çocuk, huzur ve sevgi dolu bir aile ortamında gelişimini tamamlarsa düzenli sosyal ilişkiler kurar ve topluma uyumlu bir birey olur.

Çocuğa karşı örselenmeleri önlemek ve onları korumak sadece ailelerin veya çocuk ile ilgili olan mesleklerde çalışan kişilerin değil toplumdaki her vatandaşın temel sorumluluklarındandır. Bilhassa meslek olarak çocukla alakalı işlerde çalışan bireylerin bu konuda daha dikkatli ve bilgili olması önem taşımaktadır. Bundan dolayı bilindiği üzere çocukların ailelerinden sonra en çok zaman geçirdikleri ortamlar olan okullar ve çocuk ile ilgili doğrudan görev alacak meslek elemanlarının bu konuda bilgi birikimine sahip olmaları ve hassas davranmaları gerekmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı, birçok sosyal ve psikolojik sorun içermesinden dolayı hem dünyada hem de ülkemizde önemli bir sosyolojik sorundur. Çocukların yaşadıkları herhangi bir ihmal ve istismar durumunda zihinsel, fiziksel, cinsel ve sosyal açıdan etkilenmemeleri mümkün değildir. Bu konuda önleme çalışmaları, ancak mevcut sorunu detaylı tanıma, bilgi sahibi olma, sorunu çözmek için gerekli kaynakları uygulamaya koyma, bu kaynaklar hakkında bilgi edinmekle ve farkında olmakla bir anlam kazanacaktır.

Çalışmamız çocuk sosyolojisi alanında bir çalışma olarak literatüre dahil olacaktır. Çocuk sosyolojisi alanında dünyadaki çalışmalar sanayileşme, modernleşme gibi yaşanan gelişmeler neticesinde başlamış olup, ülkemizde yapılmış çalışmalar da yakın zaman dilimlerinde başlamış ve literatürde çocuk sosyolojisi alanında çalışmalar yeni yeni yer bulmaya başlamıştır. Burcu Gezer Şen'in çocuk sosyolojisi üzerine çalışmaları, Kürşat Bumin'in "Batı'da devlet ve çocuk" eseri, Mahmut Tezcan'ın çocuk sosyolojisi kitapları ülkemizde yararlanabileceğimiz kaynaklar arasında yer alırken, Neil Postman'ın Çocukluğun Yok Oluşu eseri ile James Allison'un Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler eseri de bize ışık tutmaktadır. Yaptığımız araştırma, çocuk sosyolojisi alanında ülkemizde devletin çocuğa yönelik uyguladığı politikaları, çocuğu merkeze koyarak çocuk yararına yaptığı hizmetleri ve farklı çocukluklar yaşayan çocuklara yönelik devletin çocuğu topluma kazandırma adına attığı adımları ele alacağımız bir çalışmadır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde bulunan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ülkemizde çocuklarla ilgili hizmetleri yürütmektedir.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapsamında Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığı, 0-18 yaş arası çocuklardan haklarında korunma kararı olan ve kurum bakımına alınan çocuklarla ilgili olarak bu çocukların korunması, bakımlarının üstlenilmesi, eğitimlerine devamlılıklarının sağlanması, iş ve meslek sahibi olmaları için görev yapan birimlerdir. Ailesi olmayan çocuklarda ya da ailenin çocuğuna karşı sorumluluğunu yerine getiremediği durumlarda, çocuklar kimsesiz ve korunmaya muhtaç olduğu için geçici ya da sürekli olarak bakım hizmeti sunulmaktadır. Bu çocuklar, kendileriyle aynı durumdaki kan ya da soy bağı olmayan çocuklarla bir arada yaşamakta ve kendileriyle biyolojik bir yakınlığı bulunmayan yetişkinler tarafından bakılmaktadırlar. Bir ailede birden fazla çocuğun bulunması ve bütün çocukların kurum bakımına alınması durumu da olduğu için bazen kardeşler kurumlarda birlikte yaşama imkanı bulabilmektedir. Çocuğun bakım hizmetinden sorumlu olan kurumlar Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Çocuk Yuvaları, Yetiştirme Yurtları, Sevgi Evleri, Çocuk Evleri Siteleri ve Çocuk Destek Merkezleri'dir (Şenocak, 2006:180-181).

Günümüzde Türkiye'de çocuklarla ilgili sosyal politika alanlarında bulunan sorunlara yönelik uygulamalar getirilmiştir. Bunlardan en önemlisi eğitim konusudur. Çocuk Hakları Sözleşmesi 28. maddesinde, "*çocukların eğitim hakkını tanımakta ve taraf devletlerini, çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitim sağlamak, ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlemek ve bunları tüm çocuklara açık bulundurmaya yükümlü tutmuştur. Ayrıca devletlere yükseköğretimin yetenekleri doğrultusunda tüm çocuklara açık duruma getirilmesi, eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliğin tüm çocuklar tarafından elde edilebilmesi görevlerini de vermektedir*". Ülkemizde de "*Anayasanın 42. maddesindeki hüküm ile her çocuk için eşitlik temelinde eğitim hakkının uygulanması yasal olarak zorunlu hale getirilmiştir*" (Mamur Işıkçı ve Karatepe, 2016: 89).

Çocuklarla ilgili sosyal politik sorunlardan biri eğitim konusu iken bir diğer sorun da sağlık konusudur. İnsanların vazgeçilmez haklarından biri de sağlık hakkıdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, "*çocukların en yüksek düzeyde sağlık hizmeti almasını, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmeti veren kuruluşlardan yararlanma*" hakkı tanınması konusunda taraf devletlere şart koşturmuştur. Ancak ülkemizde en

büyük hastaneler dahi çocuklara istenilen düzeyde sağlık hizmeti sağlayacak kapasitede değildir. Hastaneler, hasta yoğunluğu karşısında kapasitelerini zorlamaktadır. Hastanelerde kaliteli düzeyde hizmet alamayan çocuklar ve yaşanan yoğunluk sebebiyle çocukların yaşadığı enfeksiyonların önlenememesi durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durum çocukların sağlık hizmeti almasının yeterli düzeyde olmadığını göstermekte hatta çocuk ölümlerine yol açmaktadır. Türkiye, 5 yaş altı çocuklarda ölüm hızı açısından UNICEF Dünya Çocuklarının Durumu 2014 Yılı Raporu'nda 194 ülke arasından 120. sıradadır (Harris, 2006: 132).

Çocuklarla alakalı başka bir sorun alanı ise çocuk işçiliği konusudur. Çocuk işçiliği tüm dünya genelinde öncelikli olarak çözüm üretilmesi gereken problemlerden biridir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok sayıda çocuk, fiziksel, zihinsel, eğitsel, sosyal, duygusal ve kültürel yönden gelişimlerine zararlı olabilecek şartlar altında yasadışı olarak çalıştırılmaktadır. Bu konuda ilgili kurum ve kuruluşların önleyici tedbirler alması durumunda bu tür çocuk istismarının önüne geçilecektir (Alp ve Sunal, 2008:131).

Araştırmamızda çocuk ihmal ve istismarı konusunun ekonomik ve ailevi nedenlerini ortaya koyma, danışmanlık tedbir kararının işlevi, önemi ve gerekliliği üzerine bir çalışma yürütülecek olup araştırma 4 ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çocuk kavramı ve çocukluk deneyimlerine değinilmiş olup, çocuğun doğumundan itibaren başlayan sosyalleşme sürecine ilişkin olarak aktarımlarda bulunulmuştur. İkinci bölümde çocuğun diğer kurumlarla ilişkisine sosyolojik bir perspektif ile bakılmış olup, çocuğun aile içindeki yeri, ailenin çocuk üzerine etkisi, çocuğun diğer kurumlarla etkileşimi, çocuğun devlet politikalarında yer edinme şekli, çocuğun eğitilmesi ve eğitimin çocuk açısından önemi gibi konular irdelenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ülkemizde çocuklarla ilgili devletin verdiği hizmetleri, koruyucu ve önleyici olarak yapılan çalışmaları ve özellikle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununu ve kapsamını ele aldık. Dördüncü bölümde ise derinlemesine gerçekleştirilen görüşmeler ve bu görüşmelerden elde edilen bulgular çalışmanın yöntemi ve yorumlamaları yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK SOSYOLOJİSİ

1.1. Çocuk Kavramı ve Çocukluk

Çocuk, zihinsel, fiziksel ve ruhsal olarak yeterli olgunluğa ulaşmamış, sosyal rol ve sorumluluklarını henüz idrak etmekte olan, özel ilgiye, bakıma ve eğitime ihtiyacı olan varlıktır. Çocukların bir yetişkine göre suç işlemeye götürebilecek unsurlar karşısında daha çok etkileneceği yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayıdır ki yarınlarmızın sahibi çocukların; fiziki, ahlaki ve düşünsel gelişimleri çocukların yüksek yararları ön planda tutularak desteklenmelidir.

Türk literatüründe çocuk, küçük yaşlardaki kız ya da erkek, insan yavrusu şeklinde tanımı yapılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2005: 444). Çocukluk olarak adlandırılan dönemin başlangıç bitiş tarihleri toplumdan topluma, bölgeden bölgeye, zamandan zamana değişiklik göstermiştir. Çocukluğa ait sürecin belirlenmesinde genellikle kriter olarak yaş ve ergenlik temel alınmaktadır. Lakin bu kriterler toplumların kültürlerine, coğrafi özelliklerine ve sosyo-ekonomik yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir.

2005 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi kapsamında yürürlüğe alınan Çocuk Koruma Kanunu bu konuda en genel kabul edilen bir belge niteliği taşımaktadır. Bu kanunun 3. maddesi gereğince reşit kabul edilmeyen 11 ve 18 yaşları arasındaki dönem çocukluk evresi olarak kabul edilmiştir. Ancak bazı kaynaklara göre çocukluk dönemi olarak doğumdan itibaren 25 yaşına kadarki süreç belirtilmektedir. Farklı bir anlayışa göre de doğum ile ergenlik çağı arasındaki süreç çocukluk evresi olarak görülmektedir. Tüm bu farklı anlayışların kesiştiği ortak nokta, çocuğun özel ilgiye muhtaç bir varlık olduğu düşüncesi olmaktadır (Güler, 2009: 8).

Çocukluk, değişikliğin çok hızlı ve durmaksızın gerçekleştiği bir tür olgunlaşma evresi olarak ifade edilmektedir. Bu süreç tüm insanlar için yaşam zincirinin doğal ve değişmez kabul edilen halkalarından bir tanesine karşılık gelmektedir. Bebeklik, doğal ilerleyen bir gerçeklik kabul edilirken, çocukluk ise

sosyo-kültürel olgu içinde değerlendirilmektedir. Çocukluk bu açıdan incelendiğinde çocukluğun tek bir dönem içinde yer alan evrensel deneyim olmadığı açıktır. Literatürdeki pek çok kavram gibi çocukluk kavramı için de farklı, göreceli bakış açıları bulunmaktadır.

Postman (1995: 7-8) 'a göre çocukluğun, biyolojik bir zorunluluk olduğu değil de, hem psikolojik hem de toplumsal bir olgu olduğu düşüncesini savunmuştur. İnsan genlerinin çocukluk yıllarında ne olduğu ya da olmadığı konusunda net veriler bilinmemektedir. Dolayısıyla varoluş yasaları yetişkin ile çocuğun dünyaları arasında keskin bir ayırım yapılmasını gerekli kılmamaktadır.

Piaget (2005: 33) ise, çocuğun yapı itibariyle doğuştan benmerkezci ve sosyalleşmeye karşı direnç gösteren bir nitelik taşıdığını belirtmiştir. Piaget'in düşüncesine göre çocuk dış gerçeklik olarak bir yetişkine göre farklı bir dış gerçekliğe sahiptir. Bir çocuk, çevresini algımlarken kendi "ben"ini kullanmaktadır. Tüm insanların kendisi gibi düşündüğünü kabul etmektedir. Ayrıca bir çocuk, kendisinde ortak gerçekliklere uyma zorunluluğu hissetmemekte, diğer insanlara karşı kendi fikirlerini ispatlamaya ve doğrulamaya çalışmamaktadır. Bu bakımdan çocuk mantığının belirli bir nesnellik ve kesinlik kazanmamasının sebebi, çocuğun sosyalleşmeye direnmesi ve doğuştan benmerkezci olmasındandır.

Çocuk gelişim süreci devam ederken hislerini, dürtü ve ilgilerini kontrol edebilmeyi, içinde bulunduğu toplumun gerçekliklerine uygun davranmayı öğrenmektedir. Bu gelişim süreci bağımlı olmaktan bağımsızlığa, genelden özele, yalınlıktan karmaşıklığa doğru ilerlemektedir. Yaş ilerledikçe duygusal tepkileri yerini ölçülü ve dengeli tepkilere bırakmaktadır. Benmerkezci davranışlar yok olurken işbirlikçi davranışlar açığa çıkmaya başlar. Kişisel yetenekler genelden özele, basitten karmaşığa doğru şekillenmektedir. Somut düşünce yapısından mantıklı düşünce yapısına geçilir. Oyun dönemi yerini öğrenme dönemine bırakır. Anne, baba ve kardeşten ibaret olan sosyal çevre genişleyerek farklı insanları da kapsamaya başlar (Yörükoğlu, 1998: 29).

Her çocuk kendisinden önce dünyaya gelen insanlardan ve kendisinden sonra doğacak insanlara hiçbir yönden benzemeyen, kendine ait özellikler taşıyan bir

canlıdır. Bir çocuk her ne kadar ailesinden, atalarından gelen genleri ve karakteristik özellikleri taşıyor olsa bile dünyaya gelen her çocuk büyük insanın küçüğü değildir. Bu bağlamda her çocuk farklı tek bireydir.

James (2001: 29)' a göre çocukluk, ortak yönleri olduğu gibi değişik yönleri de olan bir deneyim sürecidir. Onun bakış açısına göre çocukluk “yerel farklılıklar ile ortak ve paylaşılmış bir statü kategorisi” olarak ifade edilmektedir. Çocuklukta tüm çocuklar için ortak özellikler taşımakta hem de çocukların kendilerine ait günlük yaşamlarında, diğer insanlarla olan iletişimindeki çeşitlilikten dolayı farklı özellikler de taşımaktadır. Ayrıca çocukluğun, yaşam çizgisinin fiziki ve gelişimsel örüntüler içeren gelişim dönemi olarak tanımlanmaktadır.

Dünya nüfusunun önemli bölümü çocuklardan oluşmaktadır. Toplumların geleceklerinin yapı taşı konumunda olan çocuklar, vazgeçilmez durumdadır. Çocukluk dönemi okulda eğitimle, ailede güven ve sevgi doyumunu sağlanırsa ve yaşadıkları çevrede oyun, arkadaşlık, iletişim ve eğlence ile geçirilirse, yetişkinlik yıllarında sağlıklı birey olacak ve ülkesine yararlı olacaktır. Bu süreçte çocuğun; ailesi, toplumun tüm fertleri tarafından kaba kuvvetten, istismardan, korkudan, tehditten ve suistimalden uzak tutulması gerekmektedir.

UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumunu yayınlamış olduğu bir rapor ile tüm dünya kamuoyuna sunmuştur. Bu raporda çocukluk süreci, yetişkinlik kabul edilen dönem öncesi veya doğum ile yetişkinlik arası evre olmanın ötesinde, çocuğun hayatına dair durumları ve çocukluk dönemine ait yılların özelliğini ifade ettiği belirtilmiştir. Yeryüzündeki her çocuk kendi içinde farklı yapıdır. Farklı toplumlarda, farklı yerleşim yerlerinde, farklı kentlerde, aynı mahallede iki farklı hanede, hatta aynı evde iki çocuk, farklı hayatlara sahiptir. Çocukluk dönemi ve çocuklardan neler beklendiğiyle alakalı pek çok kültürel anlayış farklılıkları bulunmaktadır (UNICEF, 2013: 6).

UNICEF raporunda şiddete, istismara uğrayan, çalıştırılan, korkutulan, hor görülen, eğitimden yoksun çocuklara kamuoyunun dikkati çekilmiştir. Çeşitli yasa dışı gruplar tarafından eline silah tutuşturulan çocuğun, cinsel köleliğe itilen çocuğun, ağır işlerde az ücretle çalıştırılan çocuğun, okula gidemeyen çocuğun,

sağlıklı beslenemeyen, uygun barınak imkanlarından yoksun, açlık ve sefalet içinde yaşayan çocuğun çocukluk dönemini yaşayamadıkları, bu şekilde yaşamları olan çocukların çocukluk dönemlerinin ellerinden alınmış olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabulünden sonra geçen sürede çocukluk döneminin ortam ve şartlarıyla alakalı evrensel bir görüş birliği sağlanmış olduğu, çocukluk döneminin ne olması gerektiği üzerinde önemli bir ortak zemin oluşturulduğu ifade edilmiştir. Çocukların yaşam, sağlık ve eğitime dair temel haklarının sağlanması adına önemli gelişmeler kaydedildiği ve çocukları sömürü, istismar ve şiddet karşısında koruyacak gerekli önlemlerin alınması gerektiği dile getirilmiştir. Çocuklardan beklentiler çoğu zaman toplumdan topluma farklılıklar gösterse de ortak fikir birliği içinde olunan nokta şudur ki; bir çocuk oyun oynayabilmelidir ve yetişkinlerden farklı olarak güvenli bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Çocukların sağlıklı, emniyetli ve gerçek bir çocukluk dönemi geçirebilmesinde herkes sorumluluk sahibi olmalıdır (UNICEF, 2013: 7).

1.2.Sosyolojik Bir Olgu Olarak Çocukluk

Çocuk konusu sosyolojide yakın döneme kadar kendine yer bulamamıştır. 19. Yüzyıl'daki pozitivist yaklaşım ile holistik yaklaşımın etkisi bu durumun nedenleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca bir diğer önemli neden de Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi gibi önemli toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik olarak dönüşümlere yol açan iki olayın etkileşimidir. Bu yıllarda sosyoloji biliminin ilgi alanını modern toplum oluşturmuştur. Çocuk kavramı, sosyolojik konular arasında bulunmadığı gibi yetişkinlerde bu alanda yer edinememiştir.

19. yüzyıl sosyolojisinde toplum modernitenin merkezi olarak kabul edilmiş ve "bütünleşmeyi veya birleşmeyi sağlayan karşılıklı bağımlı mekanizmalar dizgesi" olarak tanımlanmıştır (Touraine, 2007: 184-185). Çocuk sosyolojisi, bir uzmanlık alanı olarak oldukça yenidir. Çocuk sosyolojisi, çocukluk kavramı ve konu ile ilgili kuramlar, çocukluğun geçmişi, bugünü ve geleceğini, çocuğun toplumdaki rolü, sosyalleşmesi, çocuğun toplumsal ilişkileri, toplumdaki var olan problemler ve değişimler açısından çocukluk, çocuk hakları, çocuk ve onunla alakalı aile, akran,

çevre, oyun, iletişim araçları, din, spor, sağlık, cinsiyet gibi konuları inceleyen bir sosyoloji dalıdır.

Her bilim dalı çocukluk kavramını değişik yönlerde ele alarak, farklı tanımlar yapmıştır. Çocukluk sosyolojisi de yakın zamanda ele alınan kavramlar arasında bulunmaktadır. Çocuklar toplum içinde bağımlı olmalarından dolayı uzun bir müddet sosyoloji konuları arasında yer bulamamıştır. Sosyologların, çocuklarla alakalı ele aldıkları konular aile ve eğitim olmuştur. Ambert, 1980'li yıllarda sosyoloji üzerine yazılan ünlü dergilerde çocuklarla alakalı makalelerin oranının çok az olduğunu belirtmiştir. Durkheim ve Parsons gibi isimler dışında büyük sosyologların hemen hemen hiçbirinin çocukluktan bahsetmemiş olduğuna vurgu yapmıştır (Corsaro, 2005: 6).

1970'li ve 1980'li yıllar sosyologlar tarafından çocukluk konusuyla ilgilenilmeyen, genel olarak yetişkinlerin çocuklara karşı bakış açılarının ve nasıl davrandıklarının analizi üzerinde durulduğu dönem olmuştur. Günümüze kadar sosyal bilimler literatüründe çocuklar genellikle sosyalleşme sürecinin pasif özneleri olarak kabul edilmiştir. Yeni çocuk sosyolojisinde çocuklar, toplumun düşük konum ve güce sahip bir sosyal grubu olarak görülmekte ve çocukların duygu, düşünce, davranış ve kültürleri kendi şartları dahilinde ve kendi gerçekliğine uygun bir şekilde ele alınmaktadır (Hill & Tisdall, 1997: 12-13). Yeni anlayışla birlikte çocukluk, farklı şekillerde gelişen sosyal bir yapı olarak değerlendirilmekte ve çocuklar sosyalleşme sürecinin pasif değil aktif katılımcıları olarak nitelendirilmektedir. Bu yaklaşım, çocukların olumlu yanlarına ve yeterliliklerine dikkat çekmekte ve sosyal statü gibi faktörlerin etkisi göz önüne alınmaktadır.

Günümüz sosyolojisinde çocuk konulu çalışmalarda en yaygın anlayış, çocuğun toplumsal olarak oluşturulmuş, çoğunlukla heterojen özelliği taşıyan imgeler, kodlar, kurgular ve tasarımlar olarak değerlendirmek olduğu ifade edilmektedir (Onur, 2007: 36). Yeni anlayış kapsamında çocuk toplumsal bir kurgu şeklinde kabul edilirken, çocukluk toplumsal çözümlemenin bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Sosyologlar artık çocuklar için sosyal yaşamda yetişkinleri de etkileyebilecek bağımsız roller taşıdığı varsayımından yola çıkmaktadır. Bu nedenle

günümüz sosyolojisinde çocuklar, yaşamları içinde tüm yönleriyle araştırma konusu haline gelmiştir.

Çağdaş çocuk sosyolojisi, başlıca iki temel bakış açısı üzerinde durmaktadır. Bunlardan birincisi çocukluğun sosyal bir yapı olduğu, diğeri ise çocukların toplum hayatında yer alan sosyal aktörler olduğu yaklaşımıdır. Bu iki bakış açısı çocuk sosyolojisi alanının iki yeni paradigmasını oluşturmaktadır. Bu yeni sosyolojik paradigma James ve Prout isimli ünlü sosyologlar tarafından net bir biçimde ifade edilmiştir (Maynard ve Thomas, 2004: 38-39).

James ve Prout (1997: 8)'a göre çocukluğun sosyal bir yapısı ve sosyal analizin bir değişkeni olarak kabul edilmelidir. Çocuklar sosyal ilişkilerde ve kültürel olarak ele alındığında yetişkinlerden farklı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve çocukların yalnızca sosyal yapının pasif birer öznesi olmayıp sosyal yaşamın bağımsız, aktif birer parçası olduğunu ifade etmişlerdir. 1990'lı yıllara gelindiğinde çocuk sosyolojisini tanımlarken bu yeni paradigmalardan oldukça etkili olmuştur. Çocuk ve çocukluk kavramları ile ilgili yaklaşımların temelini teşkil eden bu paradigmalardan, 20. yüzyılda bazı sosyologlar ve gelişim psikologları tarafından ileri sürülen varsayımların eleştirisine dayanmaktadır.

Piaget, 1926 yılında çocuk psikolojisi alanında yaptığı çalışmasında çocuğun sosyal yeterliliğe ulaştığı zamana dek önceden belirlenmiş bir takım gelişim evresinden geçmesi gerektiğini belirtmiştir. Bir başka ünlü isim olan Parsons 1951 yılındaki çalışmasında çocuğun toplumun bir üyesi olarak değerlendirilmesini sağlayacak toplumsal normların çocuğun iradesi dışında kendisine aşılandığını ifade etmiştir (Hutchby, 2007: 5-6). Piaget'in çocukluğun gelişim dönemleriyle ilgili kuramları ve Parsons'ın sosyalleşme üzerine düşüncelerinin çoğu da çocuğun sosyalleşmesinde etkisi olan ailenin ve diğer toplumsal kurumların araştırılmasında sıklıkla başvurulan görüşler içinde yer edinmiştir.

Yeni çocukluk sosyolojisi Amerika ve Avrupa'da yaygın bir şekilde kendisine çalışma alanı bulurken, ülkemiz sosyolojisinde yeterli ilgiyi görememiştir (Çelebi, 2001: 2). Çocuk ve çocukluk konusuna yönelik ilginin yetersiz oluşu, Türkiye'de klasik sosyolojide hakim olan anlayışın derin izlerinin, her ne kadar değişimler olsa da, 21. yüzyılda hala gücünü yansıtmasının bir neticesidir. Ülkemizde sosyoloji konusu denilince devlet, toplum, kültür gibi total kavramların akla gelmesi zihinlerde

klasik sosyolojisinin kodlanmış olduğunun göstergesidir. Çocuk ve çocukluk kavramı üzerine yeni sosyolojik bir söylem geliştirememiş olmamız, zihinlerimizin kalıplarını yıkarak sosyolojik imgelemi zihinsel ve pratik düzlemde gerçekleştirememiş olduğumuzun, düşüncelerimizi henüz yeterince özgürleştirememiş olduğumuzun kanıtıdır.

1.3.Çocukluk Deneyimi

Psikoloji kuramları, çocukluk dönemi yaşantılarının, bireyin psikolojik ve sosyal gelişimi üzerinde önemli bir evre olduğunu ve çocukluk yıllarında edinilen deneyimlerin bireyin yaşamının tamamını etkilediğini belirtmektedir (Gluckman vd., 2007: 3). Çocukluk yıllarında yaşanan olayların, deneyimlerin etkisi sonraki yıllarda değişik şekillerde sürebilmektedir. Hayatın temelini oluşturan bu dönemde kazanılan yönelimler, bireyin yetişkinlik yıllarında onu önemli oranda etkilemektedir. Diğer taraftan çocukluk evresinde kişinin sahip olduğu deneyimlerin hayatının ilerleyen yıllarında meydana gelebilecek psikolojik problemlerle ilişkisi günümüzde üzerinde yoğun olarak durulan konulardan biri olmuştur.

Uzmanlar çocuklukta edinilen deneyimler üzerine gerçekleştirdikleri çalışmalarda, çocuğun çok yönlü gelişimi açısından deneyimlerin önemli olduğu sonucuna varmıştır. Özellikle çocuğun deneyim ettiği bazı duygu durumlarının bireyde meydana getirdiği kalıcı etkilere dikkat çekilmiştir. Samimi ve güvenli ortamlardaki yaşantılar, bireyde özgüven ve mutluluk duygularını artırırken, psikolojik sorunlara yatkınlığı da azaltmaktadır. Aksi halde tehdit içeren ve güvensiz olan ortamlarda edinilen deneyimler ise kişinin psikolojik sorunlara olan yatkınlığının artmasına neden olmaktadır.

Çocukluk yıllarındaki deneyimlerin yetişkinlik dönemine etkisi ve çocuk-ebeveyn ilişkilerinin önemi ile ilgili ayrıntılı bir kuram ortaya koyan ilk kişi Sigmund Freud olmuştur. Freud'un öne sürdüğü fikirlerin temel alınmasıyla psikanalitik yaklaşımı geliştirilmiştir. Bu kuram, bireysel ve sosyal gelişim kapsamında bulunan sevgi, güven, olumsuz duygularla baş etme ve cinselliğin olumlu olarak değerlendirilmesi olarak ifade edilen üç önemli alan, insan hayatının ilk altı yılı üzerine kurulduğunu savunmaktadır. İlerleyen zamanlardaki kişilik gelişiminin ise bu

dönem üzerine inşa edildiğini öne sürmektedir. Freud' a göre insanın kişiliği, psikoseksüel gelişim dönemleri içinde oluşmaktadır. İnsanın doğumundan itibaren, belirli yaş bölümlerini içine alan ve farklı dürtülerin etkisiyle meydana gelen oral, anal, fallik, gizil ve genital adı altında beş dönem bulunmaktadır. Freud'un nevroz teorisi, çocukluk yıllarında yaşanan duygusal anılar ve bu anıların bastırılması ile alakalıdır. Bu yaklaşımla Freud, erken çocukluk yıllarında yaşanan çeşitli olumsuz durum ve olaylar zihinde depolanmakta ve kısa sürede zihin bu bilgileri bastırmaktadır. Yetişkinlik yıllarına gelindiğinde ise karşılaşılabilecek benzer hadiseler çocuklukta deneyim edilen ve bastırılan olayların daha sonra yeniden gün yüzüne çıkmasına neden olabilmektedir (Akın vd., 2013: 73).

Çocukluk dönemi deneyimlerini konu alan bir diğer bakış açısı da narratif yaklaşım olmuştur (Richter vd., 2009: 178). Bu teoriye göre kişinin çocukluk döneminde yaşadıklarının etkisinin kişilik oluşumunda önemli olduğunu savunmaktadır. Ayrıca kişinin geçmiş yaşantılarının içeriğinin yanı sıra bireyin kişilik yapısının da kendisi ile ilgili düşünceleri konusunda önemli olduğu ifade edilmektedir.

Bağlanma teorisi, çocukluk deneyimlerinin ilerleyen yıllara etkilerini anlamak için bütün bir bakış açısı sağlar. Her insan yaratılışı gereği yakın duygusal bağlar kurmaya ihtiyaç duymaktadır ve bu bağlanma ilişkisi de insanın psikolojik gelişimini etkilemektedir (Mikulincer & Shaver, 2005: 150). Çocukluk döneminde oluşan bilişsel şemalar, yaşanan güçlü hadiselerin etkisinin açık olduğu öne sürülmektedir. Yaşanan bu olayların olumsuz olması durumunda kişinin dış dünyaya, kendisine ve sosyal ilişkilere bakışı bozuk gelişim göstermektedir. Çocukluk yılları deneyimlerinin düzenlenmesi ve yapılandırılması bozuk şemaların belirlenip tekrar yapılandırılması adına gerekli olduğu belirtilmektedir.

Çocukluk döneminde deneyimlerin yaşandığı yer, ailedir. Aile, çocuğun ileride nasıl bir kişilik sahibi olacağını belirleyen en önemli toplumsal kurumdur. Bilhassa ebeveynlerinin çocuğa karşı tutum ve davranışları, aile ortamı ve çocuğun aile içi ilişkileri nasıl algıladığı çocuğun gelişen kişiliği üzerinde önemli rol oynamaktadır. Aile işlevleri ve özellikleri, ailenin sorun çözebilme ve krize yaklaşım becerileri de çocuğun davranışları ve gelişimini doğrudan etkileyen faktörler arasındadır. Bu bağlamda çocuğun olumlu deneyimler üzerine kurulu sağlıklı bir

kişilik gelişimine sahip olabilmesi için ailenin üzerine düşen gerekli hassasiyeti göstermesi gerekmektedir.

Yaşamlarında karşılaştıkları sorunları çözmeye başarılı olabilen çocukların, küçük yaşlardan başlayarak kendi iç dünyasına dönük bakış açıları olumlu algıya sahip oldukları görülmektedir (Erdoğan, 2006: 101). Hayatta karşılaşılan sorunlarla mücadele edebilme ve başa çıkabilme düzeyi, her çocukta birbirinden farklıdır. Çocuğun karşılaştığı sorunlara çözüm bulmada ki becerisi, onun çevresine, hayata, insanlara, hatta kendisine bakış açısı üzerinde etkili olmaktadır.

Çocuklar, aile içi ilişkilerde tecrübe edinilen anıları zihinlerinde içselleştirmektedirler. Belleklerinde oluşturulan şemalarda aile fertlerine yönelik olarak çeşitli duygu ve algılar geliştirmektedirler. Çocukların ailesindeki kişilere ve sonraki dönemlerde etrafındaki kişilere yönelik oluşturdukları algıları ve duygularının kaynağını onların ailede yaşadıkları deneyimleri oluşturmaktadır (Evirgen, 2010: 2).

Aile ortamındaki mevcut atmosfer ve ebeveynlerin davranışları ve tutumları, çocuğun özgüven sahibi olmasında önemli rol almaktadır. Anne ve babaların çocuğun ürettiği fikirleri desteklemesi, başarılı olduğu konularda gerektiği şekilde, takdir etmesi ve ödüllendirmesi gerekmektedir. Aksi halde ebeveynlerin görmezden gelme, önemsememe, sürekli olarak eleştirmesi durumunda, çocuklar kendi kapasitelerinin sınırları hakkında tereddüt yaşayacaklar, karşılaştıkları sorunlarla mücadele etmek yerine, öğrenilmiş çaresizlik yaşayacaklardır. Kabullenilmiş çaresizlik içinde olan çocuklar, hayatlarında üzgün, karamsar, çekingen ve huzursuz olmaktadır. Halbuki ebeveynlerinin sevgisiyle büyüyen çocuklar, dış dünyaya karşı güven duygu sorunu yaşamamakta, kendilerine yönelik olarak benlik algısı geliştirmektedirler. Böylelikle çocuklar ailelerinin davranış ve tutumlarını benimseyerek içselleştirebilmektedir.

Birçok uzman tarafından sağlıklı ebeveyn ve çocuk ilişkilerinin sağlıklı bireyler demek olduğu vurgulanmaktadır. Çocuğun ailesiyle olan etkileşimi, diğer insanlara ve nesnelere karşı takındığı tutum ve davranışların temelini oluşturmaktadır. Sevgi, saygı ve huzurdan yoksun aile ortamında yetişen çocuk ise olumsuz etkilenmekte ve davranış bozukluğu yaşamaktadır.

Bireyler diğer insanların aynı davranışlarına farklı tutum ve davranışlarla karşılık vermektedirler. Bu durumun altında yatan neden, her bireyin geçmişinde farklı çocukluk deneyimine sahip olmasıdır. Bundan dolayı bir olay üzerine yorum yapılırken önemli olan insanların davranış biçimlerinden ziyade o davranışın kişinin geçmişte deneyim ettiği durumlar sebebiyle nasıl anımsadığıdır. Mesela anne ve babasının ihmalkâr ya da otoriter olduğunu düşünen bireyler, bu durumla başarılı ve güçlü bir şekilde başa çıkmış olabilirler. Tam tersi bir durumda anne babasını hoşgörölü ve dengeli olarak anımsayan kişiler ise hala birtakım korkular, ait olmadığını düşünme ve güvensizlik duyguları yaşıyor olabilir (Richter vd., 2009: 179). Hatta kimi zaman tehdit duygusu fark edilmeyen bir şekilde davranış, hal ve hareketlerle oluşuyor ve bunların hatırlanmasında güçlük yaşıyor olabilir. Kişisel gelişimi etkileyen birçok unsurdan söz edilebilir. Bireysel farklılıklar, her bireyin kendine özgü genetik yapısı ve çevresel unsurların etkileşimiyle gelişim gerçekleşmektedir. Sonuç olarak bireylerin etrafındaki kişilerin kendisine karşı sergiledikleri davranışları ve çocuklukta deneyimlediği algıları hatırlaması ya da ortaya çıkarması büyük önem taşımaktadır.

1.4.Çocukluk ve Sosyalleşme Süreci

Dünyaya gözlerini açtığında yalnızca biyolojik bir canlı konumunda olan bebek, yaşadığı sosyal aşamalar sonrasında toplumu oluşturan üyelerden bir tanesi haline gelir (Erkan vd., 2002: 54). Bebeğin etrafındaki insanları algılayıp, etkileşime geçmesiyle sosyalleşme süreci başlamaktadır. Çocuğun sosyalleşmesi doğal olarak ilk annesi, sonrasında diğer aile fertleri olan baba ve kardeşlerle olan etkileşimi ile başlamaktadır. Yaş ilerlemesiyle ve çocuğun bağımsızlığını kazanmasıyla sosyalleşme halkası arkadaşlar, oyun grupları, komşular, öğretmenler gibi farklı bireylerle genişleme göstermektedir. Çocuğun toplumun bir parçası olma yolunda yaşadığı bu dönem zorlu ve karmaşık bir yoldur.

Çocuğun sosyal bir statü kazanmasında ailenin faktörü en önemli düzeydedir. Gerek bireyin kişiliğinin oluşumunda, gerekse evlilik, meslek, yaşanacak şehir gibi hayata dair alınacak önemli kararlarda ailenin etkisi büyüktür. Her anne ve baba çocuğu konusunda birtakım beklentilere girmektedir. Ailelerin sosyal, kültürel ve

ekonomik şartları bu beklentilerde farklılık olmasına neden olmaktadır. Yine çocuklara aileleri tarafından verilen eğitimler bu beklentilerden etkilenmektedir. Farkında olmadan ebeveynler çocuklarını kendi istedikleri kalıplara ve şekillere sokmaya çalışmaktadırlar.

Aileler, çocuklara dair beklentilerini 7 ve 8 yaşlarına kadar gerçekleştirebilmektedir. Çünkü bu yaşlara ulaşana kadar çocukta itaat ahlakı bulunmaktadır. Verilen emirlere uyma, koşulsuz kabullenme ve kurallara riayet etme durumu söz konusudur. Kurallar, yetişkinler için doğru olduğu düşünülen ve çocuklardan kabul edip yerine getirme eğilimi beklenen sınırları ifade eder. Çocuk doğru ve yanlışın ne olduğunun bilincine varmadan yetişkinlerin koyduğu kurallara göre neyi, niçin yaptığını bilmeden davranışlarda bulunur. 7-8 yaşlarından sonra ise çocuk kendisi için belirlenen kuralları kendi belleğinde anlamlandırmaya veya yorumlamaya başlamaktadır.

İnsandaki gelişim, çocukluk döneminden ergenliğe, ergenlik döneminden erişkinliğe, erişkinlik döneminden de yaşlılığa doğru takip etmektedir. Ancak bu dönemler arası kesin sınırlar ile ayrılmış durumda değildir. Geçilen her dönemde geride kalan dönemlere ait özelliklerin etkisi bireylerde görülmektedir. İnsanın sosyalleşmesi ise hayat boyu devam eden bir süreçtir.

Çocukta sosyalleşme sekiz yaşından itibaren, oyun gruplarının içinde yer almaya başlamasıyla hız kazanmaktadır. Oyunlardaki sosyalleşme durumu, çocukta var olan benmerkezci ve saldırgan yönlerin azalmasına katkı sağlar (Arslan vd., 2009: 21). Oyun grupları sayesinde çocuk, ailesi dışında farklı insanlarla etkileşime geçmeye başlamaktadır. Çocuk oyunların katkısıyla yardımlaşmayı ve paylaşmayı öğrenmekte, bu durum da sosyalleşmenin hızlanmasına yardımcı olmaktadır.

Çocuk arkadaşları ile oyun oynadığında oyunların kurallarını ve bunlara uyması gerektiğini öğrenmektedir. Bu durum onun toplum içindeki diğer sosyal ve ahlaki kurallara da uyması noktasında olumlu katkı sağlamaktadır. J. Piaget, çocuk oyunları üzerine yaptığı incelemede, oyunların çocuğun sosyalleşmesine katkı sağlayacak sosyal kuruluşlar olduğu sonucuna varmıştır (Köksal, 2008: 391). Mesela saklambaç oynarken farklı kurallar, bilye oynarken farklı kurallar, futbol oynarken

yine oyunun kendine has kuralları vardır. Çocuk her oyunun farklı kuralları olduğunu farkına varır ve bu kurallara uyma zorunluluğu olduğunu öğrenir. Bu bağlamda çocuk aslında içinde bulunduğu toplumun bir düzeni olduğunu ve düzene uyum sağlamak için belirli kurallara riayet edilmesi gerektiğini öğrenerek, sosyalleşmesi daha kolaylaşacaktır.

Ergenlik, bireyin birlikte yaşadığı toplumun bir üyesi olduğunu kabul edildiği, artık çocukluk döneminden çıktığının ancak henüz tam anlamıyla kendi kararlarını verebilecek olgunluğa erişmemiş olduğunu düşünüldüğü, bir yetişkin rol ve görevinin verilmediği bir dönem şeklinde ifade edilmektedir (Gander ve Gardiner, 2004: 505-506). Çocukluğun bitişiyle ergenliğe geçiş yaşamın diğer evrelerinde karşılaşılmayan sıkıntılı bir süreçtir ve bu dönem bazı zorluklarla mücadeleyle geçmektedir. Eğer çocuk, fiziksel, düşünsel ve cinsel değişimlerin gerçekleştiği bu dönemi sağlam, başarılı ve güven içinde atlatabilirse sağlıklı birey olma yolunda devam eder. Aksi takdirde bu hassas dönemde bazı çocuklar suça karışabilmekte, uyuşturucu, alkol, sigara gibi zararlı maddelere alışabilmekte, istenmeyen gebelik yaşayabilmektedir.

Bu dönemde toplumun ahlaki yapısına uygun olmayan ve suç özelliği taşıyan hadiseler artış görmektedir. Ergenliğin en önemli sorunu olan stres, çocuğu istenmeyen durumlara itebilmektedir. Dönem sonuna doğru yaşanan çalkantılarda azalmaya başlamaktadır. Ergenlik her ne kadar zorlu geçen bir dönem olsa da sosyalleşme adına ciddi adımların atıldığı yıllardır. Bu dönemde çocuk kendisine uygun yeni değerler seçer ve kişiliğinin oluşumu için önem taşıyan sorumluluk, özdeşleşme ve özerklik kavramlarını öğrenmeye başlar. Böylelikle çocuk, toplum içinde kendisine ait yerinin ve rolünün farkına varmaktadır.

Karip (2007: 154)' e göre neslin sosyalleşmesi, topluma üç yönden olumlu katkı sağlamaktadır. Bunlar;

- Sosyalleşme ile çocuk davranışını düzene koymakta ve istenmeyen ya da topluma zıt olan isteklerini denetim altına alabilmektedir.

- Birey kişisel gelişiminin güçlenmesiyle kültürel olarak toplumda yaşayan diğer insanlarla etkileşime girmeye ve içinde yaşadığı topluma uyum sağlama noktasında gerekli donanım ve becerilere sahip olabilmektedir.
- Sosyal düzenin ve toplumsal yapının devamlılığı sağlanabilmektedir.

Bireyin toplumun yapısına uygun davranış sergilemesi onun doğru bir şekilde sosyalleşmesiyle mümkün olacaktır. Bu noktada sosyalleşmenin hem topluma uygunluğu hem de bireyin beklentilerine uygunluğu önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Rehber Kuralları'nda çocukların suça karışmaları önlenmesi amacıyla çocuğun sosyalleşmesi konusunda birtakım kararlar alınmıştır (Gemalmaz, 2005: 75). Bu kararlar, çocukların başarılı sosyalleşebilmeleri ve toplumla kolaylıkla bütünleşebilmeleri için ailenin, toplumun, emsal grupların, eğitimcilerin, çalışma dünyasının ve gönüllü örgütlerin katılımlarının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Çocukların gelişimlerine, ruh dünyalarına, düşüncelerine gereken saygının gösterilmesi hususunda toplumların daha bilinçli olmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Çocuğun topluma tam anlamıyla adapte olabilmesi ve ileride başarılı bir birey olabilmesi için bu evredeki sosyalleşmeye çok dikkat edilmelidir. Bu süreçte çocuk en yakın çevresinde bulunan kişileri örnek alma ve taklit etme yoluyla sosyalleşmektedir. Çocuklar için hayati önem taşıyan bu dönemin yetişkinler tarafından tutarlı bir şekilde yürütülmesi doğru olacaktır. Toplumdaki mevcut tüm kurum ve kuruluşların birbirleriyle iletişim halinde ve tutarlı olarak çocuğun topluma kazanımı, uyumu için hassasiyetle üzerinde durularak çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin çocukla ilgili herhangi bir sorun varsa ve bu sorun çocuğun ailesi, öğretmeni, arkadaşı ya da okul gibi çocuğun iletişim içinde olduğu herhangi bir yapı tarafından biliniyorsa bu durumla ilgili olarak iş birliği yapılmalı ve diğer taraflar da çocuğun bu sorununa ilişkin olarak ortak davranış içinde olmalıdır.

Çocuğun sosyal olabilmesi yolunda aile temel taşları atandır, diğer faktörlerin etkileri ancak çocuğun ailesinden aldığı eğitime göre şekil almaktadır. Aile dışında okul, arkadaş grupları, medya bu sürece katkı sağlayan birer etkidir. Bu grup ve kurumların uyumlu olması, çocukların da toplum içinde tutarlı ve uyumlu bireyler olması demektir. Onlar arasında aile, bu görevi birincil üstlenen kurumdur. Aile ortamında anne, baba ve kardeşlerle kurulacak samimi, sıcak ve içten ilişkiler,

çocuğun topluma uyumu bakımından temel etkiyi teşkil etmektedir. Çünkü en kalıcı sosyalleşme ailede edinilendir.

Toplum, sosyal ihtiyaçları karşılamak amacıyla etkileşim halinde olan ve ortak bir kültür etrafında toplanan çok sayıdaki insanın oluşturduğu birlikteliktir. Toplumsal yapının temelini insan ilişkileri oluşturmaktadır. Bu ilişkilerin oluşturdukları kalıplar da toplumsal kurumları meydana getirmektedir. Toplumsal yapının muhafazası ve toplumsal ilişkilerin devamlılığı için toplumsal kurumlar sürekli olarak birbirleri ile etkileşim içindedirler. Toplumsal sürekliliğin ve değişimin dinamiği, kurumlar arasındaki mevcut iletişim ve etkileşimdir (Aslan, 2002: 25). Toplumsal kurumlar işlevleri bakımından birbirinden farklı roller üstlenmektedirler. Bu nedenle toplumsal kurumlar arasında her daim bir uyum söz konusu değildir. Bazı kurumlar arasında uyum hakimken, bazılarının kendi aralarında çatıştıklarına da rastlanabilir. Bu çatışmalar toplumsal değişimin bir neticesi olabileceği gibi toplumsal değişimin itici gücü de olabilirler. Toplumsal yapıdaki bütünlük ve süreklilik açısından önemli olan kurumlar arasındaki bu ilişkinin var olmasıdır. İlişkilerdeki uyum ya da çatışma, toplumsal bütünlüğü zedelemeyebilir. Sadece değişmeye az veya çok, etkide bulunur.

Toplumlarda belirlenen kurallar ne kadar işlevsel ya da düzenleyici olursa olsun bir toplumda oluşan bozulmanın ve çöküntü halinin kaynağı, o toplumda gözlemlenen normsuzluktur. Bu durum, toplumda karmaşaya yol açar ve toplumsal düzenin bozularak yozlaşmasına sebep olur (Durkheim, 2003: 129). Bütün toplumlar işleyişlerinin devamlılığı ve üyelerinin davranışlarını yönlendirmek için birtakım kurallara sahiptir. Bu kurallar ikincil ilişkilerin bulunduğu toplumlarda genel olarak anayasa, kanun, yönetmelik gibi sınırları belirlenmiş yazılı dayanaklar olmakla birlikte, küçük kırsal toplumlarda daha çok töreler, gelenek ve görenekler şeklinde görülmektedir. Tüm bu kurallar toplumda düzeni sağlamak ve uzun süreli korumak amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu amaca ulaşabilmek de içinde yaşanılan toplumun belirlediği kurallara riayet etmekle mümkündür.

Çocuk, toplumsal yapının en önemli parçasıdır. Çocuğu toplumdan ve fiziksel çevreden ayrı düşünmek mümkün değildir. Günümüzde sosyolojik bakış açısı, çocuğu doğal bir gerçeklik değil, toplumsal, kültürel bir yapı olarak kabul

etmektedir. Önceden de ifade edildiği gibi çocuk sosyolojisi, iki temel düşünceyi merkezine almıştır. İlk olarak, çocuğun sosyal bir yapı olduğu, diğeri de çocuğun toplumda aktif sosyal aktörler olduğudur (Maynard ve Thomas, 2009: 39). Bu bağlamda çocuklar, topluma ait sosyal analizin bir neticesi olarak görülmeli ve yetişkinlerden farklı olarak kendi özellikleriyle değerlendirilmelidir.

Çocuk, tarih boyunca toplumda her dönem farklı anlam taşıdığı görülmektedir. Hatta toplumlar arasında da farklı anlayışlar bulunmaktadır. Toplumun ayrılmaz parçası olan çocuğun toplumsal norm ve değerlerden etkilendiği araştırmalar sonucu tespit edilmiştir. Çocuğun toplumda varlığının ilk kabul edilmesi 16. yüzyılda Rönesans'ın etkisiyle olmuştur. Orta sınıf terimi olarak kabul edilen çocuk, matbaanın icadı ile basılan yayınlar aracılığı ile toplumun geniş kesimine yayılmaya başlamıştır. Yetişkin okuma yazma bilen kişi, çocuk ise okuma yazma becerisi olmayan kişi olarak tanımlanmıştır. Çocuk ile bebek arasındaki ayrım da konuşma becerisine göre yapılmıştır. O yıllarda “erkek öğrenci” kelimesi ile “çocuk” eşanlamlı kelimeler olarak dilde kullanılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla toplumda çocuk olarak ayrıcalık haklarını ilk elde eden “varsıl erkek” çocuklar olmuştur (Güler, 2009: 10).

Ortaçağ'da çocuklar, küçük yetişkin olarak adlandırılıyordu. O dönemde çocukluk 7-8 yaşlarında sona eriyordu. Aileler iş yaşamlarında çocuklarının yardımlarına ihtiyaç duyuyorlardı. Çocukluk dönemi, hızla geçen, unutulmuş, çıraklık dönemi gibi görülmüştür. Bu yüzyılda tarımsal ekonomiye dayalı bir toplumsal yapı hakim olduğu için toprak, ekonomik ve siyasi gücün simgesiydi (Heywood, 2003: 18). Toplum hayatında tüketim alışkanlıkları ve siyasi örgütlenme biçimleri, tarımsal ekonominin sınırları içerisinde gelişmiştir. Toprak mülkiyeti olanlar, çalıştıran patron kesim iken; toprağı olmayanlar çalışan işçi kesimdi. Toplumdaki bu ayrışma doğal olarak çocukların toplumdaki statüsünü de etkilemekteydi. Çocuk, ailesiyle aynı toplumsal konum ve hayat şartlarını paylaşmaktaydı. Bu nedenle ailenin çocuğa karşı baskısının ve otoritesinin oldukça yoğun olduğu söylenebilir.

17. yüzyıl çocukların, toplumun masum ve zayıf bireyleri olduğunu yetişkinlere kanıtlama dönemi olmuştur. Bu yıllarda çocuklar kendi yaşlarına uygun

giysilere, oyunlara, masallara, şarkılara ve resimlere sahip olmaya başlamışlardır (Doğan, 2000: 237). Yetişkin dünyası ile çocuğunki birbirinden ayrı tutulmuştur. Ancak tüm bu olumlu gelişmeler ekonomik durumu iyi olan zengin kesimde yaşanırken fakir ailelerde yine eski şartlar hüküm sürmekteydi. İlerleyen süreçte toplumda ekonomik düzey yükseldikçe, kitlesel eğitimden işçi sınıfı da faydalanmaya başlamış ve fakir kesimdeki çocuklar da yetişkinlerden farklı bir konum edinmeye başlamıştır.

18. ve 19. yüzyıllara gelindiğinde çocukların yaygın olarak çalıştırıldığı ve bu durumun da toplum tarafından gayet normal karşılandığı görülmektedir. Küçük yaşlardaki çocuklar, yetişkinler ile aynı şartlarda, saatler boyunca çalışmaya zorlanmıştır (Gezer Şen, 2011: 5). Kimsesiz çocuklar ise acımadan hırsızlık ve fuhuş gibi suçlara itilmiş, hatta onları dilendirmek için sakat hale getirilmiş ve organlarını satmak için canlarına kast edilmiştir. Maalesef bu durum çocuklara verilen kıymetin ekonomik şartlarla alakalı olduğu gerçeğini net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

19. yüzyılda çocuk toplumsal boyutta gerçeklik kazanmaya başlamıştır. Çağın sonuna doğru yaklaşıldığında çocukluk, her kişinin doğumundan itibaren sahip olduğu hak olarak görülmeye başlamıştır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler beraberinde toplumlarda modern çocuk anlayışını getirmiştir (Heywood, 2003: 19). Devletlerin ulusallaşması ve insanların dini inançlarında özgürleşmesiyle çocuk anlayışı toplumsal boyutta hak ettiği zemine oturmuştur. Yeni anlayışla çocuğun kendine has saf, temiz ve masum yapısı toplum fertleri tarafından fark edilmiştir. Çocuğa karşı gereken değerin verilmesi ve korunması için toplumlarda gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır. Kıyaslama yapıldığında modern toplumların kendisinden önceki toplumlara göre daha çocuk merkezli olduğu söylenebilir.

Modern çocukluk anlayışı günümüz toplumunda hakim olan çocukluk anlayışının temelini oluşturmuştur. 1989 yılında imzalan Çocuk Hakları Sözleşmesi, 20. yüzyılın çocuk çağı olarak anılmasını sağlamıştır. Çocuğa karşı ilgi aşırı artmasına rağmen çocuğun olumsuz deneyimler yaşamasının önüne geçilememiştir (Akbaş ve Atasü Topçuoğlu, 2009: 96). Aşırı önemsenen çocuk, kısa sürede bitirilmiş ve günümüzde de bir başına kalmış durumdadır. Refah düzeyi yüksek

toplumlarda dahi çocuk örselenmekten, sokağa düşmekten ve suça bulaşmaktan kurtulamamıştır. Çocuk hareketi içinde çocuğun fark edilmemesi ciddi bir sorun olarak yerini almıştır. Günümüzde bile çocuk ile alakalı gündem olduğunda, çocuk nesne olmaktan öteye gidememektedir. Tabi bu durumun böyle olmasında çocukların kendini korumasının olanaklı olmaması da etkilidir.

Çocuğun ilk olarak etkileşime geçtiği sosyal yapı ailesidir. Ailesiyle geçirdiği süreç, çocuğun toplumsal hayata hazırlık niteliği taşımaktadır. Çocuğun sosyalleşmesi ve toplumda kendine ait rolü ve gereklerini öğrenmesi ailedeki tecrübeleriyle sağlanacaktır. Akran grubu, çocuğun kendisini tanıdığı ve hayatın gerçekleriyle yüzleştiği aile dışı sosyal bir ortamdır. Akranlarıyla birlikte iken çocuk, topluma ait kuralları, kültürü, saygıyı, iş birliğini, yardımlaşmayı öğrenir. Bunun yanı sıra, arkadaş grubunun çocuğu olumsuz bir biçimde etkilemesi olası bir durumdur. Kişilik bozukluğu olan yaşlıları, çocuğu kötü alışkanlıklara veya suça sürüklemekte, grup içindeki zayıf kişileri sindirmekte, aşağılık hissine kapılmalarına neden olmaktadır (Tezcan, 2005: 15).

Okul hayatı da çocuğun toplumsal hayatında önemli bir yere sahiptir. Öğretim kurumlarının amacı, çocuğa bilgi ve becerileri kazandırarak davranışlarını istendik yönde değiştirmektir. Okulda çocuğun uygun davranışları pekiştirilirken, uygunsuz davranışları düzeltilip doğru tarafa yöneltilmesi amaçlanır. Eğitim olanaklarından yararlanamayan çocuğun topluma maliyeti çok yüksektir. İyi eğitilmiş bir çocuk, toplumda gelişime ve değişime yardımcı olur ve kalkınmanın hızlanması için emek harcar. Eğitim kurumlarının görevi, topluma faydalı olabilen, vatandaşlık bilincini kazanmış, farklı bakış açılarıyla bakabilen, ahlaki ve toplumsal değerlerin farkında olan, insanlara karşı saygılı ve hoşgörülü davranabilen bireyler yetiştirmektir. Günümüzde sosyalleşmenin de yapısı değişmiştir.

Sosyalleşmenin modernleşmeyle, teknolojik gelişmelerle, toplum yapısının değişmesiyle birebir ilgili olması ve artık çocukların sadece aile, okul ve akran gruplarının etkisiyle değil, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarının etkisiyle daha çok gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Aslında görünen odur ki modernite yenilikleri ve kolaylıkları beraberinde getirmektedir. Oysa ki modernite beraberinde toplumsal yozlaşmayı da getirmiş ve yozlaşan, ahlaki değerlerden uzaklaşan

günümüz toplumlarında görünenin arkasında görünmeyen bir çok sorun da baş göstermiştir. Çocukların teknolojiyle daha erken tanışması, teknolojiye erişilebilirliğin kolaylaşması gibi durumlar görünmeyen diye kastettiğimiz sorunları ortaya çıkarmıştır. Çocukların riske açık hale gelmesi tam olarak sosyalleşme ile ilgilidir diyebiliriz. Çünkü yabancı insanların çocuğun hayatına girmeye başlaması ve çocuğun anne ile baba dışında başkalarıyla da iletişim içerisine girmesi sosyalleşme döneminde yaşanmaktadır. Modern dönemde o kadar çok imkan varken, çocukluk algısının ve yaşantısının farklılaştığını ve çocukluk döneminin görünmeyen sorunlarının olduğunu ifade edebiliriz. Modernleşmeyle birlikte toplum yapısının değişmesi, kültürel yozlaşmalar yaşanması, gelenek göreneklerden uzaklaşma, dini ve ahlaki değerlerin arka plana itilmesi, birtakım sapkınlıkların insanlar tarafından normalleştirilmesi ve bunlara bağlı olarak yeni nesillerin yaşam şartlarının ve koşullarının farklılaşması söz konusudur. Modernitenin görünmeyen yüzü tam olarak bu noktada başlamaktadır. Modernite ile yaşam koşullarının ve imkanlarının iyileştiği, gündelik hayat pratiklerinin teknolojik gelişmelerle daha da kolaylaştığı, insanların daha çok özgürleştiği, iletişim sınırlarının ortadan kalktığı, her yönüyle insan hayatını kolaylaştıran gelişmelerin yaşandığı durumu söz konusu olsa da modernitenin getirdiği görünmeyen ya da göz ardı edilen birçok sorun da ortaya çıkmaktadır. Çocukluk yaşantılarının değişmesinde bu durum ön plandadır.

Geçmiş dönemlerde çocuk oyun oynayan, nesne olmaktan öteye geçemeyen, ailenin, okulun ve akran gruplarının etkisiyle sosyalleşme süreci yaşayan bir varlık iken, günümüzde çocuk televizyon, internet gibi imkanlara rahat erişebilmesi sebebiyle ahlaki değerlerden uzak TV programlarının etkisinde kalabilmekte, çok uzak mesafelerde hiç tanımadığı yabancı bir insanla bile iletişim halinde olabilmekte ve maalesef ihmal ve istismar gibi risklere açık hale gelebilmektedir. Modernitenin görünmeyen yüzünü ifşa etmek gerekirse çocuk yaşantılarının farklılaşmasında, çocuğun ihmal ve istismar mağduriyetleri yaşamasında modern dönem etkileri söz konusudur.

1.5 Çocuğun Diğer Kurumlarla İlişkisi

Bu bölümde çocuğun diğer kurumlarla ilişkisini, sosyolojik yapı içerisinde kurumların çocuk ve çocukluk üzerine etkisini ele alacağız. Çocuğun toplumsallaşmasında etkin olan sosyolojik kurumlar çocuğun gelişiminde ve yetişmesinde büyük rol oynamaktadır. Aile, eğitim, siyaset, hukuk ve din kurumları çocuğun yetişmesinde, sosyalleşmesinde, kimlik oluşumunda etkili olan sosyolojik kurumlardır. Çocuğun doğumundan itibaren gelişiminde aile ilk olarak görev alan kurumdur. Ailenin içine doğan çocuk gelişimine devam ederken okul çağı başlar ve ailede başlayan eğitim okulda ve toplumsal yapıda devam eder. Böylece eğitim kurumu da çocuğun iyi ve faydalı bir birey olarak yetişmesi amacıyla rol üstlenir.

Siyaset kurumu çocuğun erginliğe ulaşması ile karar verebilme becerisinin ve çok yönlü düşünebilme yeteneğinin gelişmesinde devreye girerek hukuk kurumu ile haklarını koruma ve içinde bulunduğu toplumun kurallarına riayet ederek diğer insanların haklarına saygı göstermeyi öğrenme noktasında etkilidir. Din kurumu da çocuğun etik kuralları öğrenip benimsemesi, içinde yaşadığı dünyayı ve varoluşunu sorgulaması, inanç sistemini oluşturarak kişiliğinin oluşmasında devreye girmektedir.

Çocuğun gelişiminde, yetişmesinde ve sosyalleşmesinde hangi kurumun nasıl bir etkiye sahip olduğunun anlaşılması ve çocuk üzerinde hangi kurumun dominant olduğunun keskin bir şekilde belirlenemediği günümüz toplumunda çocuğun sosyolojik kurumlarla ilişkisini ele alarak irdelemek çalışmanın seyri için ışık tutacaktır.

1.5.1. Çocuk ve Aile

Aile, en yaygın olarak aralarında bir evlilik birlikteliği bulunan eşlerden ve çocuklardan oluşan toplumun en küçük yapı birimi olarak tanımlanmaktadır. Aile, toplumun değer yargılarını, toplumsal kuralları, yapıyı, değişimleri ve gelişimleri yansıtmaktadır. Sosyalleşmenin en yoğun ve ciddi bir şekilde yaşandığı yer aile ortamıdır. Üye sayısı ve işlevleri bakımından aile yapısı geçmişten günümüze kadar sürekli değişim içerisinde. Aile, bireyin doğumundan itibaren yaşamını

sürdürebilmesi için gerekli tüm ihtiyaçların karşılandığı, nüfusun yenilendiği toplumsal bir kurumdur.

Çocuğun ilk eğitimini aldığı yer aile ortamıdır. İnsanoğlu doğar doğmaz çevresiyle farkında olarak ya da olmayarak sayısız konuda içinde bulunduğu topluma ihtiyaç duymaktadır. Bireyin yaşamı boyunca en fazla ihtiyaç duyduğu ve iletişim içinde olduğu kurum kişinin kendi ailesidir. Aile üzerine yapılan tüm çalışmalar, ailenin sağlam ve güçlü olmasının toplumu da etkileyerek olumlu yönde geliştireceğini belirtmektedir. Çocuğun hem toplum ile hem de ailesiyle olan bağı ailenin çocuğa kazandırdığı algı ve bakış açısıyla doğru orantılıdır. Aile içi ilişkilerin başarılı olabilmesi için toplumun o aileyi benimsemiş olması, aile bireylerinin de içinde bulunduğu toplumun normlarına uygun biçimde davranması ve bu normları kabullenerek topluma ayak uydurması gerekmektedir.

Aile üyeleri arasındaki ilişkilerle birey, en çok etkileşimin gerçekleştiği ortamda sosyalleşmeye başlar. Bu ilişkiler sayesinde, bireyin kendine olan güven duygusu gelişir, kendine ve toplumu oluşturan insanlara karşı sevgi duymayı öğrenir. Aile içi etkileşimle bireyin kimlik kazanımı, kişilik gelişimi ve toplum adaptasyonu sağlanmaktadır. Eğer çocuk, aile ortamında sağlıklı ilişkiler içinde yetişirse çocuğun özgüveni, sorunlarla baş edebilme becerisi gelişecek ve çocuğun kişilik yapısına yönelik sağlam adımlar atılacaktır. Çocuk ile kurulan bağ, çocuğun aile dışındaki insanları ve çevresini tanımasında çocuğa yardımcı olur. Böylelikle yaşadığı toplumun sosyo-kültürel özelliklerini benimser ve toplumsal kuralları öğrenir. Aile içinde değer gören çocuklar, kendisiyle sağlıklı iletişim kurulan, iyi olan davranışlarının ön plana çıkarılmasıyla, yanlış olan davranışlarının neden yanlış olduğunu kendisinin algılamasının sağlanmasıyla çocuklar sosyal çevreye ve toplumsal düzene daha iyi bir şekilde adapte olacaktır. Aile içinde kurulan bağlar çocuğun hem kişilik yapısının temellerinin sağlam atılmasında hem de toplumsal yapı içerisinde sağlıklı yetişmiş bir birey olarak var olmasının yolunu açacaktır. Bu nedenle aile, toplum için önemli bir yapı taşıdır ve aile hangi toplumun içinde yer edinmişse o toplumun gelenek görenek ve kültürünü kuşaktan kuşağa aktaracaktır.

Aile, sadece anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile ve yakın akrabaların dahil olmasıyla üye sayısının artmasıyla oluşan geniş aile şeklinde sınıflandırılmaktadır. İki farklı yetişkinin anlaşıp, yakınlaşmasıyla ve bu durumu içinde bulunduğu toplumun onayıyla evlilik olayını gerçekleştirerek bir aile kurulur ve ailenin büyümesi ile çocukların doğmasıyla beraber nüfusun devamlılığını sağlayan toplumun yapı taşı bir birim ortaya çıkar ve eşlerin taşıdığı satatüler artık anne ile baba rolleridir. Ebeveynler çocuklarını kendilerine ait bir yöntemle, toplumun değerlerine, yapısına ve niteliklerine uygun bir birey olarak yetiştirirler. Bireyin hayatından tatmin olması, birey olarak görevlerine ve sorumluluklarına uygun biçimde hareket etmesi ve iyi bir insan olarak var olma süreci öncelikli olarak aile içindeki kazanımlarla başlar.

Aileler, çocuğun sosyal çevreye uyum sağlamasında ve kendi ayakları üzerinde durabilen yetişkin bir birey olabilmesinde bir araçtır. Anne ve babanın kişilik yapıları, eğitim durumları, meslekleri, ekonomik durumları, fiziksel ve psikolojik rahatsızlıkları, sosyal statüleri, yetişme tarzları, çocukluklarında anne-babalarından gördükleri muameleler, çocuklarına karşı tutumları gibi durumların çocuk üzerindeki etkisi çok fazladır.

Kısa süreli fakat büyük değişimlerin çevrede ve toplumlarda yaşandığı günümüzde, aile de bu durumdan farklı yönlerden etkilenmektedir. (Çerik, 2002: 12-13). Çocuk, dış çevredeki hayata adım attığında; ailesinde öğrendiklerini test etmekte, kendisini dış dünyada sınavdan geçirmekte ve neyi yapıp neyi yapamadığını görmek istemektedir. Kısacası kendini kanıtlamak istemektedir. Bunu en etkili bir şekilde yapabileceği yer yine kendi ailesidir. Çünkü çocuğun ailesi ona sergileyeceği her davranış ve tepkilerle gelecekteki kişilik yapısına ve tavırlarına etki etmektedir.

Aile kurumu tarih boyunca neredeyse tüm toplumlar için önem taşıyan konular arasında yer almıştır. Aile, toplumsal değerleri koruduğu gibi toplum içi denge sağlama görevi üstlenmiştir. Ancak süreç içerisinde sanayileşen dünyada teknolojik gelişmeler toplumda ve ailede de değişikliğe neden olmuştur. Tarım toplumundan endüstri toplumuna doğru yaşanan değişim aile yapısının da çekirdek aileye dönmesini sağlamıştır (Özgüven, 2001: 12). Bu süreç ülkemizde de ailenin yapısını, otoritesini etkilemiştir. Bu değişimle birlikte ailede çocukla iletişim, çocuğa karşı davranışlar ve çocuğa verilen değer de değiştiği görülmektedir. Geçmiş

yıllardaki geleneksel toplumda çocuklar korkutulur, sindirilir hatta dövülür; merak duyguları, özgür hareketleri engellenirdi. Baba çocuğu ile yakın iletişim içerisine girmez, sevgisini göstermekten kaçınırdı. Çocuğun uysal, mahcup, söz dinleyen davranışlar içinde olması beklenmekteydi. Geçmişteki toplumlarda aile yapısında, çocuğa karşı fiziksel ceza yöntemi uygulanmaktaydı. Çocuk ile konuşarak sorunları çözmek, çocuğu doğru yanlış konusunda bilinçlendirmek az sayıda ebeveynin başvurduğu bir yol olmuştur.

Bugünün çekirdek ailesi ele alındığında ise anne-baba ile çocuklar arasında iletişim eksikliği, nesiller arası kopukluğun neden olduğu çatışmalar, çocuklar ile ebeveynler arasında uzaklaşmalar görülmektedir. Diğer taraftan, anne ve babaların sorunları çocuklarıyla bağırıp şiddet kullanmak yerine çocukla ılımlı bir şekilde konuşup ikna yolunu seçtikleri gözlenmektedir.

Çopur (2007: 22)'un gerçekleştirdiği araştırma sonucunda çocuklarına bağırıp kızarak sorunları halletmeye çalışan anneleri sayısından, çocuklarıyla sakin bir şekilde konuşup sorunları çözmeye çalışan anne sayısının fazla olduğu saptanmıştır. Ayrıca annelerden alınan görüşler neticesinde, çocuklarla olan çatışmanın önlenmesi için onlarla sağlıklı iletişim ve iyi bir diyalog gerektiğini ifade eden anne sayısının fazla olduğu belirtilmiştir.

Son zamanlarda yapılan çalışmalar, çocuk ile aile arasındaki iletişimin çocuğun kişisel ve sosyal gelişimi üzerindeki önemli etkisine dikkat çekmeye başlamıştır. Çünkü aile içi iletişim çocuk için model niteliği taşımakta ve onun gelecekteki yaşantısını da önemli oranda etkilemektedir. Günümüz çağdaş ailelerinde çocuğu anlamaya yönelik olarak empati kurma onun yaş ve seviyesine inmeye çalışarak onun hal ve davranışlarını yorumlamak önemli bir hale gelmiştir. Sosyalleşme sürecinde bilhassa anne tutum ve davranışlarının, çocuğun empati becerisi kazanmasında önemli bir yer tuttuğu vurgulanmaktadır.

Ailede karşılaşılan sorunların büyük bölümü, olaylara ve davranışlara yöneltilecek bakış açısı ve yargılardan kaynaklanmaktadır. Ebeveynler çoğunlukla çocuklarını dinlediklerini düşünürler, oysa çocuk konuşurken farkına varmadan sürekli ikaz, hatırlatma, öneride bulunma, fikir yürütme tarzında müdahale ederler ve çocuğu tam anlamıyla dinlemezler (Açıl, 2004: 98). Anne ve babaların çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmak için serbest ortamlar oluşturması gerekmektedir. Çocuğun iç

dünyasını anlamak için çaba gösterilmezse; onlara yardımcı olmak için neler yapılması gerektiği bilinemez. Ebeveynler çocuklarıyla iletişim kurarken birtakım hususlara dikkat etmesi gerekmektedir. Öncelikle ebeveynler çocukları tüm dikkatiyle dinlemeli ve bunu da onlara beden dili ile hissettirmelidir. Çocuğun lafını tamamlamasına müsaade edilmelidir. Anne-baba, çocuğuna duygularını dolaylı cümleler kurmadan, sade bir dille ifade etmelidir. İyi bir dinleyici olmak pratik olmayı, empatiyi ve diğer insanlara saygı duymayı gerektiren bir beceridir.

Çocuğun aileye olan bağlılığı bir diğer önemli noktadır. Bağlanma, bireyin başka birisine, canlıya veya bir nesneye olan ihtiyacından ötürü isteğini ifade etmesidir (Özcebe ve Dam, 2007:158). Kişi, istek duyduğu şeye karşı yaklaşım davranışlarda bulunacak ve sonrasında bu davranışların karşılıklarını değerlendirmeye alacaktır. Karşılık olarak gördüğü davranış beklentilerine cevap vermezse, olumsuzluk içerirse; birey istek duyulana karşı bağına zayıflatacak, başka birey ya da metalarla yeni bağlar kuracaktır. Diğer türlü olduğunda ise mevcut bağlarını daha güçlendirecektir. Bu bağlamda aile, çocuğun yaşama adım attığı sırada en büyük dayanak noktasıdır. Aileyi ilgilendiren her olgu ve olay çocuğu da direkt olarak etkilemektedir. Sağlam temeller üzerine kurulmuş ailelerde aile fertleri arasında güçlü bağlar ve sadakat bulunmaktadır

Aile ortamında sağlam bağlar kurabilen çocuk, dış dünyada başka insanlarla ve gelecekte yetişkin birey olduğunda kuracağı ailesiyle de sağlam bağlar kurabilecektir. Çocuğun aile dışında farklı ortamlarda, yanlış kişilerle bağlılık kurmaması için anne ve baba, çocuğu ile sağlam bağlar kurmalıdır. Özellikle ergenlik döneminde çocuk, ailesinden fazlasıyla etkilenmektedir. Aynı zamanda aile içindeki bağlar, arkadaş, okul, sosyal çevreden de etkilenmektedir. Tüm bu etkenler iyileştikçe çocuğun kendine olan özgüveni ve saygısı da artacaktır.

Ailenin bazı durum ve özellikleri çocuğun davranışlarını, kişiliğini, aile içi iletişimi, kurulan bağları, değer yargılarını etkilemektedir. Bunlardan birisi ailenin ekonomik durumudur. Maddi kaynaklar ailenin geçim temelini oluşturmaktadır. Ekonomik durumu zayıf ailelerde sorunlar artar ve aile içi bağlarda kopmalar başlar. Aile içinde huzursuz bir ortam oluşur. Yoksulluk aile fertlerinin psikolojisini nasıl olumsuz etkiliyorsa ailenin bir parçası olan çocukları da derinden etkilemektedir. İstekleri ve gereksinimleri tam olarak karşılanamayan çocukta kalıcı izler

birakabilmektedir. Fakirlik, açlık insanları çoğu zaman istemese de gayri meşru yollara itebilmektedir. Suça bulaşan çocukların ailelerinin de yoksul kişiler olması daha muhtemeldir. Zorlu şartlar içinde yetişen kişinin ileride sağlıklı bir birey olması çok zordur. Bu durumdaki çocuklar kendine güvensiz, sürekli gelecek kaygısı taşıyan, sıkıntıları ile mücadele edemeyen bir yetişkin olarak hayata atılır.

Çocuğu etkileyen ailesel faktörlerden bir diğeri ise anne ve babanın eğitim durumudur. Ebeveynlerin eğitimleri çocuklarına karşı tutum ve davranışlarında bire bir etkilidir. Çocuk yetiştirmeye dair herhangi bir eğitim almamış, çağımızda en büyük sorunlardan olan çocuk ihmal ve istismarına yönelik herhangi bir bilgisi olmayan ya da var olan sorunları bastırmaya çalışan, kendi hayatındaki sorunlarla baş edebilme becerisine sahip olmayan insanların modern çağda çocuk yetiştirmenin güç olduğu bir ortamda anne ve baba rollerini üstlenmesi ve çocuğa karşı görev ve sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmesi pek mümkün görünmemektedir. Okuyarak, dinleyerek ya da öğrenerek çocuk bakımını gerçekleştirmek ve çocuklara yönelik risk teşkil eden durumlar konusunda bilgi sahibi olmak ebeveynlerin işlerini kolaylaştıracaktır.

Uzmanlar tarafından yapılan araştırmalar sonucunda annenin eğitim düzeyi, çocuğunu yetiştirme şekline etki ettiği tespit edilmiştir. Ebeveynlerdeki öğrenim seviyesi düştükçe çocuğa karşı daha baskıcı ve otoriter davranış sergiledikleri gözlenmektedir. Bu şekilde yetiştirilen çocukların da hayatlarında çeşitli sorunlarla karşılaşmaları olasıdır (Ertem ve Yazıcı, 2006: 64-67).

Ailelerin parçalanması veya dağılması, çocuğu derinden etkileyen bir diğeri durumdur. Parçalanmış aile, ölüm, boşanma, ayrı yaşama gibi çeşitli nedenlerle karı veya kocadan birinin ya da her ikisinin bulunmadığı aile olarak tanımlanmaktadır. Aile yapısı çocuğun tüm yaşamını etkilemektedir. Çocuğun anne veya babasından birisinin herhangi bir sebeple yanında olmaması çocuğu kötü alışkanlıklara, suça sürüklenmeye, çocuk işçiliğine ve hayatı boyunca derin izlerini taşıyacağı bir kişilik yapısının oluşmasına sebep olabilir. Evlilik birlikteliğinin devam ettiği, çocuğun anne ya da baba herhangi birinin yokluğunu hissetmediği, huzur ve sevgi dolu bir ortamda bakım ve ihtiyaçları karşılandığı sürece çocuk gelişimini sağlıklı ve iyi bir şekilde tamamlayabilir. Çocuğun model aldığı kişiler ilk olarak anne ve babadır. Tek ebeveynli olan ya da ebeveynlerinden her ikisinden de ayrılmış olan çocuk model

alabileceği ve varlıklarını hissederek güvenli bağlanma gerçekleştirebileceği bir aile ortamında yetişmediğinden ileride hayatına dair birçok problemle karşılaşabilecektir.

1.5.2. Çocuk ve eğitim

Toplumunu oluşturan bireylerdir. Çocuklar da toplumun en küçük bireylerini teşkil etmektedir. Aynı zamanda çocuk, bir toplumun geleceği ve hayatta kalma sebebini ifade eder. Ulusların hayatta kalması kültürel değerlerinin ve onları diğer uluslardan farklı kılan niteliklerinin kuşaktan kuşağa aktarılması ve yaşatılması ancak genç nesil ile mümkündür. Bu nedenle toplumlar için çocuk önemli bir yere sahiptir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında çocuğa yapılan yatırımın hiç de azımsanmayacak oranda olduğu görülür. Günlük yaşamda çocuğa verilen önemin somut kanıtlarını her alanda görmek mümkündür. Çocuk yuvaları, çocuk parkları, çocuk kütüphaneleri, çocuk edebiyatı, çocuk tiyatrosu, kreşler, okul, kitap, oyun, oyuncak, oyuncak müzeleri gibi çocuğa hitap eden alanların sayısının bir hayli fazla olması göze çarpmaktadır.

Eğitim, topluma sağlıklı bir şekilde uyum sağlayacak bireyler yetiştirmek ve insanları toplumsal kurallar çerçevesinde etkilemek sorumluluğunu üstlenmektedir. Bu da ancak yarımın yetişkinleri olacak çocuklara, içinde bulunduğu toplumun tarihi bilgisini okuyup yorumlayabilecek beceriyi, toplumsal kurallara uyum sağlama konusunda çaba göstermeyi, kültürel değerleri kabullenerek kuşaktan kuşağa aktarma konusunda öncülük etmeyi kazandırmakla mümkün olacaktır. Günümüzün çağdaş eğitiminin gayesi dünü koruyarak yarımı güvence altına almaktır.

Eğitimin ilk ve temel amacı, çocuğu keşfetmek ve çocuğun özgürleşmesini sağlamaktır. Doğrudan doğruya çocuğun varlığıyla birebir ilgilenmek, yetişkin bir birey olma yolunda ona gerekli yardımı sağlamak, eğitimin amaçları arasındadır (Montessori, 1997: 33).

Çocuk, doğduğundan itibaren çevresinde bulunan uyaranlarla etkileşime geçer. Çocuğun yaşamsal ihtiyaçlarının giderilmesi, çevresindeki uyaranların niteliği, kendini özgür bir şekilde gerçekleştirmeye uygun ortamların varlığı, onun gelişimini etkisi altına alan temel değişkenler arasındadır. Değişim ve gelişim, hayatın en temel gerçekliğidir. Bu gerçeklik hayatın her aşamasında yer almaktadır. İstenilen, beklenen, değişimin ve gelişimin çağdaş eğitim hedefleriyle uyum göstermesi;

bireyin bu süreçte evrensel değerleri özümseyebilmesini sağlamaktır (Sever, 2000: 645). Bu bağlamda doğumla başlayıp hayat boyu devam eden eğitim, çocuğun hayata hazırlanmasında ve sağlıklı bir birey olmasında çok önemli bir yere sahiptir.

Eğitimi, sadece çocukluk ve gençlik dönemleriyle sınırlandırmak doğru değildir. Zira birey, içinde yaşadığı toplumla sürekli olarak iletişim halindedir ve dolaylı olarak öğrenmeleri sürekli devam etmektedir. Lakin çocukluk ve gençlik evresinde alınan eğitim hem daha yoğun olmakta hem de daha etkin olmaktadır. Bu yıllarda alınan eğitim, çocuğun ilerleyen yıllardaki yetişkinlik yıllarına da yön vermektir.

1.5.3. Çocuk ve siyaset

İnsanlığın var oluşu kadar gerilere dayanan siyaset, çok eski bir kavramdır. Modern devlet anlayışının oluşmaya başladığı 1600'lerden beri siyaset aslında devlet ile birlikte yer bulmaktadır. Ancak yeni modern toplumlarda siyaset, karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla yapılan etkinlikleri kapsar hale gelmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde siyaset, insanların bir arada yaşamalarını mümkün kılan genel kuralları oluşturma, koruma ve değiştirme etkinliği olarak ifade edilmektedir (Heywood, 2006: 29).

Siyaset alanına has olarak çocuğun çocukluk dönemlerinde anlama ve yorumlama yeteneğinin gelişmemesi sebebiyle ve siyaset konusunun anlaşılabilir, sade, açık ve net bir durum olmaması sebebiyle çocuğun daha bütüncül bakış açısıyla bakabilmeye başladığı, anlayıp yorumlama yapabildiği ve soyut düşünebilme becerisi kazandığı 11 yaş dönemi siyasi konuları anlatmanın başlangıcı olarak da alınmaktadır. Bu fikrin arka planında "*Piaget'in insanın bilişsel gelişimini konu aldığı dört aşamalı; duygusal motor, işlem öncesi, somut işler ve soyut işler dönemleri*" diye ifade ettiği görüşleri yer almaktadır (Plotnik, 2009: 106). Elbette kişisel gelişim farklılıkları göz önüne alındığında bu başlangıcın bir-iki yıl kadar öncesi veya sonrası olarak düşünülmesi gerektiğinin altı çizilmelidir.

Devlet, yasal olarak belli sınırlar içerisinde, hükümetin yetkisi dahilinde varlığını devam ettiren, çeşitli organları bulunan ve otoriteye sahip bir siyasi birliktelik olarak tanımlanmaktadır. Devlet yapısında geçmişte olduğu gibi bugün de yönetim anlayışı kapsamında büyük oranda yasal temellere dayanan otoritenin varlığı

görülmektedir. Yasal ve meşru zemin üzerine oturtulmamış devlet yapılanmasında sürekliliğin sağlanması ve devlet bünyesindeki organlarda sistemin sağlıklı yürütülmesi ve yönlendirilmesi mümkün olmamaktadır (Heywood, 2006: 126).

Bugün artık siyasetin kapsadığı konular küçük büyük neredeyse hemen herkesi içine alan konular olmuştur. İki asır öncesinde siyasetin ilgilenmediği kimi konular bugün tam da siyaset kurumunun ilgi alanına dahil olmuştur. Örneğin üniversite harçları, yurtların ücretleri, zorunlu eğitim, farklı etnik yapıların bir arada yaşaması, yabancı uyruklu sığınmacıların eğitimi, çalışanların özlük hakları vb. gibi insan hayatıyla alakalı tüm bu konular devletin çözüm ürettiği ve üzerine siyaset yapılan konulardır. Bu nedenle günümüzde herhangi bir bireyin siyasetten uzak kalması mümkün değildir. Nitekim her birey toplumun bir parçası olarak siyaset ile bir şekilde temas etmektedir.

Günümüzde devlet, bireylerin hak ve özgürlüklerini tam anlamıyla elde edebilmesinde, aynı zamanda sürekli olarak gelişen sanayi, teknoloji ve diğer alanlarda politikalar üretme rolünü üstlenmiş ve her geçen gün devlet etkin bir hale gelmiştir. Ülkelerin genelinde sosyal ve ekonomik politikalar siyasal erkler ile düzenlenmektedir. Kimi zaman devlet ile birey arasında ya da devlet ile bir kesim arasında sorunlar yaşanabilir ve bu sorunlar neticesinde ‘Kim kimin için var olmuştur?’ temel sorusu akla gelebilmektedir. Demokratik yönetim şekillerinde bireylerin hak ve özgürlükleri ile devlet otoritesi tamamen ayrılmış durumdadır (Karpaz, 2013: 66)

Gerçekçi siyaset anlayışı, sadece seçim zamanında seçimini yapıp herhangi bir partiye oy vermek değil yapılan siyaseti ve kurulan düzenin yanlış yönlerini eleştirel olarak değerlendirmek, olumlu yönlerini de takdir ederek ortaya koymaktır. Çünkü içinde yaşanılan ortamın sorunlarını en iyi bilenler toplumu oluşturan her yaşta bireyler olduğuna göre, eleştirel bakış açısıyla durumları değerlendirmek, mevcut yönetimle ilgili yaşanılan problemlere kayıtsız kalmadan müdahil olabilmek çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin hak ve sorumluluğundadır. Dolayısıyla bu tarzda olan siyaset, her bireyin katılımını mümkün kılan olumlu bir süreci ifade eder.

Devlet otoritesinin temel taşlarından birini sivil toplum teşkil etmektedir. Sivil toplum, “özel” olarak nitelenen kesimin tümünü kapsamaktadır. Bu yönüyle

sadece bireylerin günlük yaşam gereksinimlerini, hukuku, derneklerle gönüllü birliklikleri içine almakla kalmayıp fikinsel, dinsel, manevi ve ahlaki hayatı da bünyesinde barındırmaktadır. Batı toplumlarında devlet olgusu temelde iki ögeden oluşmaktadır. Birisi sivil toplum, diğeri ise dar anlamda devleti yansıtan siyasal toplumdur (Vergin, 2008: 88-89)

Siyasal toplum sosyal politikanın oluşumunda etkin kurumlardan biridir. Sosyal politika, bireylerin her türlü kişisel hak ve özgürlüklerini kullanabileceği ortamı oluşturmak, en temel haklardan olan eğitim hakkı, sağlık hakkı gibi haklarından diğeri vatandaşlar gibi eşit bir anlayışla yararlanmasını sağlama, vatandaşlarının güvenli bir ortamda refah içinde yaşamasını sağlama, devletin şefkat elini vatandaşa göstermesini içeren programları kapsayan sosyal yardım ve sosyal planlamalardır.

Özellikle son yıllarda sosyal politikaların üretilmesi yaşanan pek çok sorunda çözümleyici olarak önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle devlet, yoksulluk içinde olan, kimsesiz kalmış, yardıma ihtiyacı olan bireylerin başvuracağı ve destek alabileceği ilk kapıdır. Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki dünya genelinde sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlardan en çok etkilenenler çocuklardır. Çünkü ekonomik sorunlar çocukların zor koşullarda çalışma hayatına, sokağa hatta bazen de suça itilmesine yol açmaktadır. Diğeri taraftan ekonomik ve sosyal haklardan bireylerin dengeli yararlanamaması, bu çocukların eşit nitelikte eğitimi ve sağlıklı bireyler olarak büyümelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu açıdan sosyal politika üretirken devletler çocukların mağdur durumlarını bertaraf etmek için ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki tedbirleri almakla yükümlüdür (Mamur Işıkçı ve Karatepe, 2016: 73).

Sivil toplum tarih içinde devletle eş anlamlı, ikili ve son olarak da devlete yardımcı olma pozisyonunda değerlendirilmiştir. Günümüzde en yaygın kullanımıyla sivil toplum, gönüllülük çalışmaları ve karşılıklı yardım hareketleri, hukukun güçlendirilmesi, devleti oluşturan organların belli amaçlarla bir araya getirilmesidir (Harris, 2006: 131). Bugün sivil toplumun çekirdeklerinin en net görülebileceği alan olarak, profesyonel ve gönüllülük merkezli bir çalışma olan sosyal hizmetler alanının

gösterilmesi mümkündür. Çocuk bakım hizmetinin tamamen gönüllü yapılardan, devlet kontrolü altına geçmesinin ardından, günümüzde devlet ve sivil toplum iş birliği temelinde yeniden şekillenmiş durumdadır. Devletin çocuk koruma alanındaki yasal tekliği devam etmekle birlikte; çocuklara verilecek hizmet, çocuk hakları konusunda bilinçlendirme çalışmaları, çocuk istismarının önlenmesi gibi pek çok alanda sivil toplum kuruluşları önemli sorumluluklar üstlenmektedir

Sonuç olarak, çocuklara verilecek siyaset eğitiminin çocuğun içinde bulunduğu toplumu anlaması, hak ve özgürlüklerinin farkında olması ve diğer insanların haklarına saygı duyması noktasında faydalı olacağı söylenebilir. Bu yolla siyasetin tamamen güç ve otorite kavgasından ibaret olmadığını aslında bireylerin iradelerine dayalı topluma yönelik sorunlarda dahil olunarak aktif rol alınabilecek bir süreç olduğu ifade edilebilir (İnan, 2016: 4). Çocukların yaş ve düzeyine uygun biçimde siyaset eğitimi alması ileriye dönük olarak toplumsal sorunlarda farklı bakış açılarıyla bakabilme ve çözüm önerileri üretebilme becerisi kazandıracaktır. İşte bu noktada çocuğun siyaset eğitimi alması gerektiği düşünülmekte ancak bu eğitimin nasıl verilmesi gerektiği konusunda tereddüte düşülmektedir. Siyaset eğitiminin çocuklara verilmesi pratikte sıkıntılara yol açsa da topluma yön verecek olan çocukların eğitilmesi daha iyi ve güçlü toplumların oluşumunda etkili olacaktır.

1.5.4. Çocuk ve hukuk

Hukuk bilimi çocuk kavramının tanımını yaparken çeşitli kriterler kullanmıştır. Kimi zaman yaş baz alınmış, kimi zaman erginlik, kimi zaman da işlenilen suça bağlı olarak değişik çocuk tanımlamaları yapılmıştır. Bu ölçütlere göre bazen çocuk, yaşamın doğuştan erginliğe kadar süren dönemini yaşayan varlık olarak, bazen gelişen bir insan yavrusu, olgunlaşmamış, “ergin” sayılmayan küçük yurttaş olarak, bazen de üst sınırı belirsiz bir çağ olarak ifade edilmiştir (Yörükoğlu, 1992: 81). Hukuki olarak çocukluk, kendi içinde değerlendirilmesi gereken ve bu değerlendirmeye binaen bu yaş grubuna özel olarak kuralların ya da kanunların belirlenmesini ifade eder. Ayrıca çocuk, erişkinliğe ulaşmadığı için sorumluluk alamayacak küçüklükte olan ve henüz irade sahibi olmayan insan olarak da ifade edilebilir.

Çocuk haklarının tarihi gelişimi ele alındığında, eski çağlarda çocuk haklarının pek de iyi bir durumda olmadığı söylenebilir hatta çağımızda bile çocukların haklarıyla ilgili tam bir gelişme söz konusu değildir. Çocuk, geçmiş dönemlerde bir değer atfedilen ve ön plana çıkarılan bir canlı değildi. Hatta aile içinde bir birey olarak görülüyor, çocuklara söz hakkı verilmiyor ve çocuklar daha çok söz söyleyen değil söz dinleyen olarak görülüyordu.

Çocuğun eski dönemlerdeki değeri ile günümüzdeki değeri kıyaslandığında çocuk haklarının tarihi gelişimi; çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir “nesne” olmaktan çıkarılıp, kişilik hakkı sahibi bir “özneye” dönüştürülmesinin serüveni olarak belirtilebilir (Serozan, 2000: 108).

Hukuki açıdan çocuk haklarının korunması düşüncesi, ilk defa 20. yüzyılın başlarında ortaya atılmıştır. Uluslararası alanda çocuk haklarının korunmasıyla alakalı somut gelişmeler incelendiğinde, ilk gelişme olarak 1924 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından kabul edilen “Çocuk Hakları Cenevre Bildirisi” gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin bazı maddeleri de çocuk haklarına tahsis edilmiştir. Beyannamenin 26. maddesi gereği çocukların ücretsiz ve mecburi temel eğitim hakları teyit edilmiştir (Akarşlan, 1998: 6).

1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda yer alan 78 ülke temsilcisi tarafından onaylanan Çocuk Hakları Beyannamesi hukuk alanında kaydedilen en önemli adım olmuştur (Gemalmaz, 2003: 367). Bu sözleşme tarihte en yaygın biçimde onaylanmış insan hakları sözleşmesi olarak yerini almıştır. Ayrıca bu sözleşmeyle, yapıcı ve ileriye dönük olarak çocuk hakları koruma altına almıştır. Hatta bu gelişmeler çocuk haklarını korumakla kalmamış, bu hakların korunması denetim mekanizması olan “Çocuk Hakları Komitesi’nin” kurulmasını da sağlamıştır.

Adalet alanında çocuklarla alakalı sosyal politika uygulamaları oldukça yenidir. Türkiye’de çocuk mahkemelerinin kurulmasını öngören ilk kanun 1979 yılında çıkarılmıştır. 1993’te yapılan bir değişiklikle, Çocuk Koruma Kanunu uyarınca, 81 ilde çocuk mahkemelerinin kurulması zorunlu olmuştur. Bu bağlamda toplum yaşamında çok önemli yeri olan Türk Ceza Kanunu, bununla birlikte Ceza

Muhakemesi Kanunu ve İnfaz Kanunu yenilenmiştir. Bu kapsamda, çocuklarla ilgili yargılama usulleri içeren 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun yürürlükten kaldırılmış ve yerine Çocuk Koruma Kanunu getirilmiştir (Kocadaş, 2007: 159). Nitekim çocuk mahkemeleri her ilde kurulmadığı için çocuk mahkemelerinin bulunmadığı illerde çocuklar yetişkin mahkemelerinde yargılanmaktadır. Çocukların en temel haklarından olan özgürlük hakkına rağmen bu haktan yoksun bırakılmak çocuklar için kalıcı derin izler bırakırken tutuklanan ve hapis cezası alan çocuk sayısının her geçen gün arttığı gözlenmektedir. Hukuki olarak çocuğun en temel haklarını yaşayabilmesi için çocukların suça sürüklenmesini önlemek, koruyucu ve önleyici tedbirler almak gerekmektedir.

Çocuklarla ilgili değinilecek bir diğer husus da katılım hakkıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, beyannamenin uygulanmasıyla alakalı çocukların devlet idaresinde yerel ve genel idari yapılarda ve çocuğa ilişkin politikalar üretmede çocukların da aktif rol alması gerektiğini bildirmiş ve çocukların katılımının sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Okullarda demokratik uygulama alanı oluşturmak ve çocuklarda demokrasi bilincini geliştirmek amacıyla Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisleri Projesi uygulamaya konulmuştur (Hodgkin ve Newell, 1998: 154). Bu konuda ülkemizde 2000’li yıllardan beri yerel yönetim teşkilatlarında çocukların rolünün güçlendirilmesi ve yönetime aktif olarak katılabilmeleri amacıyla çocuk meclisleri kurulmaya ve çocuklar bu organlarda görev almaya başlamış ancak bu meclislerde alınan kararların yerel yönetim organlarının bu kararları dikkate alma durumu sorgulanması gereken bir konudur.

1.5.5. Çocuk ve Din

Din, insanların yaratıcıları olan üstün güce olan imanlarını, ona yapacakları ibadetlerin tümünü ve bu iman doğrultusunda davranışlarının nasıl olması gerektiğini belirleyen inanış yolu olarak tanımlanmaktadır (Gündüz, 1998: 227). Yani din, hayatı tamamen içine alan, belirli kural, emir ve yasakları bulunan, sınırları bazen keskin bazen de yumuşak bir şekilde çizilmiş olan yaşam tarzı, bazen durağan bazen de

hareketli yaşam döngüsü sunan, dünya üzerinde insanlara davranış biçimleri öngören öğretilerdir.

Bir bireye verilecek din eğitiminin sağlam temeller üzerine oturtulması oldukça önem taşımaktadır. Bu da ancak çocukluk yıllarında verilen din eğitiminin bilinçli olarak yürütülmesiyle mümkündür. Çocuklukta başarılı bir biçimde gerçekleştirilen kimlik kazanımı, ilerleyen yıllarda yetişkin bir birey olduğunda onun özgüveni tam olarak yaşamını sürdürmesine katkı sağlayacaktır.

İyi bir din eğitimi alan kişi; kainatı ve insanı inceler. Böylelikle araştırmacı bir birey olarak aklını kullanır (Aykaç, 2012: 1053). İçi boş ve sapkın inanışlardan kendisini korumuş olur. Aksi halde sağlıklı bir din eğitiminin kazandırılmadığı kişi ise özgür düşünemez ve kendisini farklı alanlarda yetiştiremez.

Kişi yaşamında kendi kendisine birtakım sorular sorar. “Nereden geldim?”, “Nereye gideceğim?”, “Niçin yaşıyorum?” gibi soruların cevabını bulmaya çalışır. Bu soruların cevapları ise dinin kapsamındadır. İşte bu aşamada çocuğa verilecek dini eğitimin önemi ortaya çıkmaktadır. Aile, okul, medya, kitaplar ve sosyal çevreden öğrenilen dini bilgilerin hurafelerden, batıl inançlardan arındırılmış olarak çocuğa sunulması gerekmektedir (Küçükahmet, 2001: 18). Aksi halde çocuğun din algısının oluştuğu çağda, verilen hatalı bilgi, yapılan küçük bir yanlış ileride telafisi mümkün olmayan güç tahribatlara neden olabilmektedir. Çocuğa sağlıklı bir şekilde dini bakış açısı kazandırmak, onun öz kimliğinin farkına varmasına ve topluma uyumlu bir birey olarak yetişmesine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bu edinim kişiyi iyiliğe ulaştıracak ve yanlış olabilecek seçimlerden uzak tutacaktır. Kişiyi gereksiz korkulardan, umutsuzluktan koruyacaktır. İnancı sağlam olan kişinin kendisini güçlü hissedeceği bilinen bir gerçektir.

Çocuklara doğru bir şekilde dini bilinç kazandırılmasında; kendi doğal gelişimi ve çevresindeki yetişkinlerin davranışları ve dini hususları öğretiş tarzları etkili olmaktadır (Aydın, 2009: 46). Çocukluk döneminde kazandırılan muhakeme etme, bağımsız düşünme, soru sorma, eleştirebilme yetileri çok önemlidir. Dolayısıyla çocukların sordukları sorulara yetişkinler tarafından tatmin edici ve onların anlayacağı seviyede cevaplar verilmesi çok önemlidir. Soru sormak öğrenmeye aktif katılımı sağlar ve merak edilen sorulara cevap verilmesi çocukların

şevkini artırarak öğrenmelerini kolaylaştırır. Çocuğa cevap verirken onun anlayabileceği dille ifade etmek çocuğun gelişimi açısından önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’ DE DANIŞMANLIK TEDBİR KARARI VE BU KAPSAMDA İHMAL İLE İSTİSMAR

2.1. 5395 Sayılı Kanun Nedir?

5395 sayılı kanun, korunmaya muhtaç olan veya suça itilen çocukların korunması ve haklarına ilişkin usul ve esasları belirleyen Çocukları Koruma Kanunu’dur. Bu kanun; çocukların korunmasına yönelik alınan tedbirleri ve suça sürüklenen çocuklar ile ilgili uygulanacak güvenlik önlemlerinin usul ve esaslarını, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkileri ile alakalı hükümleri kapsamaktadır (Karabulut, 2006: 27).

Kanun’un “tanımlar” başlıklı 3. maddesine göre çocuk, daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak ifade edilmektedir. Kanunda belirtilen “daha erken yaşta ergin olsalar bile” ifadesi oldukça önem taşımaktadır. Türk Medeni Kanunu gereğince evlenme veya erginlik kararıyla on sekiz yaşından önce ergenlik dönemine girmiş olsa bile on sekiz yaşını doldurana kadar her birey çocuk olarak değerlendirilecek ve ceza sorumluluğu bakımından Çocuk Koruma Kanunu’na tabi olacaklardır (Artuç ve Gedikli, 2007: 602).

Çocuk Koruma Kanunu’nun 4. maddesinde “temel ilkeler” başlığı altında çocuk haklarının korunmasına yönelik şu kararlar alınmıştır:

- a) Çocuğun yasama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,
- b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,
- c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmaması,
- d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,
- e) Çocuğun, ailesinin, ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde çalışmaları,
- f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi,
- g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,

- h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimini ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,
- i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,
- j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,
- k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,
- l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenmemesine yönelik önlemler alınması.

Çocukları Koruma Kanunu, çocuğun bir suçu işlediği yerine suça itildiği yaklaşımını kabul etmektedir. Bu nedenle de çocuklar mağdur olarak benimsemekte ve çocuğa ceza verilmesi yerine onun korunması gerektiği vurgulanmıştır (Önay, 2009: 38). Ancak ciddi boyutta suç işleyen çocuğun cezası verilecek; bu cezalandırma işlemi de çocuğun fiiline ve durumuna uygun olacaktır. Hatta kanun gereğince çocuğa kısıtlayıcı tedbirler veya hapis cezası verilebilmesi için daha önceki tüm alternatif yolların tüketilmesi ve başka hiçbir çare bulunmaması halinde hapis cezası verilmektedir.

2.2. Danışmanlık Tedbir Kararı Neden Uygulanmaktadır?

Danışmanlık Tedbir Kararı, herhangi bir sebeple suça sürüklenmiş çocuğun tekrar suça karışmaması ve olumsuz çevresel şartlardan korunması adına, çocuk, aile ve asliye mahkemelerince verilen, çocuğu tehlikelerden esirgemek ve desteklemek için alınan önlemlerden biridir (Yavuzer, 2009: 31). Danışmanlık tedbiri kararı, çocuk ailesi birlikte yaşarken uygulamaya konulacağı gibi herhangi bir yurttan kaldığı zaman da uygulama kararı alınabilir. Ayrıca bu kararlar her zaman sadece çocuk için alınmayabilir. Çocuğun ailesinin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için aile bireylerinin tamamına yönelik bir tedbir olarak da uygulanabilir.

Danışmanlık Tedbir Kararı'nın öncelikli amacı korunmaya muhtaç, suç tehlikesi altında olan çocukların korunmasını sağlamaktır. Çocuğun korunması ve kollanması sırasında ailenin ya da bakımından sorumlu kişilerin muhtemel tedbirler konusunda bilgilendirilmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Kimi zaman problem ekseninde sadece risk ihtimalini en aza indiren bir tedbir olarak kimi zaman da diğer alınacak önlemlerin uygulamaya konulmasından önce veya başka önlemlerle beraber, o önlemlere destek vermek amacı ile uygulanmaktadır.

Danışmanlık Tedbir Kararı kapsam alanına dahil olan durumlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çocukların fiziksel, psikolojik, sosyal ve duygusal gelişimini desteklemek amacıyla hükmedilebilir,
- Çocukların okul, aile ve sosyal çevresi ile uyumunu sağlamak ve yeteneklerine göre bir meslek sahibi olarak yaşama adım atmalarını sağlamak için okul başarısızlığı, okuma yazma bilmeme, okul devamsızlığı gibi eğitim sorunlarının çözüme kavuşturmaya dönük faaliyetler ve okul başarısını artırmak amacıyla karar alınabilir.
- Zararlı madde alışkanlığı, davranış bozukluğu, cinsel istismar, ergenlik dönemi problemleri, öfke kontrolü, sosyal beceri sorunu, aile içi iletişim eksikliği, ailede dağılma, ailede çocuğa verilen değer konusunda yeterince hassasiyet gösterilmemesi, ailenin göçe bağlı sorunları gibi konularda korunmaya muhtaç olan veya suça bulaşan çocuğu, aileyi ve çocuğun bakımından ve eğitiminden mesul kişileri bir arada sistemli bir şekilde ele alan, suç ve mağduriyetin yinelenmesini önlemek üzere riskleri ve koruyucu tedbirleri değerlendiren ve normal gelişimi destekleyen, müdahale eden, psiko-sosyal ve eğitsel destek hizmetleri olarak uygulamaya konur.
- Çocuğun bakımından sorumlu kişilere; anne baba eğitimi, aile danışmanlığı, aile sağlık hizmetleri gibi konularda gerekli danışmanlık hizmetleri sunulur. Ayrıca, istenilen davranış değişikliğinin oluşabilmesi amacıyla bu ebeveynlere aile destek eğitimi programlarına yönlendirilebilir (Danışmanlık Tedbir Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ m.5/1).

Danışmanlık tedbiri uygulanmasında mahkemelerin görevlendirilmesiyle il merkezlerinde veya büyük ilçelerde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, bu bakanlığın birimlerinin bulunmadığı yerlerde Milli Eğitim Bakanlığı ve belediyeler sorumludur. Danışmanlık tedbir hizmetini bizzat verecek kişiler, sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, sosyologlar ve çocuk gelişimcilerdir (Topaloğlu, 2008: 92). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan görevli psikolog, sosyal hizmet uzmanı veya psikolojik danışmanlar, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde görevli rehber öğretmenler ve psikolojik danışmanlar, belediyelerde bulunan psikologlar danışmanlık tedbirini yürütmekle vazifeli uzman kişilerdir.

Adalet Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'nın birlikte imzalamış olduğu işbirliği protokolü gereğince rehber öğretmenlerin bu görevi kabul etmemesi söz konusu olmamaktadır. Genellikle sosyal tetkik raporu hazırlama veya danışmanlık tedbiri uygulama ile görevlendirilen rehber öğretmenlerin bu vazifeyi almak istememelerinin temel nedeni; emniyet güçlerinin dahi çok dikkatle girdiği risk taşıyan bölgenin, herhangi bir güvenlik önlemi olmadan görüşme gerçekleştirmek zorunda olunması, karşılaşılan ailenin olumsuz ve suçlayıcı bakış açısı ile ücretlendirmedeki adaletsizliktir (Yavuzer, 2009:33).

Danışmanlık hizmeti yürütecek uzman kişilerin hazırlayacağı belgeler ve raporlar standart halde bulunmaktadır. Danışmanlık hizmetinde sorumlu uzmanların yürütecekleri mesleki görüşmeler, hazırlanan uygulama raporları, değerlendirme raporları ve programlarla ilgili standartlar, başlıca mesleki görüşmelerin yürütülme kriterleri hizmeti yerine getirmekle görevli kurumlar tarafından belirlenmektedir. Uzman kişiler hizmet götürülecek alanları da belirlemek kaydıyla tedbiri yürütmekle sorumlu kurumların taşra teşkilatları tarafından, il ve ilçelerdeki koordinasyon birimlerine, mahkeme ya da çocuk hâkimlerine bildirilmesi gerekmektedir.

Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından danışmanlık tedbiri uygulanması kararı alındığı zaman, çocuğun devam ettiği okulda görevlendirilen rehber öğretmenin izleyeceği uygulama süreci şu şekildedir:

1. Basamak: Yasal mevzuatın dikkatle incelenmeye alınması,
2. Basamak: Çocuk, aile ve çocuğun bakımı ile yükümlü kişileri tanıma, çocukla ilgili gerekli bilgilerin toplanması, problemin ne olduğunun net

bir şekilde belirlenmesi ve danışmanın yürütülecek tedbir süreci hakkında çocuğu ve gerekli diğer kişileri bilgilendirmesi,

3. Basamak: Danışmalık Tedbiri uygulama sürecinin bir plan içinde hazırlaması, uygulanacak planının hakim tarafından onaylanması için gönderilmesi,
4. Basamak: Çalışmanın uygulamaya konulması,
5. Basamak: Aylık değerlendirme raporlarının hazırlanıp gönderilmesi,
6. Basamak: Danışmanlık Tedbir sürecinin tamamlanmasıyla sonuç değerlendirme raporunun gönderilmesi (Danışmanlık Tedbir Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ m.9/1).

Danışmanlık Tedbiri hizmeti uygulanırken ilgili mevzuat gereğince birtakım kriterlere uyulma zorunluluğu bulunmaktadır:

- Hizmette görevlendirilecek kişilerin alanlarında mesleki eğitim almış olmaları ve ayrıca yeterlilik sertifikaları ya da alanlarında çalıştıklarını hizmet belgesi ile belirtmeleri gerekmektedir.
- Danışmanlık tedbirini yürütecek görevli kişi ile denetim kararı verilmiş ise bu hizmeti yürütecek kişi aynı olamaz.
- Ailenin danışmanlık tedbir sürecinde alınan kararlara katılımını sağlamak amacıyla, diğer tedbir kararlarını ya da denetim görevini üstlenen görevli kişilerin birlikte koordineli bir şekilde hareket etmeleri önemlidir.
- Danışmanlık tedbiri ile görevli kişi, kurum veya kuruluşlar tarafından, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 22. maddesinde belirtilen bilgi edinme ilkelerine uymak kaydıyla sosyal inceleme raporundan yararlanır.
- Danışmanlık tedbiri, yürütülecek programın niteliğine göre haftalık veya on beş günlük dönemlerle uygulanmalı, en az sekiz seans yapılmalıdır. Bu süre sonunda tedbirin devamı konusunda gerekli karar alınmalıdır.
- Danışmanlık tedbirlerinin karalarının yerine getirilmesi, çocuk, aile veya çocuğun bakımından sorumlu kişiler için hazırlanmış psiko-eğitsel programlar aracılığıyla yürütülür. Bu programlar, hem bireysel hem de grupla uygulanabilir özellikte hazırlanmalıdır. Programlar, çocuğun kurumlarla

sağlıklı iletişimini ve sosyal normlarla uyumunu sağlamayı, çocuğun bakımından sorumlu kimselerin ve ebeveynlerin ise rehberlik edici ve eğitici yönlerini geliştirmeyi amaçlamalıdır.

- Çeşitli sebeplerden dolayı danışman çalışmayı yürütememesi halinde, görevli kurum tarafından yeni bir danışman belirlenir ve ilgili mahkemeye bildirilir (Danışmanlık Tedbir Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ m.7).

2.3. Farklı Çocukluk Deneyimleri Neyi İfade Etmektedir?

Farklı çocukluk deneyimleri, çocuğun diğer çocuklardan farklı biçimde yaşadığı ihmal, örselenme, şiddet, istismar gibi olaylar sebebiyle çocuğun hayatında derin izler bırakan hem fiziksel hem psikolojik yönden çocuğu etkileyen her türlü olayı ifade etmektedir. Çocuklukta yaşanan farklı deneyimler yalnızca çocuğun kendi şahsının değil, aynı zamanda yakınlarının da yaşadığı aniden gelen ağır örseleyici olayları kapsamaktadır. Bu tür deneyimler, çocuğun sorunla mücadele edebileceği ve çözüm becerisi geliştirebileceği olaylar değil, kaldırılamayacak kadar zor ve yıpratıcı yaşantılardır. Bu yaşantıların etkisi kişiden kişiye değişiklik gösterir ve bireyin ruhsal yapısı üzerinde özgül etkiler bırakmaktadır. Çocukluk yıllarındaki bu tarz deneyimler tekrarlayıcı olduğunda erişkinliğe kadar uzanan ruhsal bozukluklara yol açabilmektedir.

Farklı çocukluk deneyimleri, olayı başlatan nedenden çok zorlayıcı etkene gösterilen tepki ya da dışsal hadiselerin içsel ya da ruhsal sonucu olarak ifade edilmektedir. Ayrıca çocukluk çağı deneyimleri klinik olarak iki bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde doğal bir afet, kaza ya da cinayet gibi beklenmedik ani, tek bir olay ele alınırken, ikinci kısımda ise çocukluk dönemindeki fiziksel ve cinsel istismar ile buna eşlik eden çocuğun risk altında bulunduğu ve sürekli ya da belirli sürelerde maruz kaldığı olay incelenmektedir (Pfefferbaum ve Allen, 1998:128).

Çocuklarda ihmal ve istismar nedenleri, iki şekilde iç ve dış etmenler olarak kategorize edilmiştir (Gören ve Tıraşçı, 2007: 74). Dış etmenler, ailenin maddi durumunun yetersizliği, içinde bulunduğu toplumsal ve çevresel özellikleri gibi çocuğun ihmal ve istismarına yol açan bir takım özellikleri içermektedir. Ailede ekonomik yetersizlik, en önemli zorlanma sebeplerinden bir tanesi olmakla birlikte

ailenin yoksulluk içinde bulunması, aile bireylerinde işsiz kalma durumu, ailelerin zor şartlar altında yaşama mücadelesi verdiği durumlar yaşanmaktadır. Bu durumlar da beraberinde çocuğun sağlık sorunları yaşamasını, ihtiyaçlarının karşılanmamasını, bakımlarının yapılmamasını, sağlıklı beslenememesini ve barınma ihtiyacının bile yeterli olarak karşılanmamasını beraberinde getirebilmektedir. İç etmenleri ise ailenin parçalanmış olması, çocuğun tek ebeveynle yaşaması, ebeveynlerin karakteristik özellikleri, içinde buldukları kültürel yapı gereği ailenin erken yaşta cinsel birlikteliğe sakıncalı gözüyle bakmaması, çocuğun yapısı gereği suça sürüklenme potansiyeli taşınması gibi durumlar oluşturmaktadır. Anne-babanın eksikliği önemli bir iç faktör olarak incelenebilir. Boşanma, ölüm veya çeşitli nedenlerle parçalanmış aileler, ihmal ve istismar alanında önemli risk grubunu teşkil etmektedir

Çocukluk yıllarındaki farklı deneyimler, bireyin ruhsal yapısında etkiler bırakmaktadır. İnsanların neden olduğu örselenmelere dayanmak, doğal afet ve kazalarda yaşanan zorluklara dayanmaktan daha zordur. Bu durumun en kötü tarafı ise, örselenme ile mücadele edebilecek gücün olmadığı bir evre olan çocukluk yıllarında karşılaşmaktır. Çocuklar çoğunlukla yetişkinlerin kendilerini koruyacağını, kendilerine karşı dürüst ve adil davranacaklarını düşünürler. Ama ne zaman ki çocuk büyükleri tarafından örselenir, onlardan kasıtlı olarak zarar görürse, çocuğun güven hissi kırılır ve kendisine ihanet edildiğine inanmaya başlar. Çocukluk döneminde yaşanan bu ihanet edilmişlik ve kayıp hissi, çocuğun gelişiminde ve sosyal ilişkilerine olumsuz şekilde yansımaktadır.

Farklı çocukluk yaşantıları, çocukluk yıllarında insanlar arası ilişkilerin gelişiminde iki farklı şekilde güçlük yaşamasına yol açmaktadır. Birincisi yetişkinlik evresinde süren bilişsel yapıda ve tepkilerde geliştirilen yeniden yapılanma sürecidir. Bu süreç başkalarına karşı güvensizlik, yakın sosyal ilişkilerde tereddüt veya ilişkiyi tümüyle bırakma şeklinde görülmektedir. Diğer güçlük ise sürekli olarak maruz kalınan istismar durumunun çocuk tarafından sıradanlaştırılması ve çocuğun bunu devam ettirmeye alışması şeklinde yaşanmaktadır (Yıldız Akbey, 2012: 18). Bu duruma uyum sağladığının göstergeleri çocuğun utangaç tavırlar sergilemesi, edilgenlik veya cinselliğe aşırı yönelim şeklinde olabilmektedir. Yaşanan bu deneyimlerin en önemli neticesi, gelişim dönemindeki çocuğun algısını ve toplumsal

bağlantılarını olumsuz etkileyerek yetişkinlik yıllarına geldiklerinde benzer zarar verici ortamları ya da ilişkileri oluşturmalarına neden olmaktadır.

Çocuklukta yaşanan örselenmelerin derin izler bırakması, çocuğun karakter yapısı ve içinde bulunduğu sosyal çevrenin örselenmeye verdiği tepkilerle de bağlantılıdır. Travma yaşamış bir insanın sosyal çevresinde meydana gelen değişiklikler duruma toplumsal boyut katmaktadır (Horton ve Cruise, 2001: 14). Çocukluk döneminde bireylerin çoğu az veya çok stresli etkenlerle ya da bazı isteklerinin karşılanmaması gibi gerçeklerle yüzleşir. Aslında bu deneyimler normal şartlar altında her zaman bir travmaya dönüşmez. Ancak yaşanan hadisenin şiddeti, olumsuz durumla karşı karşıya kalan bireyin yaşı ve benlik gücü, olayın gerçekleştiği aile ve çevre koşullarının uygunsuz oluşu bu tür yaşantıları travmatik bir sürece dönüştürmektedir. Ne yazık ki bu durum da tüm yaşamı etkileyebilecek psikolojik sonuçlara yol açabilmektedir.

Erken yaşlarda bireyin yaşadığı travmatik olayların çocuğun hayatında sosyal, psikolojik ve davranışsal açılardan pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Hem fiziksel yönden hem de psikolojik ve duygusal yönden çocuk büyük hasara uğramaktadır. Bu konuda Dünya Sağlık Örgütü'nün sayısal verileri, dünyada 1-14 yaş grubundaki 40 milyon çocuğun istismar veya ihmale uğradığını, desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir (Bahar ve ark. 2009: 52). Çocukluk yıllarında yaşanan olumsuz olay ve durumlar yalnız bireyin sadece çocukluk yıllarında değil ileriye dönük hayatında derin izler bırakacaktır. Çocukluk çağındaki yaşantılar bireyin gelecekte zararlı alışkanlıklar kazanması, geçmiş yaşantılarını çocuklara yaşatmaya çalışması ve ruhsal sıkıntılar şeklinde birçok zararlı sonuca sebep olabilmektedir.

Hafif ya da şiddetli düzeydeki örselenmelerin, istismarın ve ihmallerin çocukta farklı şekillerde etkileri görülmektedir. Örneğin fiziksel istismar yaşayan çocuklarda kendini aşırı oranda kontrol etme, agresif davranışlarda bulunma, insanlarla fiziksel temasta korku yaşama, konuşma ve gelişimde gerileme, okula uyumda zorluk yaşama, bilişsel becerilerde bozukluk, akademik başarısızlık, suç içeren davranışlara yönelme, dikkat eksikliği, kaygı düzensizlikleri gibi davranış bozuklukları ve psikolojik rahatsızlıklar yaşanmaktadır.

Duygusal istismarda ise çocuklarda ilerleyen zamanlarda kişisel iletişim kurmada zorluklar yaşaması, özgüven problemleri, özkıyım girişimi ve psikolojik

rahatsızlıkların oluşması gibi sonuçlar görülmektedir. Ayrıca bunun yanı sıra duygusal istismarın diğer istismar türlerine göre psikolojik açıdan daha fazla olumsuz etkisi bulunmaktadır.

Cinsel istismara maruz kalan çocukların hem travmayı takip eden kısa süreç içinde, hem de travma sonrasındaki uzun dönemde ağır ruhsal problemler yaşama riskine sahip oldukları ifade edilmektedir. Cinsel istismar neticesinde çocuklarda çoğunlukla depresyon, intihar düşüncesi, benlik saygısında azalma, öfke tepkileri gözlenen davranışlar arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2009: 73).

İhmal ve istismara uğradığı tespit edilmiş çocuğun korunması için yapılması gereken bir dizi uygulama bulunmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarına karşı koruyucu tedbirler konusunda başlıca meslek kuruluşu olan Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu, bu konu ile alakalı olarak üç temel uygulama alanı öne sürmüştür (UNICEF, 2013: 6). İlk olarak toplumsal değişimin teşvik edilmesi gerektiği savunulmuştur. Bu kapsamda ihmal ve istismara maruz kalmış ve bu sebepten dolayı yardım veya destek isteğinde bulunan birey, grup ve ailelerin karşılaştıkları sorunların incelenerek koruyucu çalışmalarla önlenabilir sorunlarının belirlenmesi ve bu konudaki ihtiyaçların karşılanması için eldeki bulgularla gerekli çalışmaların yapılmasını içermektedir. İkinci olarak insan ilişkilerinde karşılaşılan sorunların çözümüne dikkat çekilmiştir. Birey, aile veya gruplar arasında ya da onların toplumla olan sorunların ve yasal kurum ve kuruluşlarla olan sorunların çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Son olarak ise insanların iyi olma hâllerini sürdürebilmek için kendi kendilerine mücadele edebilecek şekilde güçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. İnsanların yaşantılarında karşılaştıkları sorunların çözümüne yardımcı olduktan sonraki süreçlerde yardıma bağımlı kalmadan kendi ihtiyaçlarını sağlayabilecek yeterliliğe sahip olmaları konusunda destek sağlanması ve bunun sürdürülebilir olmasının sağlanması çok önemlidir.

2.4. İhmal ve İstismar Nedir?

Çocuk ihmal ve istismarı insanlığın varoluşuna kadar geçmişe uzanmasına rağmen, insanlığın bu konuya karşı duyarlılığı son yüzyılda oluşmaya başlamıştır. Hugo ve Dickens adlı yazarlar romanlarında bu konuya daha önceki yıllarda yer vermiş olmasına karşın, tam olarak tarihi bilinen ilk tanımlama tıp alanında 1860

yılında Tardieu'dan gelmiştir. Uzunca bir aradan sonra 1946 yılında Caffey, bu konuyu gündeme taşımıştır. 1962 yılına gelindiğinde C. Henry Kempe tarafından “Örselenmiş Çocuk Sendromu” adlı makale kaleme alınmıştır. Bu makale tarih boyunca yok sayılan bir konunun kamuoyu tarafından konuşulup, tartışılmasını sağlamıştır. Zamanla “örselenmiş çocuk” terimi yerini daha yeni bir kavram olan “çocuk istismarı” terimine bırakmıştır (İnci, 2010: 65).

Çocuk istismarı üzerine atılan en ciddi ve resmi adım 1989 yılında Birleşmiş Milletlerce onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesi olmuştur (İnci, 2010: 66). İlk defa bu sözleşme ile çocuk resmen bir birey olarak değer kazanmaya ve çocuğun kişisel haklarının güvence altına alınması yönünde çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu adımla toplumda çocuğa karşı yapılan kötü muameleler tartışılmaya başlanmış ve bununla mücadeleye yönelik çabalar da artış göstermiştir.

İhmal, ebeveynlerin ya da çocuğun bakımından sorumlu kişilerin, çocuğa karşı en temel yükümlülükleri gereğince sağlayamaması olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ihmali, çocuğa karşı ilgisizlik hali, çocuğun bakımı, korunması, yönlendirilmesi gibi görevlerin yerine getirilmesinde ortaya çıkan başarısızlık durumu şeklinde belirtilmektedir. İhmal edilen çocukta çoğunlukla tek başına bırakılma durumu söz konusudur (Göde ve Savive Savi, 2001: 6).

İstismar ise, anne, baba veya çocuğa karşı sorumlu kişilerin, çocuğun fiziki, duygusal ve cinsel olarak çeşitli olumsuz etkiye maruz kalmalarına neden olan davranışları şeklinde tanımlanmaktadır (Mangalcı, 2002: 7). Çocuk istismarı; herhangi bir yetişkin tarafından çocuğa karşı yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz olarak karşılanan çocuğa bir şekilde hasar vererek, çocuğun gelişimini engelleyici ya da kısıtlayıcı her türlü eylem ve eylemsizliklerin tamamı olarak ifade edilmektedir. Kısacası çocuk ihmal ve istismarı denince, fiziksel yaralanma, duygusal çöküş, cinsel istismar ve çocuğa karşı olumsuz muamele anlamına gelen 18 yaşın altındaki bir çocuğun sağlığının veya refahının zarar gördüğü, olumsuz etkilendiği veya tehdit edildiği tüm durum ve şartları içermektedir.

Çocuğun birincil hayati gereksinimleri yerine getirilmeyip bazı nedenlerden dolayı kesintiye uğraması halinde çocuk istismarının varlığından söz edilebilir. Çocuk istismarı, ihmali içermektedir. Bu durum ne yazık ki tüm toplum ve ülkelerde örneklerine rastlamak mümkündür.

Dubowitz ve Bennett (2007: 91)'e göre çocuk istismarı, çoğunlukla ebeveynlerden depresyon, stres ve sosyal izolasyon gibi pek çok risk unsuru arasındaki etkileşimden kaynaklanmaktadır.

Bu alanda yapılan araştırmalar ve tanımlar ışığında Dünya Sağlık Örgütü tarafından çocuğa karşı yapılan kötü muamele 4 gruba ayrılmıştır:

- Fiziksel İstismar,
- Duygusal ve Psikolojik İstismar,
- Cinsel İstismar,
- İhmal.

Fiziksel istismar, bir kaza sonucu meydana gelmemiş, çocuğa acı yaşatan, gelişimi ve işlevselliğinde devamlı olumsuz etki yaratan şiddet içeren davranışların yapılması olarak ifade edilmektedir. Dünya üzerinde çocuk nüfusunun % 65.72'si ebeveyni veya yakınındaki erişkinler tarafından fiziksel istismara uğramaktadır (Vatandaş, 2006:13). Çocukların hayatlarında en sık karşı karşıya kaldıkları istismar türü fiziksel istismardır. Kapsadığı fiziksel bulgulardan dolayı tespiti noktasında diğer istismar türlerine göre zorluk olmamaktadır. Yasal olarak da daha kolay kanıtlanabilir. Bu istismar çeşidindeki en önemli nokta çocuğun günlük oynadığı oyunlarındaki aldığı yaralanmalar ile istismar sonucunda oluşan yararlanmaların birbirinden ayırt edilmesidir. Bu nedenle tespiti esnasında gereken hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

Ebeveynlerin çocuğunun sağlığı adına gerekli tıbbi müdahaleyi geri çevirmeleri veya ileriki zamana ötelemeleri, çocuğun eğitimi, bakımı, emniyeti ve refahını gerektiren konularda ilgisiz ve alakasız kalmaları fiziksel istismar olarak değerlendirilmektedir (Mangalıcı, 2002: 13). Fiziksel istismar, çocuğun sağlığına ve hayatındaki refahlığa zarar veren, çocukta hayatı boyunca kalıcı izler bırakan sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Fiziksel istismar sonucu çocukta fiziksel olarak problemler olduğu gibi duygusal olarak da yıkımlar yaşanmaktadır. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar, fiziksel istismardan dolayı hayatını kaybeden çocuk sayısının azımsanmayacak oranda yüksek olduğunu bildirmektedir. Çocuğun şiddet görmesinin fiziksel istismar olarak kabul edilmesinin yanı sıra çocuğun şiddete şahitlik etmesi de istismar olarak görülmektedir.

Duygusal istismar, çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, kişilik oluşumunu zedeleyen her türlü hal ve hareketlere maruz bırakılarak ya da çocuğun ihtiyacı olan ilgi ve sevgiden yoksun bırakılarak psiko-sosyal olarak yıkıma uğratılması durumudur (İşeri, 2006: 31). Duygusal istismar genellikle tüm istismar türlerinin kaynağı olarak da kabul edilmektedir. Aile ve okul çevresinde bu istismar oluşabileceği gibi kurum yöneticileri, çocuk bakıcıları tarafından da yaşatılabilir. Örnek verilecek olursa ihmal, hor görme, tehdit etme, alay etme, aşağılama, suçlama gibi söz ve davranışlar bu grup istismarda yer almaktadır. İstismar sonrası çocukta anksiyete ve depresyon belirtilerine rastlanmaktadır

Duygusal istismar hem tespiti ve fark edilmesinde hem de önüne geçilmesi ve yasal olarak delil sunulmasında karşılaşılan zorluklar sebebiyle en az anlaşılan istismar türüdür (Şahin, 2006: 5). Ancak duygusal istismar çocukta davranışsal belirtilerle daha çok tespit edilebilmektedir. Çocuğun yaşadığı sadece duygusal istismar olabilir ya da diğer istismarlarla birlikte de yaşanmış olabilir.

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda en sık rastlanan belirtiler, gelişimsel gerileme, ebeveyn ve çocuk arasında sağlıklı iletişim, agresif ya da aşırı uysal davranışlar sergileme, ailede sürekli suçlanan kişi konumunda olma, özellikle okul öncesi çağında bulunan çocuklarda donuk bakışlar, özgüven ve özsaygı eksikliği, aşırı utangaçlık, çekingenlik hali, aile dışı kişilerle ilişki kurmada güçlük yaşama, tırnak yeme ve parmak emme gibi davranışlardır (Beter, 2010: 20).

Dünya Sağlık Örgütü, cinsel istismarı, çocuğun tam olarak anlamlandıramadığı, rızasının kesinlikle mümkün olamayacağı, gelişimi bakımından hazır olmadığı, yasalara uymayan ve toplum tarafından kabul görmeyen cinsel eylem içine çekilmesi olarak tanımlamaktadır (Akdaş, 2005: 18). Cinsel istismar psiko-sosyal ve fiziksel gelişimini tamamlamamış çocuğun, kendisinden gelişimsel olarak büyük bir çocuk ya da yetişkin tarafından cinsel birliktelik için zorlanması, çocuğun kabul etmesinin sağlanması ya da bir başka çocuğun bu amaç için kullanılmasına müsaade ediliyor olmasıdır.

Çocuk istismar türleri içerisinde tespit edilmesi en zor olanı cinsel istismardır. Cinsel istismarın yaygınlığı hususunda belirtilen oranlar arası farklılıkların büyüklüğü dikkat çekmektedir. Bu oran bayanlar için %12-17 iken erkekler için %5-8 olduğu ve cinsel istismar durumuna her sosyo ekonomik düzeyde rastlanabileceği

bildirilmektedir (Akdoğan, 2005: 4). Bu tür istismarın sıklıkla görüldüğü ailelerde genel itibariyle boşanma, aile içi şiddet, alkol ve madde kullanımı, cinsel problemler, baskıcı anne-baba tutumları, rol çatışması, sosyal izolasyon gibi durumlar bulunmaktadır.

Çocuk ihmali, çocuğun ihtiyacı olan yiyecek, giyecek, barınma, sağlık bakımları, güvenlik gibi gereksinimlerin karşılanmaması durumudur. Çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal yönlerden ihmal edilmesi, onun sağlığını ve sağlıklı bir birey olarak yetişmesini etkilemektedir (Şahin, 2006: 5). Çocuk ihmali, istismara göre daha sıklıkla görülmesine rağmen istismar kadar zarar verici olmadığı için onun kadar üzerinde önemle durulmamaktadır. Halbuki ayrıntılı yapılan incelemelerde çocuk ölümlerinin temel sebepleri arasında ihmal önemli orana sahip olduğu ve her geçen yıllar içinde daha da artış gösterdiği fark edilmektedir.

2.5. İhmal ve İstismar Mağduru Çocuğa İlişkin Sorunlar ve Çözüm Yolları Nedir?

Çocukluk yıllarında ihmal ve istismara uğrayan çocuklarda psikolojik, fiziksel ve sosyal açıdan çok çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Fiziksel istismar durumunda çocukta gözlenebilen sorunlar yara izleri, sıyrıklar, çürükler, karın, kalça ve göğüs bölgelerinde örselenmeler, vücudun farklı bölgelerinde yaralanmalar şeklindedir (Vatandaş, 2006: 14). Fiziksel istismarda dikkat edilmesi gereken nokta, çocuğun günlük hareketlerinden dolayı yaralanmalar ile istismar sonucu oluşan yaralanmaları ayırt edebilmektir. Bu bakımdan çocukla görüşen uzman kişilerin bu alanda yeterli eğitim almış ve bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Çocuklarda karşılaşılan en sık ve yaygın istismar ve ihmallerin başında çocuğun dövülmesi gelmektedir. Bilhassa büyük yaştaki çocuklarda, elle, yumrukla veya herhangi bir nesne ile dövülme olabilmektedir. Dayak sonrasında kalan hasarlar morarma, kırık, ağrı ve travmalar şeklindedir. İhmal sonucu karşılaşılan önemli vakalardan biri de yanıklardır. Bebeklik ve ilk çocukluk yıllarında görülen bir başka problem sallanmış bebek sendromudur (Gören ve Tıraşçı, 2007: 70-74). Ebeveynin, kardeşin ya da bakıcının sarsılacak bir şekilde salladığı çocuklarda, beyin organının kafatasının içinde hareket etmesi ve sarsılması ile çocukta kontüzyon ve beyin kanamaları gelişebilir. Bir diğer örnek olan zehirlenmede, çocuklarda kasıtlı olarak

ilaç ve kimyasal maddeler kullanılarak zehirlenebileceği gibi, bilinçsiz bir şekilde kimyasallar çocuğun ulaşabileceği yerlerde bırakılabilmektedir.

Fiziksel istismar, çocukların engelli bir birey haline gelmesine neden olabilmekte bedensel ya da zihinsel olarak sağlık problemleriyle sonuçlanabilmektedir. Amerika'da yapılan bir araştırma sonucunda bu oran %17 olarak belirtilmiştir. Nörolojik hasar saptanan çocukların tamamında zeka geriliği durumu olmamasına rağmen, bu çocukların tümünün telafi edici terapiye ihtiyaç duydukları görülmüştür (Mangalcı 2002: 32).

İhmal ve istismara maruz kalmış çocuklarda gelişim profilleri ele alındığında, sıklıkla karşılaşılan durumlardan biri, konuşma çağındaki çocuklarda görülen dil gelişim bozukluklarıdır (Eratay 2000: 60-61). Konuşma güçlüğü ya da gecikmesi yaşayan çocuklar okul öncesi dönemde bu sorunları yaşamaktadırlar ve gündelik hayatta iletişim becerilerinin gelişmemesi durumu ortaya çıkmaktadır. İhmal ve istismar durumlarına maruz kalan çocuklarda ebeveynin çocukla iletişim kurmadığı bu sebeple çocuğun uyarın almaması durumundan dolayı konuşma güçlüğü yaşadığı görülmektedir. Bu tür çocuklar zamanında fark edilmezse ileride tepki vermeyen ve iletişim kurmayan birey haline gelebilir.

Okul çağındaki çocuklarda dil geriliği ve derslerde başarısızlık ihmal ve istismar durumuna maruz kalmış çocuklarda karşılaşılan bir diğer sorundur. Akademik düzeyde başarısızlıklar çocuğun okul hayatında devam ederek yetişkinlik yıllarında da iş hayatında, evlilik hayatında başarısızlıklar yaşadığı görülmektedir. Bu durumda olan çocukların aileleri, iletişim kurma becerisi olmayan, sorunlarla baş edebilme yetisine sahip olmayan ailelerdir.

Engelli olup fiziksel istismar mağduru olan çocukların tepki kontrol mekanizmalarının zayıf olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun altında yatan neden olarak ailelerinin de durum ya da olaylara karşı tavrının eylemsizlik içermesi ve ailelerin de bulunduğu istismar ortamlarından gelmeleri gösterilmektedir (Vatandaş, 2006: 14). İstismar durumunu yaşamış çocuğun öfkesi, saldırganlığı ve nefreti yoğun olmaktadır. Bu duygularını anne, babasına, kardeşlerine, arkadaşlarına karşı yöneltmektedir. Bu tür çocuklar toplumda sorun çıkarıcı olarak tanımlanmakta ve sosyal ilişkilerinde ciddi problemler yaşarlar. Engelli çocuklar diğer insanlara

bağımlı olmasına karşın istismara uğramış engelli çocuklar insanlardan kaçmaktadır. Bu geri çekilme hali, çocuğun yardıma muhtaçlığını daha da artırmaktadır.

İstismar edilmiş çocukların benlik kavramlarının zayıf olduğu saptanan bir diğer sorun olarak belirtilmektedir. Ayrıca bu tür çocuklarda gelişimsel olarak da yüksek oranda büyüme geriliği olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, şiddetlice bir bebek sarsılırsa, beyin zarı altı kanaması geçirebilir. Bu tür hasarlar çocuğun ölümüne neden olabilmekte ya da çocukta zihinsel problemler, mental retardasyon, görme ve işitme engelleri yaşanabilmektedir. (Kutsal, 2004: 5-6).

Cinsel istismara uğramış çocuklarda, birçok farklı duygu durum bozukluğu oluşabilmektedir. Bunlar genel itibariyle şu şekilde sıralanmaktadır;

İhanet duygusu: İstismarda bulunan kişi, çocuğun hem kendisine olan güven duygusunun hem de çevresindeki insanlara olan güven duygusunun zarar görmesine neden olmaktadır. İstismar mağduru olan çocukta ihanet duygusu oluşmaktadır.

Acizlik: Çocuk kendi isteği ve iradesi dışında başkasının cinsel tatmini için kullanıldığında ve buna engel olamadığında kendini çaresiz ve aciz hissetmektedir. Özellikle yaşadığı olayı çocuk, üçüncü şahıslara anlattığında kendisine inanılmaması durumunda acizlik duygusu hakim olmaktadır.

Damgalanma: Cinsel istismar mağduru olan çocuk, yaşanan hadiseden dolayı kötülük, utanç, suçluluk gibi duygular içine girmektedir. Bu durum zamanla çocuğun içsel dünyasında yer edinerek çocuğun sürekli bu şekilde duygular hissetmesine sebep olur. (Ovayolu vd., 2007: 19).

Cinsel istismar sonucu yaşanabilecek diğer duygu durum bozuklukları depresyon, endişe, korku, özsaygının azalması, öfke, suçluluk, utanç, görsel halüsinasyon, zaman algısında bozukluk, uykusuzluk, mide bulantısı-ağrısı, kusma, iştahsızlık, intihar girişimi, madde kullanımı, cinsel sorunlar ve tekrarlanmaya bağlı aşırı kaygı durumu olabilmektedir. Ayrıca bu tür “*çocuklarda davranış bozuklukları, karın ağrısı, enürezis, enkoprezis ve fobiler olabileceği gibi genital hasarlar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, genital kanamalar*” görülebilmektedir. (Yılmaz, 2015: 20-22).

Son zamanlarda oluşturulan müdahale programları ihmal ve istismar konusunu çocuk-aile-toplum üçgeninde değerlendirmeye başlamıştır (Mcdonell ve

Melton, 2008: 113-125). Çocukları ihmal ve istismardan korumak adına düzenlenen ilk programların birçoğu, sadece çocuğa ya da aileye yönelik uygulamalardan oluşmaktaydı. Fakat iletişim temelli sorunlara yönelik çözümler oluşturulmaması, kötü muamele gören çocukların artmasında çevrenin, toplumun ve dış faktörlerin etkisi göz ardı edilmekteydi. Toplumdaki risklerle mücadele çabası içinde olan aileler, aşırı cezalandırıcı ya da tam aksine yeterli oranda uyanık olamamaktaydı.

Ülkelerin birçoğunda çocuğa karşı ihmal ve istismarı önlemek için yeni çözüm yolları geliştirildiği görülmektedir. Örneğin, 825.000 tespit edilmiş istismar olayı bulunan Amerika Birleşik Devletleri'nde 2005 yılında bu konu ile ilgili 2,9 milyon rapor hazırlanmıştır (Krugman vd., 2007: 711). Bu raporlar, çocuk ihmal ve istismarına dönük hazırlanan çalışmalara kamuoyunun dikkatini çekmiş, ev ziyaret programlarına, ailelerde gerekli bilincin oluşturulması için eğitim programlarına, cinsel istismarın önlenmesine ve fiziksel cezayı yasaklayan kanunların etkinliğine vurgu yapmıştır.

Son yıllarda dünyada uygulamaya konulan başlıca önleme programları şu şekilde sıralanmaktadır;

Krivacska'nın PRISM Programı: Bu program, okul öncesi çocuklar ile ilkökul döneminin birinci sınıflarında okuyan çocukların farklı gelişimsel becerilerine göre hazırlanmış faaliyetler ve kavramları içermektedir. Ayrıca bu program çocukların sosyal yeterliliklerini artırıcı eğitim verilmesini amaçlamaktadır.

Hawai Sağlıklı Başlangıç Programı: Bu programın temelini risk grubunu teşkil eden ailelere gerçekleştirilecek ev ziyaretleri oluşturmaktadır. Bu sebeple ikincil önleme grubun kapsamında yer almaktadır.

Diversion Programları: Yargılama öncesi çevirme programı, suçlama sonrası çevirme programı ve hukuk öncesi çevirme programlarını kapsamaktadır. Bu programlar üçüncül önleme grubuna dahildir (Mangalci 2002: 55-58).

Adı geçen programlara ek olarak çocuk istismarını engellemek için alınan değişik önlemler gelişmiş ülkeler tarafından uygulanmaktadır. İstismarda bulunan ebeveyne ya da istismar mağduru çocuğun ailesine acil ya da orta vadede yardım ulaştırmak için düzenlenen bazı çalışmalar 24 saat telefonla yardım hizmeti, çocuk

bakımı konusunda ailelere danışma hizmeti, sosyal çalışma, bireysel psikoterapi, grup terapisi, çocuklar için kriz üniteleri ve barınaklar, aile içi terapi ortamıdır (Krugman vd., 2007: 711). Ancak bu alanda uygulamaya çalışılan tüm programlara rağmen istismarı önleme çalışmaları istenilen seviyeye ulaşmamıştır.

Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarı önleme adına çok önemli iki program uygulanmaya konulmuştur. Bu programlar Kağıtçıbaşı ve ekibi tarafından oluşturulan ‘Erken Destek Projesi’ ve Yavuzer ve ekibince geliştirilen ‘Ana-baba Okulu’ adlı eğitsel programdır. Bu programlar çocuğa karşı yapılan kötü muamelenin engellenmesi için öncelikli olarak anne ve babaların çocuk gelişimi ve çocuk istismarı konusunda gerekli eğitim verilmesini savunmaktadır. Erken Destek Projesi, yetersiz çevrede büyüyen çocuğun gelişiminde eksik kalan noktaları gösteren çok yaygın verilerden yola çıkılarak hazırlanmış bir programdır. Bu program, anne eğitimi ve okul öncesi eğitimin çözüm yolunda etkili olacağını vurgulamaktadır. Proje içerik anlamında annenin uygulayacağı eğitimi ve sonrasında çocuğun etrafındaki kişilerin eğitimini kapsamaktadır. Anne-Baba Okulu, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken bilinçli şekilde davranışlarda bulunmasını sağlamak, ailelerin çocuklarla sağlıklı iletişim kurabilmesinin yollarını anlatmak, çocuğun gelişimi ile ilgili değişimleri hakkında bilinçlendirmek, çocuğu cinsel eğitim ve diğer konularda bilgi sahibi etmek amacıyla kurulmuştur (Mangalçı, 2002: 55-58).

Bugünün istismara uğramış çocuklarının, gelecekte çocukları ihmal eden ya da istismarda bulunan anne ve babalarına dönüşeceklerini anlamak zor değildir. Alınacak tedbirler, yalnızca dayağı, şiddet içerikli eylemleri önlemekle veya çocukların ihtiyaçlarını karşılama noktasında şartlarını iyileştirmekle kalmamalıdır. Bu mağdur çocuklar gelişimsel ve duygusal olarak yıkım yaşamıştır ve bunu aşmak için uzun süreli etkin terapötik yardıma ihtiyaçları vardır. Çözüm yolu olarak toplumsal yapıya uygun ve uygulanabilirliği mümkün olan yöntemlerin tercih edilmesi önem taşımaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUK SOSYOLOJİSİ KAPSAMINDA FARKLI ÇOCUKLUK DENEYİMLERİ: ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ VE BULGULARI

Araştırmanın amacı, çalışmanın uygulama süreci, araştırmanın önemi ile kapsamı, kısıtları ve yöntemleriyle ilgili bilgiler bu bölümde ortaya konulmuştur. Araştırmanın konusu, çocuk ihmal ve istismarı konusunda ekonomik ve ailevi nedenleri ortaya koyarak bir tema kapsamında ele alınacaktır. Araştırmanın bulguları sonuç kısmında değerlendirilmiştir. Bulguların kapsamına ilişkin; çocuk ihmal ve istismarı sonucunda tedbir kararı alınan 11 çocuğun velisiyle ve tedbir kararına göre görevlendirilen 10 danışmanla yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış soru formu kullanılarak görüşleri alınmıştır. Bu görüşler betimleyici analiz yapılarak temalar çıkarılmış ve içerik analizi yöntemiyle değerlendirmeler oluşturulmuştur.

Çocuk ihmal ve istismarı, birçok sosyal ve psikolojik sorun içermesinden dolayı toplumların genelinde büyük bir sorun olarak görüldüğü gibi ülkemizde de sosyolojik sorunlardan biridir. Çocukların yaşadıkları herhangi bir ihmal ve istismar durumunda zihinsel, fiziksel, cinsel ve sosyal açıdan etkilenmemeleri mümkün değildir. Bu konuda önleme çalışmaları, ancak mevcut sorunu detaylı tanıma, bilgi sahibi olma, sorunu çözmek için gerekli kaynakları uygulamaya koyma, bu kaynaklar hakkında bilgi edinmekle ve farkında olmakla bir anlam kazanacaktır. Araştırmada öncelikli amaç, çocuk ihmal ve istismarı konusunun ekonomik ve ailevi nedenleri ortaya koyarak ele almaktır. İkinci amaç ise ihmal ve istismara uğrayan çocuklara yönelik uygulanan danışmanlık sisteminde ailenin ve danışmanın görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın önemi ise çocukların ihmal ve istismarı kavramını ortaya koymak adına, ailevi nedenlerin etkisinin literatürde çok fazla yer edinmemiş olmasıdır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular, görüşmeye katılan veli ve danışmanların görüşleri ile sınırlı bulunmaktadır. Bu nedenle farklı veli ve danışmanlarla yapılan araştırmalar için sonuçların o araştırmanın verilerine göre

analiz edilmesi gerekmektedir. Araştırma kapsamında ele alınmış olan değişkenlerin yani görüşülen ebeveynler ile danışmanlar zaman zarfında değişime uğrayabileceği değerlendirilmelidir. Bu nedenle araştırma sonucunda ulaşılan bulguların kendi zaman diliminde değerlendirilmesi ve bu dönem içerisinde sınırlı olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Uygulanan görüşme formları ebeveyn ve danışmanlara tek tek yöneltilen açık uçlu sorulardan ve algıları değerlendirmeye yönelik maddelerden oluşmaktadır.

Bu araştırma ihmal ve istismar nedeniyle hakkında tedbir kararı alınan çocukların beraber yaşadığı 11 ebeveyn ile tedbir kararına göre görevlendirilen 10 danışmanla çocuk ihmal ve istismarı konusunu incelemeye yönelik bir çalışmadır. *“Bu çalışma nitel araştırma yöntemini esas alan, genel tarama modelinde yapılandırılmıştır. Tarama modelleri, geçmişteki ya da şu andaki bir durumu var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içerisinde var olduğu biçimiyle tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme ya da etkileme çabası gösterilmez”* (Karasar, 2007: 77). Bu çalışmada da yapılan görüşmeler kendine has durum ve olay örgüleriyle ele alınmış olup, her ebeveynin içinde bulunduğu durum ve zaman zarfı olduğu şekliyle ifade edilmiştir. Gerek ebeveynler gerek danışmanlar kendi algılarını diledikleri gibi ortaya koymuşlar görüşmeler gerçekleştirilirken katılımcıların görüşlerine müdahale edilmemiştir.

“Nitel araştırmalar, gözlem, görüşme ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik sürecin izlendiği araştırmalardır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39). Görüşmeler gerçekleştirilirken gözlem, algıların değerlendirilmesi ve danışman görüşleriyle ebeveyn görüşlerinin birbirlerine bağlamı ön planda tutulmuştur.

Çalışmamızda yerli ve yabancı kaynaklar, araştırmaya dair literatürde yer alan tezler, makaleler, kitaplar, ulusal ya da uluslararası sözleşmeler ile bildirilerden faydalanılmış ve değerlendirmeler oluşturulmuştur. Verilerin elde edilmesi, birebir görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın araştırma sorusunu test edebilmek için, kalitatif araştırma tekniği, bir diğer ifade ile nitel araştırma tekniği kullanılmasına karar verilmiştir. “*Kalitatif araştırma; gözlem, görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, temel fikir veya yaklaşım oluşturmayı amaçlamak için yapılan bir kişisel araştırma türüdür*” (Yıldırım ve Şimşek 2005:40). Çalışmamızda, nitel araştırma metotlarından birincil veri toplamaya yönelik olan derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Derinlemesine görüşme, görüşme yapılan kişilerin düşünceleri, davranışları ve tutumları hakkında detaylı bilgiye ulaşmak istenildiğinde kullanılması faydalı olabilen bir veri toplama yöntemidir (Boyce ve Neale 2006:3). Yapılan derinlemesine görüşmeler sonrası, elde edilen verilerin analizinde, betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Betimsel analizin yanında içerik analizinden faydalanılmasındaki amaç, katılımcıların düşüncelerini ve algılarını ortaya koymasını sağlamaktır. Yıldırım ve Şimşek (2005:224)’e göre “*betimsel analiz, dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar, betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanmasını*” içermektedir. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması aşamasında, verilerin hangi temalar altında düzenlenip sunulacağı belirlenir. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi aşaması, daha önce oluşturulan temalara göre verilerin okunup düzenlenmesini içermektedir. Ayrıca, bu aşamada doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Bulguların tanımlanması aşaması ise, tematik çerçeveye göre düzenlenen verilerin tanımlanmasıdır. Son olarak, bulguların yorumlanması aşaması ise; bir önceki aşamada tanımlanan bulguların açıklanması, ilişkilendirilmesi ve anlamlandırılması aşamasıdır. Dolayısıyla, bu çalışmada veriler analiz edilirken, bu aşamalar takip edilmiştir. Bunlara ek olarak, katılımcıların verdiği cevaplar içerik analizine tabi tutulup yorumlanmıştır. Betimsel analizde özetlenerek yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur. Fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005:227). İçerik analizin amacı, toplanan verilerin içinde ilk elde görünmeyen gerçekleri ortaya çıkarmaktır. İçerik analizi, tematik analiz ve sıklık analiz gibi uygulamaları içermektedir (Altunışık vd., 2007:286). Sıklık analizinde, aranan kelime ve temaların hangi sıklıkla tekrar ettiği önem kazanır. Tematik analiz ise, veri seti içerisindeki temaların belirlenip analiz edilmesi ve raporlaştırılması amacı ile kullanılan bir

yöntemdir (Braun ve Clarke, 2006). Bu çalışmada, nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin temel nedeni; çalışmaya katılan kişilerin kendi deneyim, düşünce ve duyguları hakkında derinlemesine bilgi elde edilmek istenmesidir (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007:21). Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşmenin tercih edilmesinin temelinde ise; her bir katılımcının görüşme formunda yer alan soruları cevaplarken birbirlerinden etkilenmeden, bağımsız olarak cevaplandırmaları yatmaktadır. Böylece, çalışmanın kapsamında yer alan, çocuk ihmal ve istismarına yönelik sorularda, katılımcıların birbirlerinden etkilenmesinin önüne geçilerek, daha güvenilir sonuçlar elde edilmeye çalışılması amaçlanmıştır.

3.2. Araştırma Deseni

Çalışmamız nitel bir araştırma olduğundan soru formları ve görüşmelerin sonucunda herhangi bir genelleme yapılamamakta ancak sonuçlar konunun farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesini, hem ebeveynler hem de danışmanlarla görüşmelerin gerçekleşmesi sebebiyle karşılaştırma yapabilme imkanını sunmaktadır. *“Nitel araştırmalarda elde edilen sonuçlar evrene genellenememekle birlikte, elde edilen sonuçlar, konuya ilişkin bir bakış açısı sağlaması bakımından önemlidir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada; karmaşık kişisel ve duygusal sorunların ortaya çıkarılmasına yardımcı olması, istenilen bilginin eksiksiz olarak ve derinlemesine elde edilebilmesi, alınan cevaplara anında dönüt vermeye imkân sağlaması, değişik ve anında değişebilen koşullara uyabilme esnekliğine sahip olması, soruların sayısı ve sırasını değiştirme serbestliği tanınması gibi özelliklerinden dolayı yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır”* (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Karasar, 2007).

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara'nın Sincan ilçesinde ikamet edip çocuklarına ihmal ve istismardan dolayı tedbir kararı uygulanan 11 ebeveyn ve tedbir kararına göre görev yapan 10 danışman oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan ebeveyn ve danışmanlar kritik durum örnekleme olarak nitelendirilen örneklem türü yardımıyla belirlenmiştir. Kritik durum örneklemesinde, kritik bir durum veya durumların varlığına işaret eden en önemli gösterge “bu, burada oluyorsa, başka benzer durumlarda kesinlikle olur” veya tam tersine “bu, burada olmuyorsa, başka benzer durumlarda kesinlikle olmaz” şeklinde bir ifadededir. Patton (1987, s.85)'a

göre bu durumun başka bir göstergesi “bu grup belirli bir problemle karşılaşıyorsa, diğer bütün gruplar kesinlikle bu problemle karşı karşıya kalır” şeklinde bir yargının varlığı veya yokluğudur. Diğer taraftan bir veya birkaç kritik durumun çalışılması, benzer bütün durumlara ilişkin belirli genellemelerin yapılmasına olanak vermez. Buna rağmen araştırma sonucunda elde edilen veriye dayalı sonuçların zenginliği ve inandırıcılığı sınırlı ölçüde genellemeler yapılmasını olanaklı kılabilir. Araştırma için 12 ebeveyn 11’inden 12 danışmandan 10’undan geri dönüş alınmıştır.

Analizler öncesi kayıp veri ve temel değişkenler üzerinde yapılan incelemeler sonunda, soru formunda fazla sayıda soru yanıtlamayan 1 ebeveyn ve 2 danışman olmak üzere toplam 3 kişiye ait veriler analizden çıkartılmış, analizler 21 kişilik görüşme notları üzerinden uygulanmıştır.

Çocuk ihmal ve istismarı sonucunda tedbir alınan çocuklara ait 11 ebeveyn ve tedbir kararına göre görevlendirilen 10 danışman, çalışmanın ana kütlesini oluşturmaktadır. Ebeveynler 0-18 yaş arası çocuğa sahip olan ve çocuğunun farklı bir çocukluk yaşadığı kanaati olduğundan hakkında danışmanlık verilen çocukların ebeveynleridir. Ebeveynler ise danışmanlık verilen çocukla fiili olarak birlikte yaşayan ve çocuğun bakımı ile sorumluluğunu üstlenmiş olan anne, baba ya da her ikisi de olabilir. Lincoln ve Guba (1985:233); “*nitel çalışmalarda örneklem seçilirken, zengin bilgi sağlayabilecek kişilerden oluşması gerektiğini, örneklemin büyüklüğün ya da küçüklüğü yerine örneklemin araştırma için gerekli olan bilgiyi karşılayıp karşılamadığının önemli olduğunu belirtmektedir.*” Bu sebeple katılımcıların daha çok bilgi edinilebilecek ve soruları algılayarak cevap verebilecek nitelikte olmasına ve çocuğunun yaşadığı durum ve olay itibarıyla yakın özelliklerde olmasına dikkat edilmiştir.

Uygulamada ihmal ile istismara maruz kalan çocuğun ebeveyniyle birlikte çocuk ihmal ve istismarında görevlendirilen danışmanlarla görüşmeler yapılmıştır. Yargısal örnekleme (amaçlı örnekleme) yöntemi ile ana kütle belirlendikten sonra kolayda örneklem uygulanarak çalışmanın temelinde yer alacak katılımcılar belirlenmiştir. Yargısal örnekleme “*(Amaçlı örnekleme) yönteminin temel amacı, çalışmanın amacına en fazla katkı sağlayabilecek örneklemin seçilmesidir*” (Patton, 1989:169). Kolay ulaşılabilir durum örnekleme bir diğer ifade ile kolayda

örnekleme ise, nitel araştırmalarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2006:113). Patton (1989:184) görüşme gibi nitel araştırma tekniklerinin kullanıldığı çalışmalarında, örnekleme sayısının öğrenilmek istenen konuya ve çalışmanın amacına bağlı olarak değişebileceğini, sahip olunan kaynak ve zaman içerisinde nelerin yapılabileceğine göre de şekillenebileceğini belirterek nitel araştırmalarda örnekleme belirlemenin belirli kuralların olmadığını ifade etmektedir. Ayrıca Morse (1994:230) görüşme gibi nitel araştırma yolu ile toplanan verilerde doygunluk gerçekteştiğinde yeterli sağlanacağını belirtmektedir. Bu bilgiler ışığında, çalışmada görüşme yapılacak kişi sayısı belirlenirken esnek davranılmış olup görüşme yapılacak kişi sayısı başlangıçta 24 olarak belirlenmiştir. Ancak bu sayı, görüşmelere başlayınca katılımcıların verdiği cevaplar doğrultusunda en son 21 ile sonlandırılmıştır. Görüşülen kişi sayısının 21 olarak belirlenmesinin nedeni, katılımcıların cevaplarının bir süreden sonra tekrar etmeye başlaması ile doygunluğun sağlandığı düşüncesidir. Çalışma kapsamında 16 (ebeveyn 9, danışman 7) kadın ve 5 erkek (ebeveyn 2, danışman 3) katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekteştirilmiştir. Katılımcılar, farklı yaş gruplarında çocuk ihmal ve istismarı yaşayan çocuklara sahip ebeveynler ve bunlarla ilgilenen danışmanlardan oluşmaktadır. Böylece bulguların çeşitliliği ve zenginliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmaya katılım, gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu amaçla çalışmaya katılan her bir katılımcıdan “Gönüllü Katılım Formu” doldurulması istenmiştir. Böylece çalışmada yer alan katılımcıların tamamı, gönüllü olarak çalışmada yer almıştır.

Araştırmada kullanılan bilgi formunda katılımcıların demografik özellikleri tespit edilmiştir. Toplamda 21 katılımcıyla görüşme sağlanmış olup katılımcılar 10 danışman 11 ebeveyn şeklinde olmuştur. 10 danışman; 3 erkek 7 kadın, 11 ebeveyn; 2 erkek 9 kadın olarak cinsiyet dağılımı göstermiştir.

3.3. Sahaya İlişkin Gözlemler

Sahada her türlü vaka ile karşılaşılmakta olup bu noktada görüşmeler gerçekteştirirken bazı noktalarda sıkıntılar yaşanmıştır. Çalışmanın temel çıkış noktası danışmanlık kararı uygulanan çocuklarla ve aileleriyle birebir olarak görüşmeler gerçekteştirmektir. Ailelerin daha önceden danışmanlarla görüşmeler

yapmış olmasının, ailenin bu durumu yadırgamaması, yarı yapılandırılmış soru formunu uygulamada ve ebeveynlerin sorulara cevap vermesinde daha rahat davranmalarını sağladığı, görüşmeye katılma noktasında gönüllü oldukları gözlemlenmiştir. Sahada bazı kolaylıkların yanında zorluklar da yaşanmıştır. Ailelerin görüşmelerde duygusal anlar yaşaması, çocuğunun geçmişte yaşamış olduğu ihmal ya da istismar durumunu görüşme esnasında tekrar gündeme getirmesinin ebeveynler açısından zor olduğunu ifade edebiliriz.

Gizlilik esasının olması, çocuk ya da ebeveynler ile ilgili dosya bilgilerinin ya da kimlik bilgilerinin paylaşılabilmesi ayrıntılı bilgi edinmeyi ve paylaşmayı imkansız hale getirirse de etik kurallar çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın amacına paralel olarak, görüşmelere yönelik araştırma soruları ve bulgular şu şekilde özetlenebilir; çocuk ihmal ve istismarı sonucunda tedbir kararı alınan çocukların ailelerinde boşanma, ikinci evlilik vb. gibi parçalanmış aile yapıları bulunmaktadır (danışman 3.soru ve ebeveyn medeni durum sorusu). Çocuk ihmal ve istismarı sonucunda tedbir kararı alınan çocukların aileleri sosyo-ekonomik düzeyi en alt seviyede olan ailelerden oluşmaktadır (danışman 5.soru ve maddi durum). Çocuk ihmal ve istismarı sonucunda tedbir kararı alınan çocukların ailelerinde bir ya da birden fazla sabıka kaydı bulunmaktadır. Çocuk ihmal ve istismarı sonucunda tedbir kararı alınarak koruma altına alınan çocukların, ebeveynlerden uzak kalması sebebiyle psikolojileri olumsuz yönde etkilenmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı ebeveyn eğitimi ile önlenemez. (ebeveyn 9. Soru cevapları ile danışman 2 soru cevapları) Tedbir kararı alınarak bir danışman kontrolünde rehberlik alan çocuklar almayanlara göre daha avantajlıdır. (danışman 8. Soru ve ebeveyn 7.soru). Çocuk ihmal ve istismarı sonucunda tedbir kararı alınan çocukların koruma altına alınmasından ziyade ailesinin yanında danışman rehberliğinde durması çocukların rehabilite edilmesi açısından daha olumludur. (danışman 9.soru ve ebeveyn 7.soru)

Çalışmanın amacına uygun olarak yapılan derinlemesine görüşme için hem ebeveyne hem de danışmana açık uçlu ayrı ayrı 11 ve 10 sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Ebeveyn görüşme formunda yer alan 1. soru ebeveynlerin sabıka durumlarıyla ihmal ve istismar arasındaki ilişkiyi karşılaştırmak için oluşturulmuştur. 2.soruda ise ihmal ve istismara uğrayan çocukların kendisine ya da başkasına zarar

verme davranışlarını ortaya çıkarmak için oluşturulmuştur. 3. soruda ihmal ve istismar durumunun ailenin ekonomik durumu ile ilişkisini karşılaştırmak için hazırlanmıştır. 4. soru ihmal ve istismardan dolayı danışmanlık kararı verilmesinin ebeveyn üzerinde oluşturduğu algıyı ortaya çıkarmak için oluşturulmuştur. 5. soru ebeveynin çocuk ihmali ve istismarına bakış açısını yakalamak için hazırlanmıştır. 6. soru danışmanlık kararı ile koruma kararı arasındaki farklılığı ebeveyn açısından görmek için hazırlanmıştır. 7. soruda koruma kararı uygulamasının ebeveynler tarafından algılanmasını ortaya koymak için oluşturulmuştur. 8. soruda ihmal ve istismar durumuna maruz kalan çocukların yaşadıkları duygu durumunu ebeveyn algısıyla öğrenmek için hazırlanmıştır. 9. soruda çocukların ihmal ve istismara maruz kalmaması için ne yapılabilir sorusuna karşılık bulmak için ebeveyn görüşü alınmıştır. 10. soru ebeveyn ile ihmal ve istismara uğrayan çocuk arasındaki sorunları ebeveyn algısına göre öğrenmek için hazırlanmıştır.

Danışman görüşme formunda yer alan 1. soru danışmanların danışmanlık yaptığı çocuklara danışmanlık verilme nedenlerini öğrenmek için hazırlanmıştır. 2. Soru danışmanın, danışmanı olduğu çocukların aileleriyle yaşadıkları problemleri ortaya koymak için oluşturulmuştur. 3.soru danışmanlık yaptığı çocukların çocukluklarını geçirme biçimi ile ilgili bilgilere erişmek için hazırlanmıştır. 4.soruda danışmanı olduğu çocukların gündelik hayatta(okulda ya da çevrelerinde) karşılaştığı problemleri ve nedenlerini ortaya koymak için hazırlanmıştır. 5. soruda danışmanlık hizmeti verdiği çocukların ailelerinin çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilme durumlarını ortaya çıkarmak için hazırlanmıştır. 6.soru danışmanı olduğu çocukların genel olarak hayattan beklentilerini öğrenmek için hazırlanmıştır. 7.soruda ihmal ve istismar ile ilgili koruyucu ve önleyici neler yapılabilir sorusunun cevabını öğrenmek için hazırlanmıştır. 8.soru danışmanlara göre danışmanlık hizmetinin çocuklar için faydalı olup olmadığını ortaya koymak için hazırlanmıştır. 9.soru koruma altındaki çocuklar ile koruma altında olmayan çocukların çocukluklarını geçirme biçimleri arasındaki farkları danışman gözüyle ortaya koymak için hazırlanmıştır. 10. Soru danışmanın mesleki deneyimini bulmak için sorulmuştur.

Nitel veri toplama metodu kullanılan bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı

yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak geliştirilen görüşme formuna danışmanlık yapan uzmanların görüşleri doğrultusunda son hali verilmiştir. Bu çalışmada ihmal ve istismar nedeniyle tedbir alınan çocukların ebeveynleri ile tedbir kararına göre görevlendirilen danışmanla çocuk ihmal ve istismarı konusunun incelenmesiyle ilgili olarak ebeveyn ve danışmanların görüşleri belirlenmiş ve ebeveyn ve danışmanların verdiği bilgilere göre çocuk ihmal ve istismarı algısına dönük olan düşünceler incelenmeye çalışılmıştır.

3.4. Araştırmanın Bulguları

Araştırmamızın bu bölümünde araştırma sonucu elde edilen bulgular belirlenen amaçlar doğrultusunda analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan ihmal ve istismara uğrayan çocukların ebeveynleri ile bu çocuklara rehberlik yapan danışmanların görüşleri ve yorumlamaları değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda görüşmeler kayıt altına alınmış ve görüşme yapılan her bir kişiye aynı sorular aynı sözcükler kullanılarak aynı şekilde sorulmaya gayret edilerek, araştırılan konunun mümkün olduğunca dışına çıkılmamaya çalışılmıştır.

Nitel araştırmaların zayıf olduğu yönlerden biri “sosyal olayların içinde bulunduğu ortama göre değiştiği varsayımından hareket ile hiçbir araştırmanın sonuçları başka bir duruma doğrudan genellenemez” olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011:258). Yıldırım ve Şimşek (2005:259)’e göre okuyucu, nitel araştırma sonuçlarından yola çıkarak kendi ortamına genelleme yapamayabilir. Ancak, okuyucu, kendi ortamı için bir takım deneyimler çıkarabilmektedir.

Çalışmamızda ayrıntılı betimleme ile amaçlı örnekleme(yargısal örnekleme) kullanılmıştır. Ayrıntılı betimleme, ham verilere sadık kalınarak verilerin temalara göre yeniden düzenlenmesidir. Buna göre çalışmada da ham verilere sadık kalınarak doğrudan alıntılar yapılmıştır. Ayrıca, çalışmada ikinci yöntem olan amaçlı örnekleme bir diğer ifade ile yargısal örnekleme de yapılmıştır. Çalışmamızda, katılımcıların içinde çocuk ihmal ve istismarına ait farklı durumlar yaşamış (tecavüz, taciz, çalıştırma, şiddet, evden kaçma vb) çocukların ebeveynleri yer almaktadır. Bunlara ek olarak; çalışmanın katılımcıları, görüşme mekânı, veri toplama süreçleri gibi araştırmanın tüm aşamaları hakkında detaylı bir şekilde bilgi verilecektir. Bir diğer

ifadeyle, araştırma genellemelere olanak verebilecek şekilde kapsamlı olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma raporu genelleme konusunda bir takım engeller taşıyabilmektedir ve bu engeller araştırmanın sınırlılıkları olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla, çalışma sınırlı ölçüde genellenebilirliğe sahip bir çalışmadır diyebilmekteyiz. Çalışmanın sınırlı ölçüde genellenebilir olmasının nedeni, daha önce de belirtildiği gibi sosyal olayların içinde bulunduğu ortama göre değiştiği varsayımından hareket ile hiçbir araştırmanın sonuçları başka bir duruma doğrudan genellenemeyişinden kaynaklanmasındır (Yıldırım ve Şimşek, 2011:258).

3.5. Genel Değerlendirme İle Yorumlamalar

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucu elde edilen bulgular belirlenen amaçlar doğrultusunda sosyolojik bakış açısıyla yorumlamaya tabi tutulmuştur. Araştırmaya katılan ebeveyn ve danışmanların demografik özelliklerine ilişkin bulgular ve diğer değerlendirmeler temalar halinde sunulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme formlarına dayalı olarak sorular ve verilen yanıtlar bir araya getirilerek alt temalar elde edilmiştir. Daha sonra elde edilen alt temalar gruplandırılıp üst düzey soyutlama gerçekleştirilerek ana eksen kodlar geliştirilmiştir. Alt temalar görüşmelere dayalı olarak ve konunun sınırlılıkları ile paralel olarak ortaya konulmuştur.

İlk olarak ebeveynlere yönelik görüşme formundaki sorularla şu alt temalar oluşturulmuştur; ebeveynin sabıka durumunun çocuğun üzerine etkisi, ihmal ve istismara maruz kalan çocuğun kendine veya başkasına zarar verme davranışı, ebeveynin gelir durumunun çocuk ihmal ve istismarıyla ilişkisi, danışmanlık kararına ilişkin ebeveyn görüşleri, çocuk ihmal ve istismarı konusunda ebeveyn görüşleri, koruma altında olan çocuklarla koruma altında olmayan çocukların çocukluklarını geçirme biçimleri, ebeveynlere göre bir çocuğu ideal bir şekilde yetiştirmenin yolları, ebeveynlere göre çocuğu ile yaşadığı problemlerin tespiti şeklindedir.

İkinci olarak danışmanlık uygulamasını gerçekleştiren danışmanlarla danışmanlara yönelik hazırlanan görüşme formundaki sorularla diğer alt temalar da oluşmuştur; çocukların hangi sebepten dolayı danışmanlık aldığının tespiti, danışman ile aile arasındaki problemlerin tespiti, danışmanlık verilen çocukların çocukluklarını geçirme biçimlerinin tespiti, danışmanlık yapılan çocukların ailelerinin çocukların

ihtiyaçlarını karşılama durumlarının tespiti, danışmanlık verilirken ihmal ve istismar hakkında koruyucu ve önleyici olarak yapılması gerekenlerin tespiti, danışmanların danışmanlık hakkındaki dūřünceleri ve çocuklar için faydasının tespiti, danışmanlara göre koruma altındaki çocuklar ile koruma altında olmayan çocukların çocukluklarını geçirme biçimleri arasında ne tür farklılıklar ve benzerliklerin olduğu biçimindedir.

Seçici kodlama süreci esasında açık kodlama ve eksen kodlamada elde edilen kategorilerin birleştirilmesini ifade etmektedir. Açık kodlamada elde edilen 15 alt tema bir biriyle ilişkilendirilerek eksen kodlar oluşturulmuştur. Çalışmada, aşağıdaki belirteceğimiz üzere 4 ana tema geliştirilmiştir. Daha sonra gerçekleştirilen st düzey soyutlama işlemi ve hikayeleştirme ile 4 ana temanın yoğunlaştığı merkezi bir kategori belirlenmiştir.

Eksen kodlamada elde edilen ana temaları şöyle sıralayabiliriz; ihmal ve istismar, çocukluk dönemi ve ocuk yetiştirme, ebeveyn rolü ve etkileri, danışman rolü ve etkileri şeklinde 4 ana başlıkta gösterebiliriz. Tüm bu süreç neticesinde elde edilen alt temalar (15 adet) ve ana temalar (4 adet) tespit edilen merkezi kategori etrafında bütünleştirilmiştir. İçerik analizi yöntemiyle oluşturulan merkezi temaya ocuk ihmal ve istismar kavramı sosyolojik olarak tanımlanmiştir.

Seçici kodlama ile oluşturulan merkezi tamamız; ocuk ihmal ve istismarı olmakla birlikte bu merkezi tema etrafında ana temalar ve onun altında ise alt temalar oluşturulmuştur. ocuk ihmal ve istismarı başlığını ana eksene koyarak ona bağlı olarak alt başlıkları ifade edebiliriz. Çocuğun ihmal ve istismar durumunu yaşaması sebebiyle farklı çocukluk deneyimleri geçirmesi bizim çalışmamızın çıkış noktası olduğundan çocuğun ihmal ve istismarı başlığı altında bütün bulgularımız yer edinecektir. Tabi ki ocuk ihmali ve istismarının yaşanmış olduğu danışmanlık vakalarında ihmal ve istismar konusunun bilinmesi buna yönelik koruyucu önleyici olarak yapılabileceklerin planlanması, ocuk yetiştirmenin önemi ve çocukluk dönemlerinin hem ebeveyn hem de danışman tarafından irdelenmesi, ihmal ve istismarın yaşanması noktasında ebeveynlerin olumlu ya da olumsuz etkilerinin ortaya konulması ve yaşanan bu olumsuz durumla çocuğun ya da ebeveynin baş etme becerisi kazanması sürecinde danışmanın önemi ve danışmanlık hizmetinin etkinliği konuları ihmal ve istismar şemsiyesi altında sosyolojik bakış açısıyla ele alınacaktır.

3.5.1. İhmal ve İstismar

Çocuk istismarı; ebeveyn ya da bakıcı gibi bir yetişkin tarafından çocuğa karşı yöneltilen, toplumsal kurallar ve profesyonel kişilerce uygunsuz bir şekilde ya da hasar vererek, çocuğun gelişimini engelleyici ya da kısıtlayıcı her türlü eylem ve eylemsizliklerin tamamı olarak ifade edilmektedir. Diğer bir ifade ile çocuk ihmal ve istismarı denince, fiziksel yaralanma, duygusal çöküş, cinsel istismar ve çocuğa karşı olumsuz muamele anlamına gelen 18 yaşın altındaki bir çocuğun sağlığının veya refahının zarar gördüğü, olumsuz etkilendiği veya tehdit edildiği tüm durum ve şartları içermektedir. İstismar fiziksel, duygusal ve psikolojik, cinsel istismar olarak üç ayrı kategoride ele alınabilir.

İhmal ve istismar teması içerisinde “İhmal Ve İstismara Maruz Kalan Çocuğun Kendine Veya Başkasına Zarar Verme Davranışı”, “Ebeveynin Gelir Durumunun Çocuk İhmal Ve İstismarıyla İlişkisi”, “Çocuk İhmali ve İstismarı Konusunda Ebeveyn Görüşleri” ve “Danışmanlık Verilirken İhmal ve İstismar Hakkında Koruyucu ve Önleyici Olarak Yapılması Gerekenlerin Tespiti” alt temaları yer almaktadır. Eksen kodlamada elde edilen birinci ana temamız; ihmal ve istismar başlığıyla belirtilmiş olup bu ana temanın alt temaları görüşme ve soru formlarının içeriğine uygun olarak oluşturulmuştur.

3.5.1.1. İhmal ve İstismara Maruz Kalan Çocuğun Kendine veya Başkasına Zarar Verme Davranışı

Fiziksel istismar, çocuğun sağlığına ve hayatındaki refahlığa zarar veren, çocukta hayatı boyunca kalıcı izler bırakan sağlık sorunlarına yol açmaktadır (Mangalıcı, 2002:14). Fiziksel istismar sonucu çocukta fiziksel olarak problemler olduğu gibi duygusal olarak da yıkımlar yaşanmaktadır. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar, fiziksel istismardan dolayı hayatını kaybeden çocuk sayısının azımsanmayacak oranda yüksek olduğunu bildirmektedir. Çocuk şiddet görmesinin fiziksel istismar olarak kabul edilmesinin yanı sıra çocuğun şiddete şahitlik etmesi de istismar olarak görülmektedir.

Ebeveynleri verdikleri cevapta ihmal ve istismara maruz kalan çocukların kendilerine ve çevrelerine zarar verdiklerini belirtirken şu ifadeleri kullanmışlardır.

“Zarar veriyor ve verebilir. Madde kullanımı var çocuğumda o yüzden madde kullandığında herşeyi kırıp döküyor. Eşyalara zarar veriyor. Bir keresinde boğazıma bıçak dayadı. Şiddet eğilimi var. Kendi kollarında da jilet izleri var. Sebebi alkol ve madde kullanması ve çevresi, arkadaşları çok etkiliyor.”(E1)

Çok fazla hem de. Kendisine değil başkalarına daha çok zarar veriyor. Ev eşyalarına zarar veriyor. Bir keresinde televizyonu parçaladı. Kardeşine çok fazla zarar veriyor şiddet uyguluyor. Çok sinirli öfke kontrolü yok. Çocukların ikisi de psikiyatristle görüşüyor ikisi de ilaç kullanıyor. Oğlum bize ebeveynlerine öfkeli. Psikotik ilaçlar kullanıyor ve obsesif kompulsif bozukluk teşhisi konuldu. Minibüse, otobüse binemiyor. Eşyalara dokunamıyor. Kirlendiğini düşünüyor sürekli. (E7)

Kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla kavga ediyor. Kardeşlerine çok tepkili onları sevmiyormuş gibi davranıyor. Sebebi yaşadığı olay yüzünden üvey babanın tecavüz etmesinden dolayı ondan olan çocuklarıma da tepkili olduğunu düşünüyorum. (E8)

Burada dikkate değer en önemli bulgunun zarar verme davranışı gösteren çocuklar hakkında olmasıdır. Madde kullanıp annesine şiddet uygulamaya çalışan (E1), şiddet eğilimi gösteren (E8, E7) çocukların olmasıdır. Çocuğun ebeveynlerinden ya da akran gruplarından ya da herhangi bir yetişkin tarafından şiddet içerikli eylemler görmesi fiziksel istismar durumunu ortaya çıkarırken ihmal edilmiş ya da istismar mağduru olmuş çocuğun da şiddet içerikli eylemler ortaya koyabildiğini ebeveynler ifade etmişlerdir. Çocuğun yaşadığı ihmal ya da istismar sebebiyle kin duyduğunu, öfkeli olduğunu ve şiddet uyguladığını ya da uygulayabilecek potansiyeli olduğunu söyleyen ebeveynler bulunmakta olup, çocuğun duygu durumu ve deneyimlediği kötü yaşantılar bunda etkili olmaktadır.

Duygusal istismar, çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, kişilik oluşumunu zedeleyen her türlü tutum ve davranışlara maruz bırakılarak ya da ihtiyaç hissettikleri ilgi ve sevgiden yoksun bırakılarak psiko-sosyal olarak yıkıma uğratılması durumudur (İşeri, 2006: 31). Duygusal istismar genellikle tüm istismar türlerinin kaynağı olarak da kabul edilmektedir. Aile ve okul çevresinde bu istismar oluşabileceği gibi kurum yöneticileri, çocuk bakıcıları tarafından da yaşatılabilir. Örnek verilecek olursa ihmal, hor görme, tehdit etme, alay etme, aşağılama, suçlama gibi söz ve davranışlar bu grup istismarda yer almaktadır. İstismar sonrası çocukta anksiyete ve depresyon belirtilerine rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra zarar vermediğini belirten ebeveynlerde şu ifadeleri kullanmaktadır.

Kimseye zarar verme davranışı yok. Sadece kardeşleriyle ara ara tartışıyorlar oda gençlik dönemi ergenlik dönemi olduğu için. (E3)

Kimseye zarar vermez. Kendi yaşatlarından çok küçük yaştaki çocuklarla daha iyi anlaşıyor. Uyumlu bir çocuk. (E5)

Çocuk ihmali, çocuğun ihtiyacı olan yiyecek, giyecek, barınma, sağlık bakımları, güvenlik gibi gereksinimlerin karşılanmaması durumudur. Çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal yönlerden ihmal edilmesi, onun sağlığını ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuk ihmali, istismara göre daha sıklıkla görülmesine rağmen istismar kadar zarar verici olmadığı için onun kadar üzerinde önemle durulmamaktadır. Ancak çocuğa yönelik ihmal de istismar da çocuğun üzerinde olumsuz izler bırakmaktadır.

3.5.1.2. Ebeveynin Gelir Durumunun Çocuk İhmal ve İstismarıyla İlişkisi

Çocuklarda ihmal ve istismar nedenleri, iki şekilde iç ve dış etmenler olarak kategorize edilmiştir (Gören ve Tıraşçı, 2007: 74). Dış etmenler, ailenin maddi durumunun yetersizliği, içinde bulunduğu toplumsal ve çevresel özellikleri gibi çocuğun ihmal ve istismarına yol açan bir takım özellikleri içermektedir. Ailede ekonomik yetersizlik, en önemli zorlanma sebeplerinden bir tanesi olmakla birlikte ailenin yoksulluk içinde bulunması, aile bireylerinde işsiz kalma durumu, ailelerin zor şartlar altında yaşama mücadelesi verdiği durumlar yaşanmaktadır. Bu durumlar da beraberinde çocuğun sağlık sorunları yaşamasını, ihtiyaçlarının karşılanmamasını, bakımlarının yapılmamasını, sağlıklı beslenememesini ve barınma ihtiyacının bile yeterli olarak karşılanmamasını beraberinde getirebilmektedir. İç etmenleri ise ailenin parçalanmış olması, çocuğun tek ebeveynle yaşaması, ebeveynlerin karakteristik özellikleri, içinde buldukları kültürel yapı gereği ailenin erken yaşta cinsel birlikteliğe sakıncalı gözüyle bakmaması, çocuğun yapısı gereği suçta sürüklenme potansiyeli taşınması gibi durumlar oluşturmaktadır. Anne-babanın eksikliği önemli bir iç faktör olarak incelenebilir. Boşanma, ölüm veya çeşitli nedenlerle parçalanmış aileler, ihmal ve istismar alanında önemli risk grubunu teşkil etmektedir.

Araştırmada, ihmal ve istismara uğrayan çocukların aile gelirleri incelendiğinde, 6 aile 2000 TL'nin altında gelirleri olduğunu ifade etmişlerdir.

“1300 TL gelirim var. İlk eşimden kalan emekli maaşı ve devletten aldığım ekonomik destekle birlikte toplam 1300 oluyor ama yetmiyor. Ev kirası ve ihtiyaçları zor alıyorum.” (E2)

“1850 TL. Devletten çocuk için yardım alıyorum. Yetiyor şu an.” (E4)

“1300 TL gelirim var. Devletten yardım alıyorum. Öğretmenler de destek oluyorlar.” (E8)

“1500 TL. Devletten yardım alıyorum bu yardımı almaya başlayınca yeterli oldu. Önceden yetmiyordu.” (E9)

“2000 TL. hayır yetmiyor”(E10)

Bu kısımda özellikle devletten yardım aldıklarını da belirtmektedirler. Sosyo-ekonomik destek olarak adlandırılan ve ailelerde yaşanan kriz durumlarında tek ebeveynle kalma (eşin cezaevine girmesi, vefat etmesi ya da boşanma durumlarında) çocukların eğitime devamlılığının sağlanması, ailenin parçalanmasının önlenmesi, çocuğun korunmaya muhtaç statüde değerlendirilmesinin önüne geçmek amacıyla verilen sosyal yardımı ifade etmektedir. Danışmanlık tedbir kararı verilen çocukların birçoğunda sosyo-ekonomik düzey yetersiz olmakta bu sebeple sosyo-ekonomik destek hizmeti de aileye verilmektedir. Sosyal ve ekonomik düzeyin düşük olması çocukların ihtiyaçlarının karşılanmamasına, çocuğun okul hayatına devam etmek istememesine ve çocuğun sokağa yönelerek suça sürüklenmesine yol açabilmektedir. Diğer taraftan 4 aile de 4000 TL’ye yakın gelirlerinin olduğunu ve zor şartlarda geçindiklerini belirtmişlerdir.

“2000 TL gelirim var. 900 tl devletten yardım alıyorum. 1100 TL de şu an imam nikahlı olduğum eşim aylık para veriyor. Çok yeterli olmasa da geçimimizi sağlıyoruz. Çocuklar büyüdükçe istekleri artıyor.” (E6)

“4000 TL gelirim var. Bence yetersiz çünkü çocukların özel ihtiyaçları ve istekleri oluyor. Aylık 700 TL nafaka bağlandı ama icrayla alıyoruz.” (E7)

Sosyo-ekonomik yönden iyi durumda olduğu düşünülen ailelerde yaşayan çocuklara da danışmanlık tedbir kararı verilmektedir. Çünkü danışmanlık tedbir kararı verilen çocuklar sadece ekonomik durumları alt seviyede olan, yoksulluk yaşayan ailelerin çocuklarını değil suça sürüklenmiş ya da potansiyel olarak suça karışma ihtimali olan ya da ihmal veya istismar durumlarına maruz kalmış çocukları da kapsamaktadır. Ebeveynlerin çoğunluğu gelir durumunun yetersiz olduğunu düşünmekte olup geliri 2000 TL altında olanlar da üstünde olanlar da çocukların ihtiyaçlarının her geçen gün arttığını ve aylık gelirlerinin yetersiz olduğunu bu

sebeple geçim sıkıntısı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Çocukların günümüz çağında doyumsuz bir duygu durumu içinde olduğunu, yetinmek ya da idare etmek olgularından uzak olduğunu ve tüketim toplumu haline gelmemizin bu noktada payı olduğunu söyleyebiliriz.

Dünya genelinde sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlardan en çok etkilenenler çocuklardır. Çünkü ekonomik sorunlar çocukların zor koşullarda çalışma hayatına, sokağa hatta bazen de suça itilmesine yol açmaktadır. Diğer taraftan ekonomik ve sosyal haklardan bireylerin dengeli yararlanamaması, bu çocukların eşit nitelikte eğitilmiş ve sağlıklı bireyler olarak büyümelerinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu açıdan sosyal devlet toplumun en zayıf kesimini olan çocukların mağdur durumlarını bertaraf etmek için ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki tedbirleri almakla yükümlüdür (Mamur Işıkçı ve Karatepe, 2016: 73).

3.5.1.3. Çocuk İhmal ve İstismarı Konusunda Ebeveyn Görüşleri

Çocukların yaşam, sağlık ve eğitime dair temel haklarının sağlanması adına önemli gelişmeler kaydedilmekte olup çocukları sömürü, istismar ve şiddet karşısında koruyacak gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Çocuklardan beklentiler her ne kadar toplumdan topluma değişiklik gösterse de ortak fikir birliği içinde olunan nokta şudur ki; bir çocuk oyun oynayabilmelidir ve yetişkinlerden farklı olarak güvenli bir ortama ihtiyaç duymaktadır. Çocukların sağlıklı, emniyetli ve gerçek bir çocukluk dönemi geçirebilmesinde herkes sorumluluk sahibi olmalıdır.

İstismarda bulunan ebeveyne ya da istismar mağduru çocuğun ailesine acil ya da orta vadede yardım ulaştırmak için düzenlenen bazı çalışmalar 24 saat telefonla yardım hizmeti, çocuk bakımı konusunda ailelere danışma hizmeti, sosyal çalışma, bireysel psikoterapi, grup terapisi, çocuklar için kriz üniteleri ve barınaklar, aile içi terapi ortamıdır. Ancak bu alanda uygulamaya çalışılan tüm programlara rağmen istismarı önleme çalışmaları istenilen seviyeye ulaşmamıştır (Krugman vd., 2007: 711).

Ebeveynlerin ihmal ve istismar olayına bakış açılarını irdelediğimizde ise bazı ebeveynler ihmal ve istismar mağduru çocuğu olması sebebiyle, bu konuyla

ilgili bakış açılarının daha net olduğu, görüşmede bu soruyu cevaplarırken ebeveynlerin gergin tavırlar sergilediği, öfkeli oldukları gözlemlenmiştir.

“Çok kötü bir olay. Çok zor. Biz yaşadık çok zor kimsenin böyle bir şey yaşamasını istemem.” (E2)

“Çok kötü bir durum. Bunu yapanlar en büyük cezayla cezalandırılmalı. Çocuklarımı bu konuda eğitiyorum.” (E3)

“Bunu yapan insanların iyi olduğunu düşünmüyorum. Psikolojisi bozuk insan bile bunu yapmaz.” (E9)

“İhmal ve istismar yapan o insanları ellerime verseler her gün uzuvlarını tek tek keserim. Erkek kardeşime bile çocuklarımı emanet edemiyorum. Elimde değil, çok şüpheliyim. Çok korkuyorum, ilk çocuğumu kaybettiğim için çok korumacıyım.” (E10)

“Çok iğrenç bir şey. Sosyal medyada da tepkimi koyuyorum. Bizim başımıza geldiği için üvey baba kızına tecavüz ettiği için bu olaydan sonra daha çok bilinçlendim. Çevremde bulunan bütün çocukları korumaya çalışıyorum, uyarıyorum. Diğer çocuklarıma da eğitimler veriyorum.” (E8)

“Benim çocuğumda ihmal ve istismar var. Ben iyi bir anne olamadım. Çok anlayış gösterdiğim için böyle oldu. Kötü alışkanlıklar bu şekilde başladı. Kızımı kullanıyorlar fuhuş yaptırıyorlar. Ben iyi bir anne olamadım.” (E1)

İhmal ve istismar olayına ebeveynlerin tepkili olduğu, bu durumu çocuğunun yaşamasından dolayı kendilerini suçlayan ebeveynlerin olduğu, olayı yaşamaları sebebiyle bu konuda bilinçlendiklerini ve çocuklarına gerekli rehberliği yapmaya çalıştıkları izlenimi edilmiştir. Ebeveynler, ihmal ve istismarın çocuğu da aileyi de derinden etkilediğini ifade etmişlerdir.

Fiziksel, duygusal ve cinsel istismar durumlarından her birinin çocuk ve aile üzerinde olumsuz etkileri olmakla birlikte çocukların yetişkin bir birey haline geldiğinde de bu etkilerin sürdüğünü söyleyebiliriz. Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda en sık rastlanan belirtiler, gelişimsel gerileme, ebeveyn ve çocuk arasında sağlıklı iletişim, agresif ya da aşırı uysal davranışlar sergileme, ailede sürekli suçlanan kişi konumunda olma, özellikle okul öncesi çağında bulunan çocuklarda donuk bakışlar, özgüven ve özsayıgı eksikliği, aşırı utangaçlık, çekingenlik hali, aile dışı kişilerle ilişki kurmada güçlük yaşama, tırnak yeme ve parmak emme gibi davranışlardır (Beter, 2010: 20).

Dünya üzerinde çocuk nüfusunun % 65.72'si ebeveyni veya yakınındaki erişkinler tarafından fiziksel istismara uğramaktadır. Çocukların hayatlarında en sık

karşı karşıya kaldıkları istismar türü fiziksel istismardır (Vatandaş, 2006:13). Kapsadığı fiziksel bulgulardan dolayı tespiti noktasında diğer istismar türlerine göre zorluk yaşanmamaktadır. Yasal olarak da daha kolay kanıtlanabilir. Bu istismar çeşidindeki en önemli nokta çocuğun günlük oynadığı oyunlarındaki aldığı yaralanmalar ile istismar sonucunda oluşan yaralanmaların birbirinden ayırt edilmesidir. Bu nedenle tespiti esnasında gereken hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir.

Ebeveynler ihmal ve istismarın korkunç ve kötü bir olay olduğunu aynı zamanda çocuklarının bu olayı yaşamasından çok korktuklarını belirtmektedirler. Bazı ebeveynlerde TV ve internetin ihmal ve istismarda olumsuz etkisinin olduğunu ifade etmektedir. Sosyal medyada ahlaki değerlere aykırı yayınların yer alması, toplumsal yapıyı etkilemektedir. Televizyon ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte hemen her yaşta çocuğun sosyal medyaya erişiminin kolaylaşmasıyla çocukların yetişmesinde ve değer yargılarının oluşumunda değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Diğer taraftan anne ve baba olarak kendilerini suçlu gören ebeveynlerde bulunmaktadır. Ebeveynler, çocuklarına iyi bir ebeveyn olamadığını, kendi ihmalleri sebebiyle çocuğun istismar durumu yaşadığını ya da kötü muameleye maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Danışmanlık uygulaması gerçekleştirilen çocukların çoğunda tek ebeveyn olması durumu söz konusu olduğundan çocuğun yeterli ilgi ve sevgi görmediğini bu sebeple ihmal ile istismar riskine açık olduğunu söyleyebiliriz.

“Çok korkuyorum öyle şeylerden. Kentsel dönüşüm geldiği için okulda az kişi kaldı. Okula kendim götürüp getiriyorum okulda bekliyorum bir şey olmasın diye. Okulun Saraycık Mahallesinde bulunması ortamının kötü olmasından dolayı bekliyorum. (saraycık bölgesi Sincan’da madde kullanımı ve satışının yoğun olduğu, dilencilik, hurdacılık, kağıt toplayıcılığı gibi işlerin yapıldığı, roman kültürünün yaygın olduğu bir bölgedir.” (E4)

“Ülke olarak engelleyemiyoruz. Televizyon ve internet kullanımının artması ve buralarda Türk aile etik yapısına aykırı şeylerin var olması ihmal ve istismarın artmasında etkili oluyor. Doğuda geleneklere göreneklere bağlılık var, saygı var. Batıya doğru her şey laçkalaşiyor.” (E5)

“Haberlerde gördüğümde kötü hissediyorum. Parka bile gönderemiyorum. Kuruma vermek istiyorum ama bir yandan da başlarına bir şey gelecek diye korkuyorum.” (E6)

“Kendi açımdan ihmal ve istismardan koruyorum çocuklarımı. Ama babaları hep ihmal ediyor. İlgisiz davranıyor. Çocuklarıma beni kötülüyor bence psikolojik yönden istismar ediyor çocukları”. (E7)

“Kötü bir şey o yüzden çocuklarımı korumaya çalışıyorum. Öğretmenler bu konuda eğitimler veriyor. Çocukların takibini yapıyorum.” (E11)

Ebeveynlerin birçoğu, ihmal ve istismarın çok korkunç bir olay olduğunu (E2, E3, E8, E9) ve yapanların cezalandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Cinsel istismar ve fiziksel istismar olayına maruz kalan çocuklarda tespitler daha kolay yapılabilmekte iken, duygusal istismarın gerçekleşmesi ile ilgili olarak ancak çocuğun tutum ve davranışları bize yol gösterebilir. Bu noktada duygusal istismarın tespiti için ebeveynin iyi bir gözlemci olması gerekir. İyi bir anne(ebeveyn) olmadığını (E1) ve babanın sorumsuz davrandığını da (E7) belirten ebeveynler bulunmaktadır. Anne ve babanın ayrı olmasının, çocuğun tek ebeveynle kalması durumunun çocuk açısından olumsuz etkileri olduğunu ve tam olarak ebeveynlik görevlerini yerine getirmede zorluk yaşadıklarını ya da kesin bir dille ebeveynlik yapamadıklarını ifade etmişlerdir.

3.5.1.4. Danışmanlık Verilirken İhmal ve İstismar Hakkında Koruyucu ve Önleyici Olarak Yapılması Gerekenlerin Tespiti

Danışmanlık Tedbiri Kararı'nın amacı korunmaya muhtaç, suç tehlikesi altında olan çocukların korunmasını sağlamaktır. Çocuğun korunması ve kollanması sırasında ailenin ya da bakımından sorumlu kişilerin muhtemel tedbirler konusunda bilgilendirilmesini sağlamak amaçlanmaktadır (Yavuzer, 2009: 31). Kimi zaman problemlere yönelik olarak risk ihtimalini en aza indirmeye çalışarak kimi zaman da diğer alınacak önlemlerin uygulamaya konulmasından önce veya başka önlemlerle beraber, o önlemlere destek vermek amacı ile uygulanmaktadır. Ancak koruyucu ve önleyici tedbirlerin ivedilikle alınması da gerekmektedir.

Danışmanların görüşlerinde ise cezaların caydırıcı olmadığını düşünenler bulunmaktadır. Danışmanlar, ebeveynlerin ve çocukların ihmal ve istismar konusunda bilgilendirilmesi, eğitimlerin ve farkındalıkların artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yaptırımların ihmal ve istismarı önlemek için önemli olduğunu ve cezaların daha ağır hale getirilmesinin caydırıcı olacağı düşünülmektedir.

İhmal ve istismar ile daha sık karşılaşmaktayız. Cezaların caydırıcı olması gerektiğini düşünüyorum. Ebeveynlerin ve çocukların ihmal ve istismar konularında daha çok bilinçlendirilmesi ve farkındalıkların artırılması gerektiğini düşünüyorum. İstismarcılara yönelik rehabilitasyon süreci de iyi işlemeli. (D1)

Kişilik bozukluğu olan veya psikolojik sorunları olan sözde bireylerin, kendilerini tatmin yolu. İğrenç bir şey. Caydırıcı cezalar verilmeli. Hapis cezası yetersiz kalıyor. Fiziksel yaptırımları olmalıdır. (D4)

İhmal ve istismar olayı toplumsal bir durumdur. Çocuğun örselenmesi, yaşadığı olay itibarıyla kişilik bozukluklarının oluşması, yetişkinlik sürecinde de bu kişilik bozukluklarının devam etmesi, ailelerin yıpranması durumları toplumun da yozlaşmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple toplumsal yozlaşmanın önüne geçmek için toplumun bilinçlenmesi ve farkındalık oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bazı danışmanlar toplumsal bilinçlendirmenin yapılması gerektiğini de vurgulamaktadırlar.

İhmal ve istismarı önleyebilmek adına ebeveynlere söz konusu durum hakkında eğitimler verilmelidir. Ayrıca çocuklara yönelik olarak mahremiyet eğitiminin de oldukça hassas ve önemli bir konu olduğunu düşünüyorum. Genellikle mahremiyet konusunda bilgi sahibi olmayan ve tabuları olan aileler daha bilinçsiz hareket edebilmekte bu durumda çocuklar da kapanmayacak yaralar açmaktadır. (D2)

Danışmanlık uygulamasını gerçekleştiren danışmanlar özellikle de ebeveynlerin ihmal ve istismar konusunda eğitilmesi gerektiğine çokça vurgu yapmışlardır. Ebeveynlerin eğitilmesi ile çocukların yetiştirilmesi noktasında önemli adımlar atılacak olup ilgi ve sevgi ortamında büyüyen çocuklar sağlıklı bireyler olarak toplumda yer bulacaktır. Eğitim süreci hem çocuklar hem ebeveynler hem de toplum açısından faydalı olacaktır.

Toplumsal bir sorun olarak görüyorum. Çocukların yeterince korunmadığını düşünüyorum. Bu konuda ailelerin toplumsal önyargı kaygıları nedeniyle olayı gizlemeleri kabullenmemeleri sorunuyla karşılaşılıyor. Enstest ise bu konuda yine belirtilen kaygılar nedeni ile gizleniyor. Dışardan ihmal ve istismar durumuysa karşı tarafa duyulan güvensizlik, tehdit vb. kaygılara yönelik olarak gizleniyor. Aileye danışmanlık psikolojik destek ve eğitimler düzenlenmeli STK 'lar devreye sokulmalı, basın devreye girmelidir. (D6)

Birçok aile içinde ihmal ve istismar var ama aileler bunun farkında değil. Ailelere ihtiyaçları iletişim kurma becerileri, aile tutumları ve özellikle ergenlik dönemleri konusunda bilgilendirme ve eğitim yapmak gerekiyor. (D8)

Önleyici sosyal hizmet tedbirleri alınmalı, eğitim kalitesi yükseltilmeli, kurumlar arası işbirliği yapılmalı. (D10)

Danışmanlar, ihmal ve istismarın önlenmesi için ebeveynlere söz konusu durum hakkında eğitimler verilmesi (D2, D6, D8, D10) gerektiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda cezaların caydırıcı olması gerektiğini (D1, D4), çocukların ihmal ve istismar konularında daha çok bilinçlendirilmesi (D1, D2) ve istismarcılara yönelik rehabilitasyon sürecinin de iyi işlenmesi (D1, D7) gerektiğini ifade etmişlerdir.

Danışmanlar uygulamanın etkin aktörleri olarak kurumlar arasında iş birliği yapılmasının, çocuklarda farkındalık oluşturulmasının, ailelerin çocuk yetiştirme konusunda eğitilmesinin, ihmal ve istismar olayı yaşanmadan öncesinde koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınması gerektiğinin önemli olduğunu düşünmektedirler.

3.5.2. Çocukluk Dönemi ve Çocuk Yetiştirme

Çocukluk yıllarındaki farklı deneyimler, bireyin ruhsal yapısında büyük etkiler bırakmaktadır. İnsanların neden olduğu örselenmelere dayanmak, doğal afet ve kazalarda yaşanan zorluklara dayanmaktan daha zordur. Bu durumun en kötü tarafı ise, örselenme ile mücadele edebilecek gücün olmadığı bir evre olan çocukluk yıllarında karşılaşmaktır. Çocuklar çoğunlukla yetişkinlerin kendilerini koruyacağını, kendilerine karşı dürüst ve adil davranacaklarını düşünürler. Ama ne zaman ki çocuk büyükleri tarafından örselenir, onlardan kasıtlı olarak zarar görürse, çocuğun güven hissi kırılır ve kendisine ihanet edildiğine inanmaya başlar. Çocukluk döneminde yaşanan bu ihanet edilmişlik ve kayıp hissi, çocuğun gelişiminde ve sosyal ilişkilerine olumsuz şekilde yansımaktadır.

Çocukluk dönemi ve çocuk yetiştirme teması içerisinde 5 alt tema belirlenmiş olup; koruma altında olan çocuklarla koruma altında olmayan çocukların çocukluklarını geçirme biçimleri, ebeveynlere göre bir çocuğu ideal bir şekilde yetiştirmenin yolları, danışmanlık verilen çocukların çocukluklarını geçirme biçimlerinin tespiti, ebeveynlere göre çocuğu ile yaşadığı problemlerin tespiti ve danışmanlara göre koruma altındaki çocuklar ile koruma altında olmayan çocukların

çocukluklarını geçirme biçimleri arasında ne tür farklılıklar ve benzerlikler olduğu alt temaları yer almaktadır.

Eksen kodlamada elde edilen ikinci ana tema: Çocukluk dönemi ve çocuk yetiştirme olarak belirlenmiştir. Çocukluk dönemi ve çocuk yetiştirmeyi ana tema olarak belirleme sebebimiz çalışmamızın konusu olan farklı çocukluk deneyimlerinin çocukluk çağı içerisindeki yaşantılardan kaynaklanması ve çocuğun farklı deneyimler yaşamasında ailenin çocuğu yetiştirme şekli ve ailenin yapısının önemli olmasıdır.

3.5.2.1. Koruma Altında Olan Çocuklarla Koruma Altında Olmayan Çocukların Çocukluklarını Geçirme Biçimleri Üzerindeki Etkisi

İhmal ve istismara uğradığı tespit edilmiş çocuğun korunması için yapılması gereken bir dizi uygulama bulunmaktadır. 5395 sayılı kanun, korunmaya muhtaç olan veya suça itilen çocukların korunması ve haklarına ilişkin usul ve esasları belirleyen Çocukları Koruma Kanunu'dur. Bu kanun; çocukların korunmasına yönelik alınan tedbirleri ve suça sürüklenen çocuklar ile ilgili uygulanacak güvenlik önlemlerinin usul ve esaslarını, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkileri ile alakalı hükümleri kapsamaktadır.

Devletin çocuk koruma alanındaki yasal teklifi devam etmekle birlikte; çocuklara verilecek hizmet, çocuk hakları konusunda bilinçlendirme çalışmaları, çocuk istismarının önlenmesi gibi pek çok alanda sivil toplum kuruluşları önemli sorumluluklar üstlenmektedir.

Danışmanlık tedbir kararı verilen çocukların bazılarında kurum bakımı geçmişi olabilmektedir. Kurum bakımında olan çocuğun ailenin yanına verilmesiyle çocuğun aile yanında takip edilmesi amacıyla danışmanlık tedbir kararı alınmaktadır. Kurum bakımında olan çocukların birbirinden etkilenmeleri ve kötü alışkanlıklar kazanma durumları da ortaya çıkabilmektedir. Araştırmada ebeveynlerin büyük bir kısmı koruma altında olan çocukların sevgisiz, şiddet yanlısı, anne baba sevgisinden yoksun, agresif ve madde bağımlısı olabileceklerini ifade etmektedir. Ebeveynlerin çoğu çocukların aile içerisinde mutlu ve huzurlu bir ortamda yetişmesinin önemli olduğunu vurgularken, koruma altında olan çocukların çocukluk dönemlerinin ilgisiz

ve sevgisiz bir şekilde geçtiğini, çocukların bakımlarının yetersiz olduğunu düşünmektedirler.

“Çok farklılık var kurumda kalan çocuklar boşanmış ve ayrılmış ailelerin çocukları oluyor ve bu çocuklarının çocuklukları hep kötü geçiyor. Benim çocuğumda 5-6 yaşlarındayken 2 yıl kadar benden ayrı kaldı, babayla 1 yıl kadar beraber kaldı, kurumda da kaldı ve kurumdaki arkadaşlarının yüzünden bu hale geldi.” (E1)

“Koruma altında olan çocukların kötü durumda olduğunu düşünüyorum. Kurumda kalan çocukların madde kullanma, jilet, bıçak, sigara gibi kötü davranışları var.” (E3)

“Fark var. Koruma altında olan çocuklar anne ve babadan ilgi görmeyen kimsesiz çocuklar. Kurumda kalan çocukların bakımı yetiştirilmesi konusunda sıkıntılar olduğunu düşünüyorum. Anne gibi kimse olamaz.” (E4)

“Kızım bir süre yuvada kaldı. Yuvanın durumunu gördüm. Devlet bu konuda daha yaptırımli olmalı. Koruma evleri yetersiz. Koruma altındaki çocuklar dezavantajlılar ama istisnalar var evde çocuğa bir destek verilmiyorsa sıkıntılar varsa çocuk koruma altına alınmalı.” (E5)

Çocuğu ile ilgili kurum bakımı geçmişi olmayan ebeveynlerin de çoğunluğu koruma altında olan çocukların zor şartlarda bir çocukluk dönemi geçirdiklerini düşünmektedirler. Bu bakış açısından farklı düşünen bir ebeveyn ise çocuklarının kurum bakımına alınması için başvuruda bulunmuş tek ebeveyn olarak çocuk yetiştirdiği için çocukların yetişmesinde etkin rol alamadığını ve çocuklar üzerinde disiplin kuramadığını düşünerek kendi ebeveyn olma sorumluluğunu üzerinden atarak şunu ifade etmiştir;

“Koruma altında olunca disiplin olacak. Kurumda kalırsa çocuğum okula ve eğitime devam eder. Ben baş edemiyorum. Benim yanımda kalsa okula gitmez, gitmiyor zaten. Kurumda kaldığında sevgi eksikliği olur diye düşünüyorum ama kurumda her evde bir anne oluyormuş öyle duydum. Anne ilgileniyormuş.” (E6)

Ebeveynlerin birçoğu en kötü aile ortamının en iyi kurumdan daha iyi olacağını düşünmekte olup aile yanında olan çocukların daha iyi yetiştiğini belirtmektedir. Anne-baba birlikteliğine dikkat çeken ebeveynler bulunmaktadır.

“Evdeki çocuk aileyle yaşıyorsa ve mutluysa sevgi boşluğu olmaz. Kurumda kalan çocukta sevgi yoksunluğu olur. Anne ve babanın eksikliği hissedilir. Anne ve baba görevini yapmıyorsa çatışma ortamı varsa evdeki çocukların da çocuklukları kötü geçiyor.” (E7)

“Baba ve anne yanında olan çocuklar daha iyi yetişiyor. Koruma altında olan çocukların durumları iyi değil.” (E1)

Koruma altındaki çocukların, anne ve babasız kaldığı için sevgisiz büyüdüklerini, agresif olduklarını, aynı zamanda madde kullanımına burada başladıklarını ifade etmektedirler (E3, E1, E4, E5, E8, E9, E10, E11). Diğer taraftan anne baba yanında olan çocukların daha iyi yetiştiğini ifade edenlerde olmaktadır (E2, E7). Anlaşılmaktadır ki ebeveynler çocuklarının kendilerinin yanında kalmasının çocuk ve kendileri açısından daha iyi olacağını düşünmektedirler.

3.5.2.2.Ebeveynlere Göre Bir Çocuğu İdeal Bir Şekilde Yetiştirmenin Yolları

Bir toplumun başarı içinde ilerleyip kalkınabilmesi için kendi bünyesinde yetişen, geleceğine yön verecek çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden sağlıklı gelişmesiyle mümkündür. Nitekim toplumların çoğunda çocuk yetiştirmede fiziksel cezalar halen kabul gören yerini korumaktadır. Bu cezalar karşısında çocukta ne yazık ki birçok fiziksel ve duygusal hasar ortaya çıkmaktadır. Aileler farkında olarak ya da olmayarak alışılmış uygulamalarla çocuklara ihmal ve istismar içeren davranışlarda bulunabilmektedirler. Bu durumda kalan çocuklar olumsuz etkilenmekte ve ciddi hasarlar almaktadırlar. Dolayısıyla toplumun ihmal ve istismar konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Eğitim konusu iyi çocuk yetiştirme sürecinde önemli bir faktördür. Eğitimli çocuklar geleceğe yön verecek faydalı bireylere dönüşürler ve toplumun refah seviyesi eğitim seviyesiyle doğru orantılıdır. Araştırmada ebeveynler, çocuğun iyi bir eğitim alması durumunda ideal bir şekilde yetiştirilmiş olabileceğini belirtmektedir.

“Eğitim olursa iyi bir çocuk olur. Olayı (üvey babanın tecavüz etmesi ve bu olay sebebiyle hamile kalıp çocuk doğurması) yaşayana kadar iyi yetiştirdiğimi düşünüyordum. Olaydan sonra hayal kırıklığı yaşadım iyi yetiştiremediğimi düşündüm.” (E2)

“İlk olarak eğitim. Küçüklükten itibaren çocuklara eğitim verilmeli. Ortam da çok önemli çocuk bulunduğu ortama göre değişiyor. Anne ile babanın hal ve hareketleri, davranışları çocuk yetiştirmede önemli. Çocuğun çatışma ortamında büyümemesi gerekiyor. Elimizden geldiğince iyi bir şekilde yetiştirdiğimizi düşünüyorum sevgi, saygı ve ahlaki konularda.” (E3)

“İyi bir çocuk yetiştirmek, iyi yedirmek, iyi giydirmek, ilgi göstermek, çocuğun geleceğini hazırlamakla olur. Eğitime devam etmesiyle, saygılı yetiştirmekle iyi bir çocuk olur. Evet çocuğumu iyi yetiştirdiğimi düşünüyorum.” (E4)

Ebeveynler kötü bir olay ya da durum yaşayana dek çocuklarını iyi yetiştirdiğini düşünmektedirler. Ancak çocuk ile ilgili ihmal ya da istismar durumları oluştuğunda

ebeveynler tek ebeveynli olmanın zorluğundan, diğer ebeveyni suçlamaktan, anne-baba rollerini tam anlamıyla yerine getiremediklerinden şikayet etmektedirler. Diğer taraftan ebeveynler çocuğun parçalanmamış bir aile ortamında yetişmesi gerektiği ve ailede sevgi, saygı ve huzur ortamının olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Çocuğun sevgi ve huzur içinde büyümesi gerekir. Saygı ortamının olması gerekir. Aile bütünlüğü çok önemli. Parçalanmış ailelerdeki çocuklar iyi yetişmiyor. Ben iyi bir çocuk yetiştiremedim. Tek başıma olmam nedeniyle ilgisiz kaldım.” (E6)

“Çocuğa karşılık beklemeden sevgi ve şefkat vermek gerekir. Çocuğa saygı duymak, anlayış göstermek, ona önem vermek gerekir. Çocuğun evin bir bireyi olduğunu bilmesini sağlamak, onu dinlemek, fikirlerini dinlemek gerekir. Aile içi şiddet olmamalı. Kendi imkanlarımla en iyi şekilde yetiştirmeye çalışıyorum.” (E10)

İyi bir çocuğu ideal bir şekilde yetiştirmenin nasıl olması gerektiği konusunda her ebeveyn farklı cevaplar üzerinde durmuştur. 4 ebeveyn çocuğu ideal yetiştirmenin yolunu çocuğa verilecek eğitime bağlamıştır (E2, E3, E4, E5). Sadece bir ebeveyn anne-babanın eğitimi olması gerektiğine vurgu yapmıştır (E1). Şiddet gören bir ebeveyn ailede şiddetin olmaması gerektiğini belirtmiştir. Aslında her ebeveyn ailesinde eksik olanı, olması gerekeni vurgulamıştır. Çocuk yetiştirme sürecinin verimli olması ve çocuğun ideal olarak yetişmesi için anne-babanın çocuk yetiştirme konusunda eğitim sahibi olması, geçmiş dönem fiziksel ceza ve yaptırımların ortadan kaldırılması, çocukların eğitim hayatına devamlılığının sağlanması, aile ortamının mutlu ve huzurlu olması, çocuğun hem fiziksel hem de ilgi sevgi gibi duygusal ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması ideal çocuk yetiştirme konusunda kriterler olarak kabul edilebilir.

3.5.2.3. Danışmanlıkta Çocukların Çocukluklarını Geçirme Biçimlerinin Tespiti

James (2001: 29)' a göre çocukluk, ortak yönleri olduğu gibi değişik yönleri de olan bir deneyim sürecidir. Onun bakış açısına göre çocukluk “yerel farklılıklar ile ortak ve paylaşılmış bir statü kategorisi” olarak ifade edilmektedir. Çocuklukta tüm çocuklar için ortak özellikler taşımakta hem de çocukların kendilerine ait günlük yaşamlarında, diğer insanlarla olan iletişimlerdeki çeşitlilikten dolayı farklı

özellikler de taşımaktadır. Ayrıca çocukluğun, yaşam çizgisinin fiziki ve gelişimsel örüntüler içeren gelişim dönemi olarak tanımı yapılmaktadır.

Çocukluk döneminde deneyimlerin yaşandığı yer, ailedir. Aile, çocuğun ileride nasıl bir kişilik sahibi olacağını belirleyen en önemli toplumsal kurumdur. Bilhassa ebeveynlerinin çocuğa karşı tutum ve davranışları, aile ortamı ve çocuğun aile içi ilişkileri nasıl algıladığı çocuğun gelişen kişiliği üzerinde önemli rol oynamaktadır. Aile işlevleri ve özellikleri, ailenin sorun çözebilme ve krize yaklaşım becerileri de çocuğun davranışları ve gelişimini doğrudan etkileyen faktörler arasındadır. Bu bağlamda çocuğun olumlu deneyimler üzerine kurulu sağlıklı bir kişilik gelişimine sahip olabilmesi için ailenin üzerine düşen gerekli hassasiyeti göstermesi gerekmektedir.

Farklı çocukluk deneyimleri, olayı başlatan nedenden çok zorlayıcı etkene gösterilen tepki ya da dışsal hadiselerin içsel ya da ruhsal sonucu olarak ifade edilmektedir. Ayrıca çocukluk çağı deneyimleri klinik olarak iki bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde doğal bir afet, kaza ya da cinayet gibi beklenmedik ani, tek bir olay ele alınırken, ikinci kısımda ise çocukluk dönemindeki fiziksel ve cinsel istismar ile buna eşlik eden korku dolu beklenti gibi uzun süreli ya da tekrarlayıcı olay incelenmektedir (Pfefferbaum ve Allen, 1998:128). Her çocuğun içine doğduğu aile, kültür ve toplum farklıdır. Çocuğun sağlıklı bir birey olmasında, çocuğun yetiştirilme şekli, aile, eğitim gibi sosyolojik kurumlar, çocuğun çocukluk dönemindeki deneyimleri, aile ve sosyal çevreyle iletişim biçimleri etkilidir.

Araştırma da danışmanlar, danışmanlık yaptıkları çocukların sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmediğini ifade etmişlerdir.

Parçalanmış ailelerle daha sık karşılaşıldığından sağlıklı bir çocukluk geçirdiklerini ve sağlıklı ebeveynler tarafından yetiştirildiklerini düşünmüyorum. (D1)

Çocukların geçmişte yaşadığı olaylar cinsel istismar öyküleri nedeniyle çocukluklarını mükemmel biçimde geçiriyor denilemez. (D2)

Danışmanlık verilme sebebine göre bu durum çeşitlilik göstermektedir. Ancak çoğunda aileye bağlanma biçimleri güvensiz ve kaçınan şekildedir. (D3)

Dezavantajlı ailelerde yetişen çocuklar genellikle haklarında danışmanlık tedbir kararı uygulanan çocuklardır. Maddi yetersizlikler nedeniyle çocukluklarını tam olarak yaşayamayan

çocuklar bulunmaktadır. Ancak anne ve babası yanında olan çocukların sevgi ihtiyaçlarını karşılamaları açısından şanslı olduklarını düşünüyorum. (D4)

Çocukluk süreci çok az olmakta ve yeterince sağlıklı değil. Travmatik durumlara maruz kalma yüksek oluyor. (D5)

Eksik ve hatalar olduğu için ebeveynle çocuk arasında sağlıklı iletişim kurulamadığı için rollerin paylaşımında sorunların yaşanması sebebi ile çocukluk dönemleri sorunlu geçmektedir. Sistem teorisi gibi bir dişli bozulduğu zaman bütünü etkiler. (D6)

Sanal ortam arkadaşlıkları var. Gündelik hayatta arkadaşları yok, sosyal aktiviteleri yok, aile ile geçirdikleri kaliteli zaman dilimi yok. (D7)

Bazı aileler gerçekten çok bilinçsiz, aileler çocuklarını tanımıyor ve bu sebepten aralarında iletişim sorunları oluşuyor. İlişkilerde bir sınır yok, sorumluluk ve haklar konusunda kargaşa içinde çocukluk yaşıyorlar. (D8)

Ailenin otoriter tutumu karşısında çocuklar yaşlarına uygun dönemsel problemleri aile ile paylaşamıyor. Çocuklara uygun sorun çözme becerisi geliştiremiyorlar. (D9)

Güç koşullarda yetişiyorlar. Desteğe ihtiyaç duyuyorlar. (D10)

Danışmanlar danışmanlık hizmeti verdikleri çocukların çocukluk dönemi ile ilgili olarak her çocuğun farklı bir vaka yaşamış olduğunu ve bu sebeple her bir çocuğun farklı çocukluk dönemleri geçirdiğini ifade etmişlerdir. Danışmanlık verilen çocukların suça sürüklenmiş ya da suça sürüklenme potansiyeli olan, ihmal ve istismar durumlarına maruz kalmış çocuklar olması sebebiyle danışmanlık verilen çocukların diğer çocuklardan farklı çocukluk deneyimleri yaşadığını söyleyebiliriz. Görüşme formuna katılan danışmanlar özellikle parçalanmış aileler (D1), sorumsuz ebeveynler (D6), ailenin otorite tutumu (D10) ve maddi zorluklar (D4) gibi durumlar yaşandığı için çocukların sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmemekte olduğunu ifade etmişlerdir.

3.5.2.4.Ebeveynlere Göre Çocuğu İle Yaşadığı Problemlerin Tespiti

Araştırma da ebeveynler, çocuğun eğitimi iyi olursa o zaman ideal bir şekilde yetiştirilmiş olabileceğini belirtmektedir. Diğer taraftan parçalanmamış aile olması gerektiği ve ailede sevgi, saygı ve huzur olması gerektiğini ifade etmişlerdir. En fazla ergenlik dönemlerinde sorunlar yaşandığını da belirtmişlerdir. Ailelerin çocuklarıyla çatışma yaşamaması, eğitime devamlılık konusunda, akademik başarıları konusunda,

ebeveynin otorite kurması konusunda ve çocuktan beklentilerle çocuğun davranışlarının örtüşmemesi noktasında sorunlar yaşandığını ifade etmişlerdir.

“18 yaş sendromu, evden kaçma davranışı, sosyal medya hesaplarını çok yoğun bir şekilde kullanması, çok fazla arkadaş grubunun olması, yanlış arkadaşlıklar kurması en büyük problemlerimiz. Ferdi olarak dışarıya çıkmasına pek izin vermiyoruz. Telefonunda kısıtlamalar yapıyoruz. Annesi telefonunu ara ara kontrol ediyor. Çocuğumuzu sürekli takip ediyoruz. Okul öğretmenleriyle sık sık görüşüyoruz.” (E3)

“Gençlik-ergenlik çatışmaları yaşıyoruz. Bilgisayar ve televizyon karşısında fazla vakit geçirmesi, ders çalışma konusunda çok ilgili olmaması, beslenme problemlerinin olması, yemek yememesi. Tecrübe edip yanlışlarını görmesini sağlıyorum. Doktora götürüyorum. Daha çok ilgi gösteriyorum. Onun yapmaktan hoşlandığı şeyleri bende yapıyorum. Futbolu çok sever bende onunla futbol oynuyorum. Sosyalleşmesi için çaba gösteriyorum futbol kursuna gönderiyorum.” (E5)

“Sinirli olması, agresif olması. Söz dinlememesi, ergenlik problemleri. Bir yönden kendini savunması iyi bir durum ama bir konuda hayır dediğimde hemen sinirleniyor. Alttan almaya çalışıyorum. Kendimi onun kızımın yaşadığı olaydan dolayı suçlu hissediyorum. Psikoloğa götürmeyi düşünüyorum, sinirini başka şeylerden çıkarmasından korkuyorum.” (E8)

Danışmanlık verilen çocuklarda danışmanın etkin bir biçimde danışmanlık hizmetini yürütme çabasına rağmen bazı çocuklarda kaçma davranışı, madde kullanımı, kötü alışkanlıklar ve kendi rızasıyla cinsel birliktelikler yaşama, adölesan gebelikler gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Çocuğunun evden kaçma davranışı olduğunu ve fuhuş yaptığını belirten ebeveynlerde bulunmaktadır.

“Dağınık olması, izinsiz dışarı çıkması, madde kullanması, kötü arkadaşlıklar kurması, geç saatlerde eve gelmesi, evden kaçma durumlarının olması, fuhuş yapması. Elimden hiçbir şey gelmiyor. Emniyete haber veriyorum.” (E1)

Ebeveynlerin çocukları ile yaşadıkları problemlerin başında ergenlik döneminde yaşanan iletişim sorunları gelmektedir. Ebeveynler özellikle çocuklarının kendilerini dinlemediğini, aynı zamanda bilgisayar veya cep telefonu başında çok fazla zaman geçirdiklerini ifade etmektedirler. Çözüm olarak bir şey yapamadıklarını belirtmektedirler. Bazıları kısıtlama (cep telefonunu alma veya çocuğu ile konuşmama gibi) davranışı gösterdiğini ifade etmektedir. Çocuğuyla baş edemediğini dile getirerek kurum bakımına vermek isteyen ebeveyn(E6) bulunduğu gibi çocuğunu aktivitelere (E5) yönlendiren çocukları ile konuşarak (E4, E10, E11) problemi çözme yollarını deneyenlerde bulunmaktadır. Fuhuş yaptığı için emniyete

haber veren çocuğunun yeni bir düzen kurması, yeni bir başlangıç yapması için çaba gösteren ebeveyn de bulunmaktadır (E1). Aile ile çocuk arasında yaşanan en önemli sorun iletişimsizliktir. İletişim problemleri çocuğun ebeveynlerle konuşmaması, gündelik hayata dair yaşadığı sorunları ebeveyne aktarmaması ve sorunların büyümesine yol açmaktadır. Bu konuda ailelerin tutum ve davranışları da önemli rol oynamaktadır. Çocuğa yönelik anlayış ve hoşgörü eğilimi gösterildiğinde, sorunlarla başedebilme becerisine sahip, çocuğuyla sağlıklı iletişim kurabilen ailelerde çocuk kendisini güvende hissedecektir.

3.5.2.5.Danışmanlara Göre Koruma Altındaki Çocuklar ile Koruma Altında Olmayan Çocukların Çocukluklarını Geçirme Biçimleri Arasında Ne Tür Farklılıklar Ve Benzerlikler Olduğu

Çocukları ihmal ve istismardan korumak adına düzenlenen ilk programların birçoğu, sadece çocuğa ya da aileye yönelik uygulamalardan oluşmaktaydı. Fakat iletişim temelli sorunlara yönelik çözümler oluşturulmaması, kötü muamele gören çocukların artmasında çevrenin, toplumun ve dış faktörlerin etkisi göz ardı edilmekteydi. Toplumdaki risklerle mücadele çabası içinde olan aileler, aşırı cezalandırıcı ya da tam aksine yeterli oranda uyanık olamamaktaydı. Ailelerin farkındalık kazanması son derece önemlidir.

Danışmanların birçoğu çocuğun ailenin yanında yaşamasının herşeyden önemli olduğunu, aile ortamında yetişen çocuğun daha sağlıklı bir birey olacağını, aile içinde ihmal ve istismar durumları olmadığı durumlarda çocuğun koruma altına alınmasına gerek olmadığını düşünmektedirler. Araştırmada, danışmanlar koruma altındaki çocukların sağlıklı bir çocukluk çağı yaşadıklarını düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Koruma altındaki çocukların sağlıklı bir çocukluk çağı yaşadıklarını düşünmüyorum. Temel ihtiyaçlarını(yeme,içme vb.) sağlanması dışında herhangi bir benzerlik olduğunu da düşünmüyorum. Aile yanında yetişen çocukların daha sağlıklı bir hayat süreceğini düşünüyorum. (D1)

Aile şefkati ve sevgisinden uzak yetişen çocuklarda muhakkak ki hem karakter anlamında hem de hayata bakış açısında farklılıklar olur. Genellikle koruma altına alınan çocuklar risk altında oldukları ve belirli bir süreçten sonra bu karar alındığı için söz konusu çocuklar lehine sonuçlanan bir durumdur. Ancak söz konusu çocuklarda aile kavramının farklı bir anlama geldiğini düşünüyorum. (D2)

Koruma altındaki çocuklar uyarıcı eksikliğine maruz kalmaktadır. Bu sebeple zihinsel gelişimleri aile yanındaki çocuklara göre geride olabilmektedir. Duygu ifade etme biçimleri aile yanında yetişen çocuklara oranla daha olumsuzdur. Bağlanma stilleri daha çok kaçınan ve güvensiz bağlanma stili şeklindedir. (D3)

Koruma altındaki çocukların sevgi ihtiyacı karşılanmamaktadır. Fizyolojik ihtiyaçları ve barınma ihtiyacı karşılanmayan kimsesiz çocuklar sevgiye doyum sağlayamadıklarından sağlıklı birey olarak topluma kazandırılmaları zorlaşıyor. Koruma altında olmayan, aile yanındaki çocuklar her zaman bir adım önde diğerlerine göre. (D4)

Aile sevgisi, kendisini ait hissetme, güvende hissetme normal aile çocuklarında görülen özellikler olup kurum bakımında olanlar ise kendini manevi anlamda eksik görme topluma tutunamama sorunu oluşmakta, diğer türü ise kurum bakımındakiler muhakkak travmatik durum yaşıyorlar. Hayatlarında en az bir defa ihmale uğruyorlar ve bu uğrama ciddi boyuttadır, iz bırakmaktadır. Diğerleri çok ciddi sorun oluşturmamaktadır. (D5)

Koruma altında olan çocuklar aile sıcaklığından mahrum kalıyor bu durum çocukta ömür boyu travmalara neden oluyor. Aile yanında olan çocuklarda böyle bir durumla karşılaşmıyoruz. En kötü aile bile en iyi kurumdaki iyidir. Danışmanlık tedbiri bu açıdan yerinde bir hizmet olduğunu düşünüyorum. Çocuğu aile ortamında tutmaya çalışıyoruz. Koruma altında olan çocukların çoğu eğitimini tamamlamıyor. Aile yanındakiler eğitimlerini tamamlamaya çalışıyor. Koruma altında olan çocuklar iş hayatlarında ve evlilik hayatlarında zorluklar yaşıyor. Hayata tutunmaları çok zor oluyor. Koruma altında olan çocuklardan üniversite okuyan sayısı çok az. Benzerlikleri ise yeme, içme, barınma ve fiziksel ihtiyaçlardır. (D6)

Farklılıklar çok fazla. Koruma altında olan çocuklar duygusal ve psikolojik anlamda çoğunluğu kötü bir çocuklu geçiriyor ama bu durumu olumlu yönde çevirenlerde var. Koruma altında olan çocuklar daha çok sosyal risklere açık haldeler. Hepsi çocuk benzerliği çok ama ihtiyaçları farklı. (D7)

Hepsi çocuk istekler ve ihtiyaçları aynı. Koruma altındaki çocuklar sosyal aktivite, yaşam standardı, ilgi ve alaka konusunda daha şanssız. Aile içindeki danışmanlık yaptığımız bazı çocuklarda çok şanssız. Anne baba olmak ne demek bilmeyen sorumluluğunu yerine getiremeyen aileler var. Bu ailelerde yetişen çocuklar sosyal yönden daha zayıflar. (D8)

Danışmanlar, kurum bakımının ihmal ve istismara maruz kalan çocuklar için gerekli olduğunu ancak diğer durumlardaki çocukların koruma altına alındığı takdirde sağlıklı bir çocukluk çağı yaşamayacaklarını düşünmektedirler. (D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8). Diğer taraftan aile yanında yetişen çocukların daha sağlıklı bir hayat süreceğini düşünmektedirler (D1, D2, D4, D6). Ebeveynler de danışmanlar da çocuk açısından mutlu aile yaşantılarının önemli olduğunu, aile birlikteliğinin ve devamlılığının çocuğun yetişmesinde olumlu yönde katkılar sağladığı söylenebilir.

3.5.3. Ebeveyn Rolü ve Etkileri

Çocukluk döneminde deneyimlerin yaşandığı yer, ailedir. Aile, çocuğun ileride nasıl bir kişilik sahibi olacağını belirleyen en önemli toplumsal kurumdur. Bilhassa ebeveynlerinin çocuğa karşı tutum ve davranışları, aile ortamı ve çocuğun aile içi ilişkileri nasıl algıladığı çocuğun gelişen kişiliği üzerinde önemli rol oynamaktadır. Aile işlevleri ve özellikleri, ailenin sorun çözebilme ve krize yaklaşım becerileri de çocuğun davranışları ve gelişimini doğrudan etkileyen faktörler arasındadır. Bu bağlamda çocuğun olumlu deneyimler üzerine kurulu sağlıklı bir kişilik gelişimine sahip olabilmesi için ailenin üzerine düşen gerekli hassasiyeti göstermesi gerekmektedir.

Ebeveyn rolü ve etkileri teması içerisinde ebeveynin sabıka durumunun çocuğun üzerine etkisi, danışmanlık kararına ilişkin ebeveyn görüşleri ve danışmanlık verilen çocukların ailelerinin çocukların ihtiyaçlarını karşılama durumlarının tespiti alt temaları yer almaktadır. Eksen kodlamada elde edilen üçüncü ana tema: Ebeveyn rolü ve etkileridir.

Çocuğun yetişmesinde ebeveynin rolü ve etkilerini ana tema olarak belirleyip bu kapsamda çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasının tespiti ve ebeveynlerin devletin uyguladığı danışmanlık tedbir kararı ile ilgili düşünceleri ve ebeveynlerin sabıka durumlarının etkileri ele alınacaktır.

3.5.3.1. Ebeveynin Sabıka Durumunun Çocuğun Üzerine Etkisi

Ailenin parçalanmış olması, çocuğun tek ebeveynle yaşaması, ebeveynlerin karakteristik özellikleri, içinde buldukları kültürel yapı gereği ailenin erken yaşta cinsel birlikteliğe sakıncalı gözüyle bakmaması, çocuğun yapısı gereği suçta sürüklenme potansiyeli taşınması gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Çeşitli nedenlerle parçalanmış aileler, ihmâl ve istismar alanında önemli risk grubunu teşkil etmektedir.

Araştırmada, ebeveynin sabıka kaydının olup olmadığının sorulduğu görüşme formuna verilen cevaplarda beş ebeveyn, hem annede hem de babada herhangi bir sabıka kaydının olmadığını ifade etmiştir.

“Annenin de babanın da sabıkası yok. (E5),(E3), (E9),(E10),(E8)

Annenin sabıka kaydının olmadığını ancak babanın farklı nedenlerden dolayı (ekonomik, üvey çocuğuna tecavüz ve taciz vb) sabıka kaydının olduğunu ifade eden altı ebeveyn bulunmaktadır.

“Annenin sabıkası yok. Babanın hırsızlık sebebiyle sabıkası var. Etkisi var çünkü babası cezaevinde uzun süre kaldı. Babayı hiç görmedi, çocuğuma hep ilgisizdi.” (E1)

“Annenin sabıkası yok. Babasının icra olaylarından borçlarından sabıkası vardı. Ama çocuk üzerinde bir etkisi yoktur. Çocuk o dönemde küçüktü.” (E2)

“Annenin sabıkası yok. Babanın sabıkası var kavgadan dolayı mahkemesi bitti, ceza filan almadı. Çocuklara yansıtıyoruz çocuklar üzerinde bir etkisi olduğunu düşünmüyorum.” (E4)

“Annenin sabıkası yok. Baba uyuşturucu kullanımı ve satışından dolayı sabıkası var. Cezaevinde 4 sene yattı. Çocuğum 3-4 yaşlarındayken baba cezaevine girdi. Çok küçüktü etkisi olacağını zannetmiyorum.” (E6)

“Annenin sabıkası yok. Babanın sabıkası var 2 defa anneyi tehdit ettiği için ceza aldı. Bu durum çocukları etkiliyor. Baba çocukları kullanıyor. Beni kötülüyor. Ceza alma sebebi olarak beni gösteriyor.” (E7)

“Annenin de öz babanın da sabıkası yok. Üvey baba kızıma tecavüz ettiği için cezaevinde.” (E8)

“Annenin sabıkası yok. Baba kumardan dolayı cezaevinde 2 yıl kaldı. 6 ay kadar önce cezası bitti. Çocuklarım olumsuz etkilendiler.” (E11)

Burada dikkate değer en önemli bulgunun annelerde sabıka kaydının olmadığını ancak altı babada sabıka kaydının olmasıdır. Diğer taraftan sabıka kaydı olan babaların hırsızlık (E1), icra (E2), kavga (E3), uyuşturucu (E6), tehdit (E7) ve tecavüz (E8) nedenleri ile sabıka kaydının olduğudur. Ancak genel olarak anneler çocukların bu konuda etkilenmelerinin pek mümkün olmadığını düşünmekte sadece iki ebeveyn olumsuz olarak çocuklarının etkilendiğini ifade etmektedir(E7, e11). Sabıka kaydının olması durumu çocuğun rol model aldığı ebeveyne yönelik algıyı değiştirmektedir. Anne veya babada suç işlemiş olma durumu ve bu duruma yatkınlık olması çocuğu etkilemektedir ancak hiçbir ebeveyn bu durumun çocuğunu etkilediğini düşünmemektedir.

3.5.3.2. Danışmanlık Kararına İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Danışmanlık tedbir kararı çocuğun sağlıklı gelişiminin desteklenmesi, ebeveynlerin çocuk yetiştirme konusunda yönlendirilmesi, hem aileye hem de çocuğa rehberlik yapılmasını içeren bir uygulamadır. Araştırmada, çocuğu ihmal ve

istismardan dolayı mağdur olan ebeveynlerin büyük çoğunluğu danışman uygulamasından memnun olduğunu ifade etmiştir.

Danışmanlık verilmesinden memnunum. Çocuğumla görüşmeler yapılması iyi oluyor. Çocuğum daha önce kurumda kaldı oradan da kaçtı ve baş edemediler. Çocuğumun hastaneye yatması madde için tedavi görmesini istiyorum. Psikolojisi iyi değil o yüzden psikolojik tedavi de görmesi gerekiyor. (E1)

Memnunum bu durumdan. Danışmanlık verilmesi çok iyi oldu. Kızım kendisini toparladı danışmanla görüşmesi kızım için iyi oluyor. Kızımla ilgili eğitime devam etmesini istiyorum dışardan okuyacak. Bi de kızımın yaşadığı olay üvey babanın tecavüz etmesi olayından doğan çocuğu yani torunumu almak istiyorum. Çocuğum bize verilmesini istiyorum. Çocuk devletin kurumunda kalıyor. (E2)

Devletin gözetimi ve danışmanın ilgisi iyi bir durum diye düşünüyorum. Danışmanın yönlendirici ve etkili olduğunu düşünüyorum. Elimizden geleni anne ve baba olarak yapıyoruz. Bence okullarda rehber öğretmenlerinin ve danışmanların daha çok olması gerekiyor. Çözüm bu şekilde bulunabilir. (E3)

Danışmanlık verilmesinden memnunum. Çocuğumla konuşulunca fayda ediyor. Bizim sözümüzü çok dinlemiyor. Ama danışman konuştuğunda etkili oluyor. Yeterli ilgiyi gösteriyorum. Eğitmeye çalışıyorum. Başka bir şeye gerek yok şu an yaşı küçük zaten. (E4)

Danışmanlık iyi bir hizmet memnunum. Çocukla ilgili ve alakalı olunması açısından faydalı. Kurum bakımına yerleştirmek istiyorum tek çözüm yolu bu. Çünkü kızım kafasına koyduğunu yapıyor. Sürekli göz önünde tutulması gerekiyor. Çok bencil bir çocuk. Psikolojik tedavi alması gerekiyor. (E6)

Çocuğum için çok faydalı olmadı ama bu benim çocuğumla ilgili bir durum. Benim çocuğum ilgisiz ve önyargılı. Elimden gelen her şeyi yapıyorum. Psikiyatristle görüştüyorum. Okulu sevmediği için okulunu değiştirdim. (E7)

Danışmanlık iyi bir şey. İhtiyaç duyduğumuzda danışıyoruz, yardım alıyoruz, bize destek oluyor. Faydalı buluyorum, memnunum. Çocuğum kafası dağılsın diye gezilere götürüyorum, aktivitelere yolluyorum. Gitar kursuna gitti şu anda dersaneye gidiyor, sosyalleşsin, topluma karışsın diye gönderiyorum. (E8)

Danışmanlık iyi bir hizmet faydalı oluyor. Danışman ihtiyaç duyduğumuzda bize yardımcı oluyor. Okumalarını istiyorum. Bu konuda destekliyorum. (E9)

Benim için bir avantaj. İyi bir destek olduğunu düşünüyorum. Şu an küçük olduğu için çözümlerim yok ama ileriki zamanda geleceğine yönelik olarak hep destek olmak istiyorum. (E10)

Danışmanlık hizmeti faydalı oluyor. Derslerinde başarısızlıkları için ek ders aldirmayı düşünüyorum. Çocukları takip ediyorum. Toplantılara katılıyor, öğretmenleriyle görüşüyorum. (E11).

Ebeveynlerin memnun olması durumu değerlendirildiğinde çocuğın ihmal ve istismara maruz kalması sebebiyle örselenmiş olması, psikolojik rahatsızlıklarının bulunması, yaşadığı travmayı daha az hasarla atlatabilmesi, çocuğın hayata

tutunmasında ve sağlıklı gelişiminde danışmanın faydalı olması sebebiyle memnuniyet gözlemlenmiştir. Sadece bir ebeveyn bu uygulamanın artık işe yaramadığını çünkü çocuğunun artık rehberlik istemediğini, tepkili olduğunu ifade etmiştir.

Danışmanlık ilk zamanlar daha etkiliydi. Çocukta pek bir değişiklik olmadı. Çocuğum rehber öğretmeni ya da danışman gibi kişilerle görüşmeyi pek istemiyor. (E5)

Ebeveynlerin yüksek çoğunluğu danışmandan ve bu hizmetten memnun olduklarını belirtmişlerdir. Hiçbir ebeveyn de daha iyi bir çözüm önerisi belirtmemişlerdir. Çünkü danışmanlık verilen çocukların birçoğunun aile içi iletişim problemleri yaşaması sebebiyle ailenin sorunlarla baş edebilme becerisine sahip olmaması durumundan dolayı danışmanlık hizmetini faydalı bulmaktadırlar.

3.5.3.3. Danışmanlık Yapılan Çocukların Ailelerinin Çocuklarının İhtiyaçlarını Karşılama Durumlarının Tespiti

Aileler, çocuğun sosyal çevreye uyum sağlamasında ve kendi ayakları üzerinde durabilen yetişkin bir birey olabilmesinde bir araçtır. Anne ve babanın kişilik yapıları, eğitim durumları, meslekleri, ekonomik durumları, fiziksel ve psikolojik rahatsızlıkları, sosyal statüleri, yetişme tarzları, çocukluklarında anne-babalarından gördükleri muameleler, çocuklarına karşı tutumları gibi durumların çocuk üzerindeki etkisi çok fazladır.

Ailenin bazı durum ve özellikleri çocuğun davranışlarını, kişiliğini, aile içi iletişimi, kurulan bağları, değer yargılarını etkilemektedir. Bunlardan birisi ailenin ekonomik durumudur. Maddi kaynaklar ailenin geçim temelini oluşturmaktadır. Ekonomik durumu zayıf ailelerde sorunlar artar ve aile içi bağlarda kopmalar başlar. Aile içinde huzursuz bir ortam oluşur. Yoksulluk aile fertlerinin psikolojisini nasıl olumsuz etkiliyorsa ailenin bir parçası olan çocukları da derinden etkilemektedir. İstekleri ve gereksinimleri tam olarak karşılanamayan çocukta kalıcı izler kalabilmektedir. Fakirlik, açlık insanları çoğu zaman istemese de gayri meşru yollara itebilmektedir. Suça bulaşan çocukların aileleri de yoksul kişiler olması daha muhtemeldir. Zorlu şartlar içinde yetişen kişinin ileride sağlıklı bir birey olması çok zordur. Kendine güvensiz, sürekli gelecek kaygısı taşıyan, sıkıntıları ile mücadele eden bir yetişkin olarak hayata atılır.

Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri çocuğun yetişmesinde önemli bir faktördür. Ekonomik yoksunluk içinde olan ailelerde çocukların ihtiyaçlarının karşılanamaması durumu oluşur ve çocuk sokağa yönelir, sokakta çalıştırılan çocuk bünyesinde değerlendirdiğimiz bu çocuklar suça sürüklenme potansiyeline sahip ya da ihmal ve istismara açık çocuk haline gelirler. Danışmanların birçoğu danışmanlık hizmeti verdiği çocukların ailelerinin ekonomik desteğe ihtiyacı olduğunu düşünmektedirler. Araştırmada, danışmanlık yapılan çocukların ailelerinin daha çok çocukların ihtiyaçlarını karşılayamadıkları durumunu ortaya çıkarmıştır.

Genellikle danışmanlık yaptığım ailelere sosyoekonomik destek hizmeti sunmaya çalışıyorum. Bu sayede çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyorlar. Aileler sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktalar. Çabaları olduğuna yönelik gözlemlerim bulunmakta. (D1)

İhtiyaçlarını karşılama konusunda eksik kalan aileler mevcuttur. Söz konusu ailelere sosyal ekonomik destek hizmeti sağlanmakta çeşitli kuruluşlara yönlendirilmektedir. Sorumluluklarını yerine getiremeseler de istekli oldukları izlenimi edinilmiştir. (D2)

Maddi ihtiyaçlarını aileler karşılamakta, karşılanamazsa bile sosyo-ekonomik destek hizmetinden faydalandırılabilirler. Ancak sorumluluklarını yerine getirmekte sıkıntı yaşandığı için zaten danışmanlık tedbiri yürütülmektedir. Ailenin bu sorumlulukları yerine getirecek beceriler edinmesi için rehberlik yapılmaktadır. (D1)

Aileler karşılamaya çalışıyorlar, yetemedikleri yerde kuruluşumuzda sosyo-ekonomik destek hizmetinden faydalanması yönünde çalışmalar yapıyoruz. Düşünmüyorum, ailelerin ihmali ya da sorumluluklarını yerine getirmemeleri nedeniyle zaten danışmanlık verilmekte çocuklara. (D4)

İhtiyaçlarını karşılayamıyor. Özellikle temel ihtiyaçlarını sağlıklı yerine getirememektedirler. Sorumluluklarını yerine getirmediği için bu tedbir uygulanıyor. Kamu eli ile gerekli olan yönlendirme ve rehberliği yapmak için tedbir uyguluyoruz. Sosyal faaliyetlere de katılmaları çok az. (D5)

Büyük bir kısmı çocukların temel ihtiyaçlarını karşılıyor, fiziksel ihtiyaçlarını karşılıyor, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamada yetersizler. Ailelerin çocuklarına karşı sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirdiğini düşünmüyorum. Ailelerin altyapı ve donanımları yeterli değil. (D7)

Aile sorumluluklarını yerine getirmediği için çocuk, korunmaya muhtaç çocuk statüsüne geçiyor. Maddi sorun yaşayan çocukların sosyal ekonomik destek yönetmeliği kapsamında değerlendirilmesi gerekir. (D9)

İhtiyaçların karşılanamaması durumuna yönelik danışmanlar gerektiğinde sosyal hizmet desteği veya rehberlik yapmaktadır. ailenin parçalanmasını önlemek,

çocuğun suça sürüklenmesini engellemek amacıyla danışmanlar aileyi ekonomik olarak destekleyebilmektedir.

Vakaya göre değişiyor. Temel ihtiyaçlar, sosyal ihtiyaçlar ve psikolojik ihtiyaçlar var. Aileye ve çocuğa göre bu ihtiyaçların karşılanması değişebiliyor, görüşmelerden ve mesleki çalışmalardan sonra eksik olan ihtiyaçlarını karşılama yönünde rehberlik yapıyoruz. (D6)

Çocukların ihtiyaçlarını genel olarak karşılamaya çalışıyorlar. Ama sorumluluklarını yerine getirmesi konusunda kargaşa yaşıyor. (D8)

Çocukların ihtiyaçlarını karşıladıklarını sanmıyorum. Desteklenmeleri ve izlenmeleri gerektiğini düşünüyorum. Ailelerin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmediği için danışmanlık hizmeti veriyoruz. (D10)

Danışmanlık yapılan ebeveynlerin büyük bir kısmı ihtiyaçlarını karşılayamadığı, için sosyal destek hizmeti verilmektedir (D1, D2, D3, D4, D5, D7, D9). Ya da başka kurumlardan yardım alması için rehberlik yapılmaktadır. Bunların yanı sıra çocuğun ihtiyaçlarının karşılandığını belirten danışmanlarda bulunmaktadır (D3, D4, D8). Sadece ekonomik yoksunluk içinde olan ailelerdeki çocuklarda ihmal ve istismar durumu gözlenmemektedir. Ekonomik durumu iyi olan ailelerde yaşayan çocuklarda da ihmal ve istismar durumu yaşanabilmekte, akran gruplarından kötü alışkanlıklar kazanabilmekte, madde bağımlılığı olabilmekte ve suça sürüklenebilmektedirler.

3.5.4. Danışman Rolü ve Etkileri

Danışmanlık Tedbir Kararı, herhangi bir sebeple suça sürüklenmiş çocuğun tekrar suça karışmaması ve olumsuz çevresel şartlardan korunması adına, çocuk, aile ve asliye mahkemelerince verilen, çocuğu tehlikelerden esirgemek ve desteklemek için alınan önlemlerden biridir (Yavuzer, 2009: 31). Danışmanlık tedbiri kararı, çocuğun ailesi ile birlikte yaşarken uygulamaya konulacağı gibi herhangi bir yurttan kaldığı zaman da uygulama kararı alınabilir. Ayrıca bu kararlar her zaman sadece çocuk için alınmayabilir. Çocuğun ailesinin bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için aile bireylerinin tamamına yönelik bir tedbir olarak da uygulanabilir.

Danışman rolü ve etkileri teması içerisinde çocukların hangi sebepten dolayı danışmanlık aldığının tespiti, danışman ile aile arasındaki problemlerin tespiti ve danışmanların danışmanlık hakkındaki düşünceleri ve çocuklar için faydasının tespiti

alt temaları yer almaktadır. Dördüncü ana temamız: danışman rolü ve etkileri başlığı olarak belirlenmiş olup bu ana temanın kapsamında alt temalar oluşturulmuştur.

3.5.4.1.Çocuklara Hangi Sebepden Dolayı Danışmanlık Yapıldığının Tespiti

Danışmanlık; korunmaya muhtaç, suça sürüklenme riski altında olan çocukların korunmasını sağlamaktır. Çocuğun korunması ve kollanması sırasında ailenin ya da bakımından sorumlu kişilerin muhtemel tedbirler konusunda bilgilendirilmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Kimi zaman sorun alanlarında tek başına risk ihtimalini azaltıcı bir müdahale olarak kimi zaman da diğer alınacak önlemlerin uygulamaya konulmasından önce veya başka önlemlerle beraber, o önlemlere destek vermek amacı ile uygulanmaktadır.

Danışmanlık verilen çocuklar ihmal ve istismar mağduru ya da suça sürüklenmiş çocuk olduğu için dezavantajlı bir çocukluk dönemi geçiren çocuklardır. Çocuğun yaşamış olduğu travmayı atlatması, eğitime devamlılığının sağlanması gibi konularda danışman rehberlik yapmaktadır. Araştırmada danışmanlar, en fazla danışmanlık kararı verilme sebepleri arasında ihmal, istismar ve rehberlik yapma amacının bulunduğunu belirtmişlerdir.

İhmal, istismar, rehberlik ve yönlendirme nedenleriyle. Cinsel istismar ve ebeveynlere yönelik rehberlik verilmesi en çok öne çıkan sebepler arasında.(D1)

İhmal, istismar, sosyal risk altındaki çocuklar. İhmal ve adölesan gebelik yüzünden en çok danışmanlık veriyorum. (D4)

Çocuk koruma kanunu kapsamında değerlendirilen tüm çocuklara danışmanlık verilmektedir. En çok ihmal ve istismar nedeniyle gerçekleştiriyorum. (D6)

İstismar ve suça karışan çocuklar nedeni ile danışmanlık veriliyor. En fazla cinsel istismardan dolayı danışmanlık gerçekleştiriyorum. (D7)

Çocuk ihmali ve küçük yaşta suça karışan çocuklara danışmanlık hizmeti veriyorum. En çok istismar. (D8)

Aileye çocuk yetiştirme hakkında rehberlik amaçlı danışmanlık tedbiri veriliyor. İhmal ve istismar en çok. (D9)

Anne ve babaların yetersiz tutumları sebebiyle danışmanlık veriliyor. İhmal ve istismar durumları en fazla sebep. (D10)

Danışmanın amacı çocuğa ve aileye rehberlik yapmak sorunlarla başedebilme becerisi kazandırmaktır. Diğer taraftan sadece çocuk için değil anne-baba eğitimi için de danışmanlık kararı verildiği görülmektedir.

Korunmaya muhtaç çocuk statüsü riskini ortadan kaldırmak. Anne-babanın çocuk yetiştirme tutumları hakkında rehberliğe ihtiyaç duyması. (D3)

Anne ve babaya ebeveynlik becerisi geliştirmek, çocuğa yönelik olumsuz davranışları en aza indirmek, çocuk için ise farkındalığını arttırmak, ihmal ve istismara uğramaması için profesyonel destek sağlatmak için gerçekleştirilir. (D5)

İstismar biçimlerinden en fazla cinsel istismar olayının yaşanması nedeniyle danışmanlık verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü çocukta en fazla hasar bırakan istismar türü cinsel istismardır. Zorla cinsel birlikteliğe zorlanan çocuklarda psikolojik rahatsızlıklar baş göstermekte, çocuğun hayatında derin izler kapanmayacak yaralar oluşmaktadır.

İhmal, istismar, rehberlik ve yönlendirme nedenleriyle. Cinsel istismar ve ebeveynlere yönelik rehberlik verilmesi en çok öne çıkan sebepler arasında.(D1)

Cinsel istismar ve çeşitli sebeplerle kuruluş bakımından ayrılmış çocuklar çoğunluktadır. (D2)

Çocuğun cinsel istismara maruz kalması ya da travmatik bir yaşantıya sahip olması. En çok korunmaya muhtaç statüsü riskini ortadan kaldırmak için tedbir kararı isteniyor. (D3)

İstismar ve suça karışan çocuklar nedeni ile danışmanlık veriliyor. En fazla cinsel istismardan dolayı danışmanlık gerçekleştiriyorum. (D7)

Danışmanlık kararları sadece çocuklar için değil aynı zamanda ebeveyn eğitimleri içinde verilmektedir. Danışmanlar özellikle anne-baba tutumları kazandırma (D1, D3, D4, D5, D9, D10) amacıyla danışmanlık verildiğini belirtmektedirler. En az danışmanlık uygulama sebebi ise suça karışan çocuklara yönelik verilen danışmanlık kararları olduğunu belirtmektedirler.

3.5.4.2.Danışman ile Aile Arasındaki Problemlerin Tespiti

Danışmanlık tedbiri kararlarının yerine getirilmesi, çocuk, aile veya çocuğun bakımından sorumlu kişiler için hazırlanmış psiko-eğitsel programlar aracılığıyla yürütülür. Bu programlar, hem bireysel hem de grupla uygulanabilir özellikle hazırlanmalıdır. Programlar, çocuğun kurumlarla sağlıklı iletişimini ve sosyal normlarla uyumunu sağlamayı, çocuğun bakımından sorumlu kimselerin ve

ebeveynlerin ise rehberlik edici ve eğitici yönlerini geliştirmeyi amaçlamalıdır (Danışmanlık Tedbir Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ m.7).

Danışmanlar aile ile çocuğun iletişim kuramaması ve sorunlarla başedebilme becerisi kazanamaması sebebiyle sorunlar yaşandığını ifade etmektedirler. Araştırmada, danışmanlar, ailelerin yaşadığı problemler içerisinde en fazla aile içi iletişim problemleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

“Ebeveynlerle en çok iletişim sorunu yaşanmaktadır. Aile içi iletişimin daha sağlıklı hale getirilmesi amacıyla rehberlik sunulmakta ayrıca psikolojik destek dosyasının açılması sağlanmaktadır. Genellikle ergenlerde iletişim sorunu görülmekte, aileler ergenlik hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmaktadır.” (D1)

“Yaşanılan sorunlar genellikle aile içi iletişim problemleri, ders başarısı düşüklüğü ve maddi sıkıntılardır. Ekonomik destek sağlayarak düzenli olarak psikolojik destek hizmetine gelmeleri sağlanarak çalışmalar yürütülmektedir.” (D1)

“Ailenin çocuğun yaşının gerektirdiği psikolojik gereksinimlerinin farkında olmaması, aile içi iletişim becerilerinin eksik olması. Aileye farkındalığın artırılması için rehberlik yapmak.” (D3)

“Aile içi iletişim sorunları, ihmal edilen çocuklarda sevgisizliğe bağlı olarak gelişen güven problemleri, genç yaşta anne olan çocukların annelik görev ve sorumluluğunu üstlenememesi gibi sebeplerden dolayı danışmanlık uygun görülmüştür. Psikologlara veya psikiyatriste yönlendirme yapmaya çalışıyorum. Çocukların okul rehber öğretmenleri ile işbirliği yaparak gelişimlerine katkı sağlamaya çalışıyorum.” (D4)

“İletişim becerileri zayıf ailelerin sorun çözme becerileri yok. Anne baba eğitimine katılabilirler. Kurum ve kuruluşlardan destek alabilirler. Kuruluşlara ve psikologlara yönlendirme yapıyorum.” (D7)

“İletişim kopukluğu büyük ölçüde problemlerden biridir. Anne baba tutumları ve ergenlik ile ilgili bilgilendirme yapıyorum.” (D8)

“Çocuklar ebeveynleriyle iletişim problemleri yaşıyorlar. Bu iletişim problemlerinin kaynağı ergenlik dönemi ve ailenin otoriter tutumları oluyor. Bireysel görüşmelerle etkili iletişim becerileri anlatılıp ergenlik dönemi hakkında aileye farkındalık kazandırılıyor.” (D9)

“İletişim sorunu en çok yaşanan problem. Çözüm için iletişim becerilerini geliştirmek gerekiyor. Rehberlik ve yönlendirmeler yapıyorum.” (D10)

Özellikle çocukların ergenlik dönemlerinde yaşadığı problemler danışmanların karşılaştığı diğer büyük problemlerden birisidir. Ergenlik döneminde çocukların agresif olması, anlaşılmadıklarını düşünmeleri, sosyal medya bağımlılığı,

olaylara ve sorunlara aşırı tepkiler vermeleri, kötü alışkanlıklara yönelme, evden uzaklaşma isteği gibi davranışları aile ile çocuk arasında çatışmalara yol açmaktadır.

“Ebeveynlerle en çok iletişim sorunu yaşanmaktadır. Aile içi iletişimin daha sağlıklı hale getirilmesi amacıyla rehberlik sunulmakta ayrıca psikolojik destek dosyasının açılması sağlanmaktadır. Genellikle ergenlerde iletişim sorunu görülmekte, aileler ergenlik hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmaktadır.”(D1)

“İletişim kopukluğu büyük ölçüde problemlerden biridir. Anne baba tutumları ve ergenlik ile ilgili bilgilendirme yapıyorum.” (D8)

“Çocuklar ebeveynleriyle iletişim problemleri yaşıyorlar. Bu iletişim problemlerinin kaynağı ergenlik dönemi ve ailenin otoriter tutumları oluyor. Bireysel görüşmelerle etkili iletişim becerileri anlatılıp ergenlik dönemi hakkında aileye farkındalık kazandırılıyor.” (D9)

Katılımcı danışmanlar, danışmanlık yaparken en fazla karşılaşılan problemin aile içi iletişim eksiklerinin olduğunu ifade etmektedirler (D1, D2,D3, D4, D7, D8, D9, D10). Özellikle ergenlikte yaşanan sorunları da aile içi sorunlara eklemek gerektiğini belirtmişlerdir (D1, D8, D9). Çocuk ile aile arasındaki çatışmanın en fazla olduğu dönem çocuğun ergenlik döneminde olduğu dönemdir. Bu dönemde çocukla iyi iletişimler kurulmalı, çocuğu anlayarak sağlıklı iletişim kurmak için çaba harcanmalıdır. Danışmanlar da ergenlik döneminde olan çocuklarla iletişim kurmada zorluklar yaşayabilmektedir.

3.5.4.3.Danışmanların Danışmanlık Hakkındaki Düşünceleri ve Çocuklar İçin Faydasının Tespiti

Danışmanlık tedbir kararı meslek elemanları tarafından yürütülmekte olup mesleki çalışmalar ve görüşmeler gerçekleştirilmektedir. Araştırmada, danışmanların danışmanlık hakkındaki düşünceleri değerlendirildiğinde danışmanlık hizmetinin gereklerine uygun olarak verildiğinde faydalı olduğu düşünülmektedir.

Danışmanlık hizmetini çocuklar ve aileler açısından faydalı buluyorum fakat bu sürecin daha sağlıklı yürütülmesi amacıyla bu sürece yönelik merkezlerin kurulması ve uzmanlaşmış personellerin bu süreci yürütmesi gerektiğini düşünüyorum. İş yükünün fazla olması nedeniyle daha fazla iş yükünün artırılmasını ifade ediyor.

Danışmanlık çocuğun gelişiminde aileye rehberlik yapmak, çocuğun daha sağlıklı bir ortamda yetişmesini sağlamaktadır. Danışmanlık etkili ve verimli bir şekilde sürdürüldüğünde faydalı olacağını düşünüyorum. (D2)

Danışmanlık hizmeti her ne kadar faydalı bir hizmet olsa da iş yükü sebebiyle istenen kalitede hizmet verilememektedir. Danışmanlık

hizmeti uygulanırken yükümlülük sadece uygulayana aittir ve aileye yaptırım olmadığı için yapılan rehberlik çalışmalarına aileler kayıtsız kalabilmektedir. (D3)

Kişiye özel ilgi göstermeli rehberlik yapmalı, kamu kaynaklarının kişi yararına kullanılmalı, kişinin sosyalleşmesine, kişinin refahına katkı sağlamalı , bireysel özgürleşme ve sağlıklı koşullar için çalışmalar yapılmalı, kesinlikle çok faydalı olacağına inanıyorum. (D5)

Danışmanlık yapmak istemiyorum. Ayrı bir birim oluşturulmalı ve danışmanlık hizmetleri bu birimde yürütülmeli diye düşünüyorum. Çalışma yoğunluğu sebebi ile müdahale ve mesleki görüşme yapılamıyor ve sosyal hizmet merkezlerine koruyucu önleyici hizmetler konulmalı. Danışmanlık hizmetini tabiki çocuklar için faydalı buluyorum. Danışmanın gerekli donanımı ve yeterliliği varsa çocuk ve aile açısından olumlu geri bildirim alınıyor. (D6)

Çocuğun hakları hakkında çocuk ve çocuğa bakan kişiyi bilgilendirmek. Evet faydalı buluyorum. Çocuğun haklarını korumak ve çocuğu güçlü bir birey olarak yetiştirmek için yararlı olduğunu düşünüyorum. (D9)

Çocukların danışmanlık hizmetinden faydalandıkları düşüncesindeyim. (D10)

Bunun yanı sıra aileye rehberlik yapmanın (D2, D5, D8) çocuğun daha sağlıklı bir ortamda yetişmesini sağladığını ifade etmektedirler (D2, D8). Çünkü ailelerin birçoğunda eğitim seviyesinin düşük olması, parçalanmış aile durumları gibi nedenlerden dolayı ailelerin rehabilite edilmesiyle çocuğun da rehabilite edilebileceği düşüncesi yer almaktadır.

Danışmanlık çocuğun gelişiminde aileye rehberlik yapmak, çocuğun daha sağlıklı bir ortamda yetişmesini sağlamaktadır. Danışmanlık etkili ve verimli bir şekilde sürdürüldüğünde faydalı olacağını düşünüyorum. (D2)

Çocukla diyalog kurulursa yönlendirme yapılabilir. Aile ile uyumlu bir ilişki kurulursa çocuk için olumlu gelişmeler sağlanıyor. Ama aile yönlendirmeleri uygulamakta zorluk çıkartıyor ve kabul etmiyorsa sonuç alınmıyor. (D8)

Katılımcı danışmanlar, danışmanlık hizmetini çocuklar ve aileler açısından faydalı bulduğunu ifade etmektedirler (D1, D2, D3, D5, D6, D9, D10). Bunun yanı sıra aileye rehberlik yapmanın, ailelerle düzenli görüşmelerin(D2, D5, D8) hem aileler için faydalı olduğunu hem de çocuğun daha sağlıklı bir ortamda yetişmesini sağladığını ifade etmektedirler (D2, D8). Danışmanlık tedbir kararı hem çocuk hem de aileler için verimli bir süreç olarak ifade edilebilir. Ancak çocukların görüşmelere kendi rızası ile katılım göstermesi, görüşmelerden olumlu geribildirimler alınmasını sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her çocuk özeldir ve farklıdır. Her çocuğun içine doğduğu aile, kültür, toplum birbirinden farklılıklar gösterir. Çocuğun yetişmesi, gelişimi ve karakteri ile ilgili olarak aile, sosyal çevre ve sosyolojik kurumlar etkilidir. Çalışmamızda haklarında danışmanlık tedbir kararı alınan çocukların yaşadığı farklı çocukluk deneyimleri ele alınmıştır. Farklı çocukluk deneyimleri yaşadığını ifade ettiğimiz çocuklar, çocukluk dönemlerinde tek ebeveynle yaşamak zorunda kalmış, ihmal ya da istismar durumuna maruz kalmış, suça sürüklenmiş ya da suça sürüklenme potansiyeli bulunan çocuklardır. Gizlilik ilkesi sebebiyle ve etik bir çalışma gerçekleştirmek adına çocuklarla değil, hakkında danışmanlık tedbir kararı verilmiş olan 0-18 yaş arası çocukların ebeveynleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer çocuklardan farklı çocukluk dönemleri yaşayan bu çocuklar oyun oynaması gereken çağda, okula gitmesi gereken dönemde ihmal ya da istismar sonucu büyük travmalar yaşamakta ve çocuklar ruhsal, duygusal ve fiziksel olarak örselenmiş bir çocukluk geçirmektedirler.

Çocuk ihmali, çocuğun ihtiyacı olan yiyecek, giyecek, barınma, sağlık bakımları, güvenlik gibi gereksinimlerin karşılanmaması durumudur. Ebeveynlerin ihmal sebebi olarak gösterdiği durum sıklıkla ekonomik nedenlerdir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ihmal ve istismar durumunun danışmanlık kararı alınmasında en çok etkili neden olduğunu söyleyebiliriz. . İhmal ve istismar olayına ebeveynlerin tepkili olduğu, bu durumu çocuğunun yaşamasından dolayı kendilerini suçlayan ebeveynlerin olduğu, olayı yaşamaları sebebiyle bu konuda bilinçlendiklerini ve çocuklarına gerekli rehberliği yapmaya çalıştıkları izlenimi edilmiştir.

Fiziksel, duygusal ve cinsel istismar durumlarından her birinin çocuk ve aile üzerinde olumsuz etkileri olmakla birlikte çocukların yetişkin bir birey haline geldiğinde de bu etkilerin sürdüğünü söyleyebiliriz. Fiziksel istismar sonucu çocukta fiziksel olarak problemler olduğu gibi duygusal olarak da yıkımlar yaşanmaktadır. Çocuğun şiddet görmesinin fiziksel istismar olarak kabul edilmesinin yanı sıra çocuğun şiddete şahitlik etmesi de istismar olarak görülmektedir. Danışmanlık verilen çocukların şiddete eğilimli olduğu hatta çevresindekilere ve kendisine zarar

verme yöneliminde olan çocukların bulunduğunu ifade eden ebeveynler bulunmaktadır.

Çalışmamızın son kısmında ihmal ve istismar durumlarını ebeveynler ve danışmanlar açısından değerlendirdik. Çocuk açısından oluşan problemler, toplum açısından ihmal ve istismarın ortaya çıkardığı sorunlar, her geçen gün artan ihmal ve istismar olayları tam olarak sosyolojinin eğilmesi gereken bir konudur. Haklarında danışmanlık tedbir kararı verilen çocukların diğer çocuklardan farklı yaşantılara sahip olması ve her geçen gün mağdur çocuğun artması çocukluk sosyolojisinde, çocuğun modern dönemdeki çocukluğu ile modern öncesi dönem çocukluklarının karşılaştırmasını ve bakış açılarını ortaya koyarak analiz edilebilir. Modern öncesi dönemde çocukların birey olarak atfedilmemesi, çocuğun gereken ilgiyi görmemesi, ihmal ve istismar durumlarının yaşanması ancak bu durumların baskılanması ve gizlenmesi söz konusu iken, günümüzde yaşanan ihmal ya da istismar olaylarının artması ve artık yaşanan durumu ifade etmekten kaçınmamaları görünmeyen sorunların gün yüzüne çıkmasını sağlamıştır. Geçmiş dönemlerde de ihmal ve istismar vakalarının yaşandığı ancak ebeveynlerin yaşanan olayları gizleme eğiliminde buldukları, modernleşmeyle birlikte çocuk merkezli yaşayan toplumlarda çocuğun ön plana çıktığı ancak artık çocuğun daha fazla risk altında bulunduğu söylenebilir.

Günümüz modern çağında sadece ülkemizde değil dünya üzerinde çocuk ihmal ya da istismarı durumu artmaktadır. Bu durum modernitenin görünmeyen yüzünü ifade etmektedir. Modernleşmeyle birlikte çocuklar gündelik hayatın içerisinde bir birey olarak varlık göstermeye başlamış ancak çocuğa fiziksel yada sözel erişimin daha mümkün olduğu bir dönem içerisine girilmiştir. Modernleşme bağlamında çocuğun içinde yaşadığı hayat koşulları, ailevi özellikler, gelir durumu, çocuk yetiştirmenin zorlukları, aile ile çocuk arasında yaşanan problemler farklı çocukluk deneyimlerinin oluşmasında etkilidir.

Bugünün istismara uğramış çocuklarının, gelecekte çocukları ihmal eden ya da istismarda bulunan anne ve babalarına dönüşeceklerini düşünmek zor değildir. Alınacak tedbirler, yalnızca dayacağı, şiddet içerikli eylemleri önlemekle veya çocukların ihtiyaçlarını karşılama noktasında şartlarını iyileştirmekle kalmamalıdır.

Bu mağdur çocuklar gelişimsel ve duygusal olarak yıkım yaşamıştır ve bunu aşmak için uzun süreli etkin terapötik yardıma ihtiyaçları vardır. Çözüm yolu olarak toplumsal yapıya uygun ve uygulanabilirliği mümkün olan yöntemlerin tercih edilmesi önem taşımaktadır.

Bireysel haklar, devlet, ülke ve gelişmişlik açısından çocuğun soz zamanlarda önemli bir yapı olarak görülmesi çocuk üzerine sosyal politikaların oluşturulması ve önleyici tedbirlerin alınması noktasında gelişmelerin yaşandığını söyleyebiliriz. Bir çok ailenin çocuğunun geleceğini düşünerek çocuk merkezli bir hayat yaşamayı tercih etmesi, bütün yaşam koşullarını çocuğun eğitim, okul, çevre gibi iyi imkanlar çerçevesinde yetişmesi için seferber etmesi söz konusu iken bu görünen güzel manzaranın arkasında bütün şartlara sahip iyi yaşam koşulları olduğu halde ihmal ya da istismar olaylarına açık hale gelen çocukların var olduğunu söylemek mümkündür. Anne ve baba olarak çocuğunu koruyup kollama ve onun için çaba gösterme hat safhada iken çocuğun çevre, internet gibi olumsuz örnek teşkil eden yapılarla içiçe olması, öğrenmesi gereken yaştan önce cinsel algılarının oluşması çocukların günümüzde sadece anne ve baba ile değil birçok kişiyle iletişim ve etkileşimde olması, ahlaki değerlerden ve dini inançlardan uzak yetişen insanların sapkın eğilimler ve eylemler içinde bulunması çocuk açısından risk oluşturmaktadır.

Çocuğa karşı yapılan kötü muamelenin engellenmesi için öncelikli olarak anne ve babaların çocuk gelişimi ve çocuk istismarı konusunda gerekli eğitimleri alması gerekmektedir. Çocuğun ideal bir şekilde yetiştirilmesi amacıyla hem çocuğun hem de ailelerin rehberlik ve yönlendirmelerle desteklenmeleri önerilmektedir. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri çocuğun yetişmesinde önemli bir faktördür. Ekonomik yoksunluk içinde olan ailelerde çocukların ihtiyaçlarının karşılanamaması durumu oluşur ve çocuk sokağa yönelir, sokakta çalıştırılan çocuk bünyesinde değerlendirdiğimiz bu çocuklar suça sürüklenme potansiyeline sahip ya da ihmal ve istismara açık çocuk haline gelirler.

Danışmanlık verilen çocuklar ihmal ve istismar mağduru ya da suça sürüklenmiş çocuk olduğu için dezavantajlı bir çocukluk dönemi geçiren çocuklardır. İhmal ve istismara maruz kalan çocuklar ile suça sürüklenmiş ya da suça sürüklenme potansiyeli bulunan çocuklar için “Danışmanlık Tedbir Kararı” uygulanmaktadır.

Danışmanlık tedbir kararının uygulanma amacı çocuğu topluma kazandırmak, çocuğun eğitime devamlılığını sağlamak, suça sürüklenmesini engellemek ve çocuğun gelişiminde gerekli rehberlik ve yönlendirmeleri yapmaktır.

Danışmanlar, ailenin önemli olduğunu ve bir çocuğun aile içerisinde yetişmesinin herşeyden önemli olduğunu vurgularken, yaşanan sorunun sebebinin aile olduğu durumlar da söz konusudur. Ailenin kültürel olarak erken yaşta çocuklarını evlendirmesi, çocuğun 18 yaşını doldurmadan cinsel birliktelik yaşamasının aile tarafından normal karşılanması gibi durumlar da söz konusudur. Bu durumlarda özellikle roman kültürü yaşayan ailelere ve doğu bölgesinde töre adı altında normalleştirilen bu eylemlere yönelik olarak tedbirler alınmalı, aileler çocuğun sağlığı ve toplumun düzeni açısından eğitilmeli ve bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Ebeveynler ihmal ve istismarın korkunç ve kötü bir olay olduğunu aynı zamanda çocuklarının bu olayı yaşamasından çok korktuklarını belirtmektedirler. Bazı ebeveynlerde televizyon ve internetin ihmal ve istismarda olumsuz etkisinin olduğunu ifade etmektedir. Sosyal medyada ahlaki değerlere aykırı yayınların yer alması, toplumsal yapıyı etkilemektedir. Televizyon ve internet kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte hemen her yaşta çocuğun sosyal medyaya erişiminin kolaylaşmasıyla çocukların yetişmesinde ve değer yargılarının oluşumunda değişiklikler yaşanmaya başlamıştır. Diğer taraftan anne ve baba olarak kendilerini suçlu gören ebeveynlerde bulunmaktadır. Ebeveynler, çocuklarına iyi bir ebeveyn olamadığını, kendi ihmalleri sebebiyle çocuğun istismar durumu yaşadığını ya da kötü muameleye maruz kaldığını ifade etmişlerdir.

Ebeveynlerin çocuklarına karşı olumlu tutum ve davranışlarda bulunmasına yardımcı olmak, çocuklara sağlıklı iletişim kurabilmenin yollarını anlatmak, çocuğun gelişimi ile ilgili değişimleri hakkında bilinçlendirmek, cinsel eğitime kadar çocuk ve genci ilgilendiren farklı konularda anne ve babalar bilgilendirilmelidir. Danışmanlık tedbir kararı uygulaması hem aileler hem de çocuklar açısından faydalı görülmekte olup, bu hizmetin yaygınlaştırılması ve bu hizmeti yürütecek kurumların ve meslek elemanlarının Danışmanlık Kararı Uygulama Birimi olarak ayrı bir birim şeklinde oluşturulması faydalı olacaktır.

Bir toplumun başarı içinde ilerleyip kalkınabilmesi için kendi bünyesinde yetişen, geleceğine yön verecek çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal yönden sağlıklı gelişmesiyle mümkündür. Nitekim toplumların çoğunda çocuk yetiştirmede fiziksel cezalar halen yaygınlığını korumaktadır. Bu cezalar karşısında çocukta ne yazık ki birçok fiziksel ve duygusal hasar ortaya çıkmaktadır. Aileler farkında olarak ya da olmayarak alışılmış uygulamalarla çocuklara ihmal ve istismar içeren davranışlarda bulunabilmektedirler. Bu durumda kalan çocuklar olumsuz etkilenmekte ve ciddi hasarlar almaktadırlar. Dolayısıyla toplumun ihmal ve istismar konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Çocukluk yıllarındaki farklı deneyimler, bireyin ruhsal yapısında büyük etkiler bırakmaktadır. İnsanların neden olduğu örselenmelere dayanmak, doğal afet ve kazalarda yaşanan zorluklara dayanmaktan daha zordur. Bu durumun en kötü tarafı ise, örselenme ile mücadele edebilecek gücün olmadığı bir evre olan çocukluk yıllarında bu durumla karşılaşılmasıdır.

Çocuk yetiştirme sürecinin verimli olması ve çocuğun ideal olarak yetişmesi için anne-babanın çocuk yetiştirme konusunda eğitim sahibi olması, geçmiş dönem fiziksel ceza ve yaptırımların ortadan kaldırılması, çocukların eğitim hayatına devamlılığının sağlanması, aile ortamının mutlu ve huzurlu olması, çocuğun hem fiziksel hem de ilgi sevgi gibi duygusal ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması ideal çocuk yetiştirme konusunda kriterler olarak kabul edilebilir.

Çocuğun ailenin yanında yaşamasının herşeyden önemli olduğu, aile ortamında yetişen çocuğun daha sağlıklı bir birey olacağı, aile içinde ihmal ve istismar durumları olmadığı durumlarda çocuğun koruma altına alınmasına gerek olmadığı düşünülmektedir.

Çalışmamızın nihayetinde; danışmanlık verilen çocukların her birinin farklı bir çocukluk yaşantısı geçirdiğini ve halen geçirmekte olduğunu, yaşanan ihmal ya da istismar durumunun etkilerinin yadsınamaz olduğunu, mağdur çocukların bazılarında şiddet eğilimlerinin arttığı, psikolojik rahatsızlıkların baş gösterdiği tespit edilmiştir. Ailelerin gelir durumlarına bakıldığında birçoğunun ekonomik yetersizlikler içinde olduğu ve devletin sosyo ekonomik destek hizmetinden

faydalandıkları, çocukların ihtiyaçlarının sadece maddi ihtiyaç olmadığı ekonomik yoksunluk yaşamayan gelir durumu iyi olan ailelerin çocuklarında da ihmal ve istismar mağduriyetleri yaşandığı tespit edilmiştir. Ancak genel anlamda danışmanlık verilen çocukların ailelerinin yoksulluk içinde olduğu ve hatta bazen bu durumun çocuğu sokağa sürüklediği, çocuğun sokakta çalışmaya başladığı, dilencilik, peçete satıcılığı gibi işlere yöneldiği ve neticede suça sürüklendiği tespit edilmiştir. Ebeveynler ihmal ve istismar durumunun zor olduğunu, olumsuz etkisinin çocuk ve aile üzerinde uzun dönemler devam ettiğini, ancak yaşadıkları olumsuz olaylardan sonra bilinçli bir ebeveyn olduklarını ifade etmişlerdir. Ebeveyn rolünü iyi bir şekilde yerine getirdiğini ve çocuğun yaşadığı olumsuz durumlarda kendisinin sorumlu olmadığını ifade eden ebeveynler var olduğu gibi çocuğunu tek başına yetiştirmek zorunda kaldığını bu sebeple çocuğunun ilgi ve sevgi yoksunluğu içinde yetiştiğini, yaşanan kötü olaylardan dolayı kendisini suçlayan ve iyi ebeveyn olmadığını ifade eden ebeveynler de bulunmaktadır.

Ülkemizde ve dünya üzerinde ihmal ve istismarın her geçen gün artmasının yanında cezaların caydırıcı olmamasının, üretilen sosyal politikaların yetersiz kalmasının payının olduğu, ailelerin ve çocukların bu konularda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesinin gerektiği düşünülmektedir. Çocuklara yönelik cinsel eğitimlerin verilmesi, toplumların bilinçlendirilmesi, ahlaki değerlerin ön plana çıkartılması gerekmektedir. Ailelerin çocuk yetiştirme konusunda eğitilmesi, çocukların en iyi şartlarda çocukluk dönemleri geçirmesi için ebeveynlerin çaba göstermesi gerektiği düşünülmektedir. Ebeveynlerin çocuğun bakım ve sorumluluğunu en iyi şekilde yerine getirmesi gerektiğinin bilincinde olması gerekir. Her çocuğun aile ortamında sevgi ve ilgi ile yetişmesi son derece önemlidir. Çocuklar aile ya da ebeveynin yanında herhangi bir risk altında değilse ailenin yanında yetişmeli, mümkün olduğunca çocuk maddi ve manevi anlamda aile yanında desteklenmelidir. Kurum bakımına yerleştirme çocuk için düşünülecek son çare olmalıdır. Ebeveynler ve danışmanlar kurum bakımına yerleştirilen ve koruma altında olan çocuklar ile ilgili olarak olumsuz değerlendirmelerde bulunmuşlar, bu çocukların sevgisiz ve ilgisiz yetiştiklerini, kötü alışkanlıkların kazanılmasında diğer çocukların etkisinin olduğunu, aile ortamının önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Hem ebeveynler hem

de danışmanlar eğitim konusunun üzerinde fazlaca durmuş, çocuk iyi bir eğitim aldığı, sevgi ve ilgi ortamında yetiştiğinde sağlıklı bir birey olacağı ifade edilmektedir. Danışmanlık verilen çocuklar yaşadıkları kötü olaylar sebebiyle diğer çocuklardan farklı bir çocukluk dönemi geçirmekte olup yaşantıların olumsuz etkileri hem çocuk hem de aile açısından devam etmektedir. Çocukların aileleriyle yaşadığı en önemli problemler iletişim kurmada yaşadıkları sıkıntılar ve ergenlik dönemi sorunlarıdır. Ailelerin ve çocuğun sorunlarla başedebilme becerisi kazanmaları, sağlıklı bir iletişim kurmaları hem çocuk hem de aile için son derece önemlidir.

Koruma altında olan çocuklar ile koruma altında olmayan çocukların sevgi ve ilgi, yetiştirme tarzı, farklı yaşam koşulları gibi ayrımları bulunsa da aslında koruma altında olan ya da koruma altında olmayan ancak hakkında danışmanlık tedbir kararı verilmiş olan çocukların hepsi diğer çocuklardan farklı deneyimler yaşamaktadırlar. Çocuk açısından bakıldığında rol model alabileceği birinin bulunması önemli iken, ebeveynde sabıka durumunun olması, ebeveynin suça karışmış olması çocuk açısından da normal ve sıradan bir hale gelebilmektedir. Çocuk, ailenin içinde bulunduğu yapı gereği suça sürüklenebilmektedir. Ebeveynler ile danışmanlar danışmanlık verilmesinin iyi bir uygulama olduğunu düşünmekte ancak yapılan danışmanlığın verimli olmasının, çocuk ve aile açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır. Çocukların fiziksel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Ancak danışmanlık verilen çocukların ailelerinin birçoğunun maddi yetersizlikler içinde olması ailelerin ihtiyaçları karşılamada zorluklar yaşamasına neden olmaktadır. Bu noktada da devlet sosyal devlet olarak devletin şefkatli elini göstermekte ve ailelere ekonomik destek sağlanmaktadır.

Çocuğun farklı çocukluk dönemi yaşaması ve ihmal ya da istismar mağduru olması danışmanlık uygulamasının yürürlüğe konulmasındaki ilk sebeplerden biridir. Çocuğun risk altında olmasının önüne geçmek, çocuğun ve ailenin psikolojik olarak olumsuz durumun etkisini en aza indirgeyerek atlatmasını sağlamak. Çocuğun korunması için gerekli rehberlik ve yönlendirmeleri yaparak çocuğun eğitime devamlılığını sağlamak farklı çocukluk yaşantısından sıyrılarak diğer çocuklar gibi bir hayat yaşaması için çocuğu ve aileyi bilinçlendirmek danışmanlık uygulamasında son derece önemlidir. Ailenin sorunlarla baş edebilme becerisi kazanması ve

çocuğunun yaşadığı sorunlarda ona rehberlik yapması gerekmektedir ancak bazı ebeveynler bu noktada yetersiz kalmaktadır. Bu durum aile ile çocuk arasında da sorunlara yol açmaktadır. Danışmanlık hizmetinin faydalı bir uygulama olduğu düşünülmektedir ancak uygulamanın verimli olması, çocuk ve ailenin yararı açısından önemlidir. Çocuğun, ailenin ve danışmanın gönüllü olarak bu uygulamada yer alması önemli ölçüde fayda sağlamaktadır. Çocuğun ve ailenin hayatlarına dokunmak, olumlu geribildirimler almak danışmanların ve ailenin karşılıklı olarak özverili davranmasıyla mümkündür.

Geleceğimize yön verecek masum çocuklarımızın iyi ve faydalı bireyler olarak yetişmesi ümidiyle ihmal ve istismar olayının önüne geçmek ve kirli ellerin çocuklara uzanmasını engellemek için her birey çaba göstermeli ve farkındalıklar oluşturulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıl, Mahmut (2004). *Sevgi Diliyle Özgüven Kazanımı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Akarıslan, M. (1998). *Ana Hatlarıyla Çocuk Hakları ve Çocuk Hakları Mevzuatı*. İstanbul: Alfa.
- Akbaşı, Emrah ve Atasü Topçuoğlu, Reyhan (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu- Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 1(20), 95-102.
- Akdaş, Aslı (2005). *Çocuk İstismarı Tarama Anketi: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akdoğan, Hüseyin (2005). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Türkiye’de Çocuk Cinsel İstismarını Önlemeye Yönelik Çalışmalar. *Polis Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 1-16.
- Akın, Ahmet, Uysal, Recep ve Çitemel, Nihan (2013). Çocukluk Dönemi Mutluluk/Huzur Anıları Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1),71-80.
- Akın, Mahmut Hakkı (2011). *Toplumsallaşma Sözlüğü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Alp, A. Elçin, S. Sunal (2008), “Sosyal Devlet Çerçevesinde Çocuk İstihdamı ve Türkiye Ekonomisine Etkileri” Hukuksal Düzenlemelerin İstihdam Politikaları Üzerindeki Etkileri”, Türkiye Ekonomisinin Sorunları Sempozyum Dizisi -2, Kasım 2008, İstanbul
- Altunışık, Remzi, Coşkun, Bayraktaroğlu Ve Yıldırım. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Spss Uygulamalı*. 4. Baskı. İstanbul: Avcı Ofset
- Arslan, M, Muhammet, Akçan, Ramazan, Arı, Mustafa ve Karanfil, Ramazan (2009). Suç İşlediği İddiasıyla Hatay Çocuk Şube Müdürlüğüne Getirilen Çocuk Olgularının Analizi. *Adli Bilimler Dergisi*, 8, 18-23.
- Artuç, Mustafa ve Gedikli, Cemil (2007). *Yeni Yargıtay Kararları Işığında TCK-CMK-CGİK-Çocuk Koruma Kanunu ve 5560 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler* (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aslan, Kadir (2002). Değişen Toplumda Aile Ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(1), 25-33.
- Aydın, M. Z. (2009). *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel yayıncılık.

Aykaç, M. (2012). "Özerk Benlik Duygusunun Gelişimi Sürecinde Çocuk ve Edebiyat İlişkisi", 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 05-07 Ekim 2011. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Bahar, Güven, Savaş, Haluk, Bahar, Aynur (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4 (12), 52-65.

Beter, Önder (2010). *Türkiye ve İngiltere'de Çocuk Koruma Sistemleri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boyce, C., & Neale, P. (2006). *Conducting in-depth interviews: A guide for designing and conducting in-depth interviews for evaluation input*: Pathfinder International Watertown, MA.

Braun, V. and Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*.

Corsaro, William A. (2005). *The Sociology Of Childhood (Sociology For A New Century Series)*. CA: Pine Forge.

Çelebi, Nilgün (2001). *Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Çerik, Şule (2002). Ailelerin Gençlere Karşı Tutumları Ve Gençlerin Ailelerinin Tutumlarını Algılayışlarına Yönelik Üniversite Gençliği Üzerinde Bir Araştırma. *Ege Üniversitesi İ.İ.B.F. Ege Akademik Bakış*, 2(1), 12-13.

Çopur, Zeynep (2007). Annelerin 12 Yaş Üzeri Çocuklarıyla İlişkilerinde Yaşadıkları Çatışmaların İncelenmesi. *I. Uluslararası Ev Ekonomisi Kongresi Bildirisi*.

Doğan, İsmail (2000). *Akıllı Küçük*. İstanbul: Sistem Yayınları.

Dubowitz, Howard, Susan, Bennett (2007). Physical Abuse And Neglect Of Children. *Lancet*, 69 (95), 91-99.

Durkheim, Emile (2003). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*, (Çev. Cenk Saraçoğlu). İstanbul: Bordo Siyah Yayınevi.

Eratay, Emine (2000). *Zihin Engelli Çocukların Aileleri Tarafından Fiziksel İhmal ve İstismarı ile Buna Bağlı Olarak Ortaya Çıkan Davranış Sorunları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Bolu İli Örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erdoğan, M.Yüksel (2006). Ana-Baba Tutumları ile Öğretmen Davranışlarının Çocuklarda Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeyi ile İlişkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 13 (3), 98-105.

Erkan, Rüstem, Bağlı, Mazhar, Sümer, Faruk ve Ünver, Mahmut (2002). Sosyal Çevrenin Sokak Çocukluğuna Ve Çocuk Suçluluğuna Etkisi: Diyarbakır Örneği. 1. *Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu*, Ankara.

Ertem, Ümit ve Yazıcı, Saadet (2006). Ergenlik Döneminde Psiko-Sosyal Sorunlar ve Depresyon. *T.C. Başbakanlık Aile Ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Aile Ve Toplum Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(9), 64-67.

Evirgen, Nilay (2010). *Aile İçi Örüntülerin Çocukların Alguları Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gander, Mary, J ve Gardiner, Harry, W. (2004). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, (Çev. Ali Dönmez ve Nermin Çelen), 5. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Gemalmaz, Mehmet (2005). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi İçin Birleşmiş Milletler Rehber Kurallarında (Riyad Rehber Kuralları). Kayıhan İÇEL (der), *Çocuklar ve Suç-Ceza*. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Gemalmaz, S. (2003). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. İstanbul: Beta Y.

Gezer Şen, Burcu (2011). *Çocuk Sosyolojisi Bağlamında Ailelerin Çocuklarına Bakış Açılarının Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği)*. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gluckman, Peter D., Hanson, Mark A. and Beedle, Alan S. (2007). Early Life Events and Their Consequences for Later Disease: A Life History and Evolutionary Perspective, *American Journal Of Human Biology*, 19, 1–19.

Göde, Osman. vd. (2001). “Eğitimin Bütünlüğü İçinde Sporun Duygusal İstismara Uğrayan Ergenlerin Benlik Kavramlarına Etkisi”. *Eğitim Dergisi*. Austos, 27, 2008. <http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr>.

Gören, Süleyman ve Tıraşçı, Yaşar (2007). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1): 70 -74.

Güler, Birgül (2009). *Televizyon Yayınlarında Çocuk Ve Çocuk Sorunlarının İşlenişi: Trt'de Çocuk Temalı Yayınların Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gündüz, Ş. (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları.

Harris, Jose (2006). *Development of Civil Society*. Oxford Handbook of Political Institutions, ed. by:R. A. W. Rhodes,Sarah A. Binder,Bert A. Rockman, Oxford University Press.

Heywood, Andrew (2006). *Siyaset*. (çev.edt. Buğra Kalkan). Ankara: Liberte Yayınları.

Heywood, Colin (2003). *Baba Bana Top At! Batı'da Çocukluğun Tarihi*. (Çeviren Esin Hossucu). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Hill, Malcolm & Tisdall, Kay (1997). *Children and Society*. New York: Longman.
Hodgkin, Rachel & Newell, Peter (1998). *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*. New York: UNICEF Howe.

Hodgkin, R. ve Newell, P. (2003). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme uygulama el kitabı* (Ş. Akipek, çev.). Geneva: UNICEF Yayınları.

Horton Connie Burrows & Cruise, Tracy K. (2001). *Child Abuse and Neglect*. New York: The Guilford Press.

Hutchby, Ian (2007). *The Discourse of Child Counselling*. Philadelphia: John Benjamins.

İnan, S. (2016). *Genç Bilgi: Siyaset*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.

İnci, Yusuf (2010). *Çocukların Cinsel Suistimali ve İstismarının Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Boyutları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İşeri, Elvan (2006). *Duygusal İstismar. Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

İşman, Şeyda (2003). *Çocukluk Çağı İstismarı ve İhmalin Çocuk Suçluluğuna Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

James, Allison (2001). *Yeni Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler* (Çev.: Emine Gül Kapçı). 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk (Ed.: Bekir Onur). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

James, Allison & Alan, Prout (1997). *Introduction- Constructing and Reconstructing Childhood*. London: UK Falmer Press.

Karabulut, Semender (2006). *Suçlu Çocukların Türkiye Profili*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karasar, Niyazi (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Karip, Emin (2007). *Eğitim Bilimlerine Giriş* (1.Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Karpat, Kemal H. (2013). *Türk Demokrasi Tarihi-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kocadaş, Bekir (2007). Düşük Sosyo-Ekonomik Yapı Suç İlişkisi: Malatya’da Çocuk Suçluluğu. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 10(10), 157-186.
- Köksal, Hüseyin (2008). Çocukluk Değişen Dünya ve Tarih Öğretiminden Beklentiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 388-396.
- Krugman, Scott, Wendy, Lane & Christina, Walsh (2007). Update On Child Abuse Prevention. *Current Opinion In Pediatrics*. 19(6), 711.
- Kutsal, Ebru (2004). Fiziksel Çocuk İstismarının Sosyo demografik Özellikleri ve Milner Çocuk İstismarı Potansiyeli Ölçeğinin Türkiye Geçerliliği. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı.
- Küçükahmet, L. (2001). “Eğitim Programlarında Ders Kitabının Yeri”, Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Ed. Leyla Küçükahmet, Ankara: Nobel Yayın.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, Inc.
- Mamur Işıklı, Yasemin ve Karatepe, Selma (2016). Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 70-95
- Mangalıcı, Burcu (2002). Lise 2. Sınıf Öğrencilerinin Ailede Çocuk İstismarı ve İhmaline İlişkin Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maynard, Trisha ve Thomas, Nigel (2004). *An Introduction To Early Childhood Studies*, London: Sage.
- Mcdonell, James and Gary, Melton (2008). Toward A Science Of Community Intervention. *Family and Community Health*, 31(2), 113-125.
- Mikulincer, Mario and Shaver, Philip R. (2005). Attachment Theory and Emotions in Close Relationships: Exploring the Attachment-Related Dynamics of Emotional Reactions to Relational Events. *Personal Relationships*, 12, 149–168.
- Montessori, M. (1997). *Çocuk Eğitimi Montessori Metodu*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Morse, J.M. (1994) Designing funded qualitative research. In: Denzin, N.K. and Lincoln, Y.S., Eds., Handbook of Qualitative Inquiry, Sage Publications Ltd., Thousand Oaks.

Onur, Bekir (2007). *Çocuk, Tarih ve Toplum*. İstanbul: İmge.

Ovayolu, Nimet, Uçan, Özlem ve Serindağ, Selver (2007). Çocuklarda Cinsel İstismar ve Etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2 (4), 13-22.

Önay, Hakan (2009). *Türkiye’de Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Yerel Yönetimlerin Rolü: Ankara Büyükşehir Belediyesi Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Özcebe, Hilal ve Dam, Anke Van (Danışmanlar) (2007). *Aile İle İletişim- Ailenin Güçlendirilmesi. Türkiye Üreme Sağlığı Programı Gençlik Danışmanlık Ve Sağlık Hizmet Merkezleri CSÜS Eğitim Modülü Katılımcı Rehberi*. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü.

Özgüven, İbrahim Ehem (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.

Patton, Q. M. (1987). How to use qualitative methods in evaluation. Newsbury Park, London, New Dehli: Sage Publications.

Patton, Michael. (1990). Qualitative Research and Evaluation Methods. Beverly Hills, CA: SAGE Publications.

Patton,Q.M. (1989). A Context and Boundaries for Theory-Driven Approach to Validity.

Pfefferbaum B, Allen JR. (1998). Stress In Children Exposed To Violence. Reenactment And Rage. *Child Adolesc Psychiatr Clinam*, 7(1): 121-135

Piaget, Jean (2005). *Çocuğun Gözüyle Dünya* (Çev.: İsmail Yerguz). Ankara: Dost.

Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Tamer Geniş). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Postman, Neil (1995). *Çocukluğun Yok Oluşu* (Çev.: Kemal İnal). Ankara: İmge.

Resmi Gazete. 26386 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (Erişim tarihi: 10.09.2018).

Richter, Anne, Gilbert, Paul and McEwan, Kirsten (2009). Development of an Early Memories of Warmth and Safeness Scale and Its Relationship to Psychopathology. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 82, 171-184.

- Serozan, R. (2000). *Çocuk Hukuku* (1. Baskı). İstanbul: Legal Kitabevi.
- Sever, S. (2000). *Çocuk Kitaplarında Dilsel ve Görsel Duyarlık*. 1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları (20-21 Ocak 2000). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Şenocak, Hasan (2006). *Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım yöntemleri* (Sosyal siyaset konferansları 51. Kitap). İstanbul: Ün. Yayını.
- Şahin, Figen (2006). *Çocuk İstismarının Tanımı, Epidemolojisi ve Multi disiplinler Takım Yaklaşımının Önemi. Çocuk İstismarı ve İhmaline Multi disiplinler Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tezcan, Mahmut (2005). *Çocuk Sosyolojisi*. Ankara: Kök Yayınları.
- Topaloğlu, Mahir (2008). *Türk Hukukunda Çocuklara Özgü Güvenlik Tedbirleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Touraine, Alan (2007). *Sociology After Sociology. Journal of SocialTheory*, 10 (2): 184-193.
- Türk Dil Kurumu (2005). *Güncel Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- UNICEF, (2013). *Çocuk Adalet Sisteminde Sosyal Çalışmacının Rolü*. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu.
- Vatandaş, Nilgün (2006). *Fiziksel İstismar. Çocuk İstismarı ve İhmaline Multi disiplinler Yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Vergin, Nur (2008). *Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.
- Yavuzer, Haluk (2009). *Çocuk ve Suç*. (12.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek Hasan (2011) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız Akbey, Zeynep (2012). *Şizofrenide Çocukluk Çağı Örselenmelerinin Nedensel Bir İlişkisi Var mı? Şizofreni Hastaları Ve Sağlıklı Kardeşlerinin Çocukluk Çağı Örselenmeleri Yönünden Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı.

Yılmaz, Burcu (2015). *Bir Hastanede Çalışan Hemşirelerin Çocuk İhmal ve İstismarına Yönelik Bilgi ve Yaklaşımlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yılmaz, G (2009). *Cinsel İstismara Uğramış ve Uğramamış 6-12 Yaş Grubundaki Çocukların Aile Resmi Çizimleri, Davranış Sorunları ve Ailelerin İşlevsel Özelliklerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Yörükoğlu, Atalay (1998). *Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür.

Yörükoğlu, Atalay (1992). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Yüksel, Atilla, Mil, Burak, Bilim, Yasin (2007). *Nitel Araştırma Neden, Nasıl, Niçin?* Ankara: Detay Yayıncılık.

SORU FORMU

Bu soru formu Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan **“Çocuk Sosyolojisi Kapsamında Farklı Çocukluk Deneyimleri”** başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır.

Danışmana yönelik sorular

1. Danışmanı olduğunuz çocuklara danışmanlık kararı verilme sebepleri nelerdir? En fazla hangi sebepten dolayı danışmanlık uygulamasını gerçekleştiriyorsunuz?
2. Danışmanı olduğunuz çocukların aileleriyle yaşadıkları en önemli problemleri nelerdir? Bu problemlerle ilgili çözüm önerileriniz nelerdir? Bu konuda nasıl bir çalışma yürütüyorsunuz?
3. Danışmanı olduğunuz çocukların çocukluklarını geçirme biçimi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
4. Danışmanı olduğunuz çocukların gündelik hayatta(okulda ya da çevrelerinde) karşılaştığı problemler var mı? Bu konuda ne gibi çalışmalar yapıyorsunuz?
5. Danışmanlık hizmeti verdiğiniz çocukların aileleri çocukların ihtiyaçlarını karşılayabiliyor mu? Ailelerinin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirdiğini düşünüyor musunuz?
6. Danışmanı olduğunuz çocukların genel olarak hayattan beklentileri nedir? Bunun için bir çabaları var mı?
7. İhmal ve istismar ile ilgili ne düşünüyorsunuz? Bu konuda koruyucu ve önleyici olarak neler yapılabilir?
8. Danışmanlık yapmak sizin için neyi ifade ediyor? Danışmanlık hizmetini çocuklar için faydalı buluyor musunuz?
9. Sizce Koruma altındaki çocuklar ile koruma altında olmayan çocukların çocukluklarını geçirme biçimleri arasında ne tür farklılıklar ve benzerlikler var?
10. Kaç yıldır görev yapıyorsunuz ve mesleğiniz nedir?

SORU FORMU

Bu soru formu Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan “*Çocuk Sosyolojisi Kapsamında Farklı Çocukluk Deneyimleri*” başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır.

Ebeveyne Yönelik sorular

1. Sabıka durumunuz nedir? Bu durumun çocuğunuz üzerinde bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?
2. Çocuğunuz kendisine ya da başkasına zarar verme davranışı sergiliyor mu? Sebebi sizce nedir?
3. Aylık ortalama geliriniz nedir? Gelir durumunuz sizce yeterli mi?
4. Danışmanlık kararı hakkında ne düşünüyorsunuz? Çocuğunuzla ilgili başka çözüm önerileriniz var mı?
5. Çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
6. Sizce Koruma altındaki çocuklar ile koruma altında olmayan çocukların çocukluklarını geçirme biçimleri arasında ne tür farklılıklar ve benzerlikler var?
7. Çocuğunuzun koruma altında olan çocuklara göre avantajlı ya da dezavantajlı olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız bunun nedenini belirtiniz.
8. Çocuğunuzun iyi bir çocukluk dönemi geçirdiğini düşünüyor musunuz? Evet ya da hayırsa neden?
9. Sizce bir çocuğu ideal bir şekilde yetiştirmenin yolları nelerdir? Bu anlamda kendi çocuğunuzun iyi bir şekilde yetiştirdiğinizi düşünüyor musunuz?
10. Çocuğunuz ile yaşadığınız en önemli problemler nelerdir? Bu problemlerin çözümü için nasıl bir yol takip ediyorsunuz?

11. Tedbir kararı alınan çocuğunuzun;

Yaşı:

Cinsiyeti:

Doğum Yeri:

İkamet Adresi:

Kiminle yaşıyor:

Medeni Durumu:

Ebeveynlerin medeni durumu:

Kardeş Sayısı:

Eğitim Durumu:

Karar alınma sebebi:

a)Hırsızlık b)Uyuşturucu c)Gasp d)Yaralama e)Şiddet eğilimi f)İhmal ve İstismar

Ebeveynin iş durumu:

Ebeveynin eğitim durumu:

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Çocuklar insanoğlunun en saf ve en masum haliyken, çocukların saçının teline zarar gelmesin diye düşünen bir o kadar insan varken, çocuklara yapılan insanlık dışı istismarların son bulmasını ümit ederek bu çalışma oluşturulmuştur. Mesleğim dolayısıyla farklı farklı hayatlar ve olaylar yaşamış ve yaşamakta olan çocukları görmek, gözlemlemek ne kadar zor olsa da bu çocukların hayatlarına bir nebze de olsa dokunabilmenin en önemli nokta olduğunu düşünmem çalışmanın çıkış noktası olmuştur.

Tez çalışma sürecinde en büyük katkıyı veren daima çalışmanın akademik seyri açısından beni bilgi ve tecrübeleriyle yönlendiren ve ışık tutan değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Faruk Karaarslan'a sabrı, emekleri ve destekleri için minnettarım. Tez savunma jürisinde bulunarak görüşlerini benimle paylaşarak katkı sağladıkları için Doç. Dr. Mehmet Birekul'a ve Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Nacak'a teşekkürlerimi sunarım. Yine bu süreçte hep yanımda olan, ihmal ve istismar üzerine bir çalışma yürütürken ihmal etmemek için çokça çaba gösterdiğim ve varlığı için çokça şükrettiğim kızım Miray ve eşim Metin Koyuncu'ya, maddi ve manevi desteğiyle tüm hayatım boyunca en büyük destekçim olan babam Akif Seleş'e, sevgi ve emekleriyle anne rolünü en iyi şekilde yerine getiren annem Keziban Seleş'e, iyi bir çocukluk yaşamamda büyük katkıları olan kardeşlerim Fatih ve Furkan Seleş'e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın uygulama kısmında görüşmeleri gönüllü olarak kabul eden katılımcılara, Sincan Sosyal Hizmet Merkezi'nde manevi desteklerini esirgemeyen iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Fatma KOYUNCU